

ОСИГУРЯВАНЕ НА ДОСТЪП ДО ПРАВА ЗА РОМИТЕ И ЧЕРГАРСКИТЕ НАРОДИ

” РЪКОВОДСТВО
ЗА АДВОКАТИ,
ЗАЩИТАВАЩИ
РОМИ И ЧЕРГАРИ

Редактирана и
актуализирана от
Марк Уилърс

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**ОСИГУРЯВАНЕ НА
ДОСТЪП ДО ПРАВА
ЗА РОМИТЕ И
ЧЕРГАРСКИТЕ НАРОДИ
РОЛЯТА НА
ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО
ПРАВТА НА ЧОВЕКА**

РЪКОВОДСТВО
ЗА АДВОКАТИ,
ЗАЩИТАВАЩИ
РОМИ И ЧЕРГАРИ

Публикацията е съставена първоначално
от

Уго Карузо

С участието на

Г-жа Глория Джийн Гарланд, адвокат и
специалист по правата на човека
Г-н Джовани Бонело, съдия в Европейския
съд по правата на човека
Г-н Люк Клеменс, адвокат и специалист по
правата на човека

Редактирана и актуализирана от

Марк Уилърс, адвокат и специалист по
правата на човека
Сиобхан Лойд, адвокат и специалист по
правата на човека

Отдел за ромите и чергарските народи

Генерална дирекция за социална кохезия

Трето издание

Съдържание

ПРЕДГОВОР	5
ЗАЩИТА НА ПРАВТА НА РОМИТЕ - ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА АДВОКАТА	9
РАЗДЕЛ I - ТЕОРЕТИЧЕН ПОДХОД КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ	11
Предистория	11
Конвенцията и Протоколите ѝ	12
Релевантни принципи, които трябва да се прилагат, когато се тълкува Конвенцията	13
Понятието за юрисдикция	16
Материални права, защитени от Конвенцията	19
Протокол № 1	32
Протокол № 4	35
Протокол № 6 Член 1 - Забрана на смъртното наказание в мирно време	36
Протокол № 7	36
Протокол № 12 - Обща забрана на дискриминацията	38
Протокол № 13 - Забрана на смъртното наказание при всички обстоятелства	39
РАЗДЕЛ II – ПРАКТИКА И ПРОЦЕДУРИ	41
Състав и работа на Съда	41
Правилник на съда	44
Статут на жертва	46
Условия за допустимост	53
Допълнителни основания за недопустимост	56
Образуване на производство	58
Производство по допустимост	59
Производство след приемане на жалбата	62
Производство пред Голямата камара	64
Решения	64
Изпълнение на решението	67
Реформа на Съда и бъдещо развитие	71
РАЗДЕЛ III - ОСНОВНИ ЧЛЕНОВЕ НА КОНВЕНЦИЯТА ПО ДЕЛАТА ЗА РОМИ И СЪОТВЕТНОТО СЪДОПРОИЗВОДСТВО	75
Член 2 – Право на живот	76
Член 3 - Забрана на изтезанията или нечовешко или унизително отношение или наказание.	81
Член 5 - Право на свобода и сигурност	88

Член 6 - Право на справедлив съдебен процес	91
Член 8 - Право на зачитане на личния и семейния живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.	93
Член 14 - Забрана на дискриминацията	99
Член 4 на Протокол 4 - Забрана за колективно експулсиране на чужденци	116
Протокол 12 - Обща забрана на дискриминацията	117
РАЗДЕЛ IV - ПРАКТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ	119
Встъпление	119
Обратна връзка/често задавани въпроси	121
Възможен очертан отговор	124

Предговор

Мога само да приветствам издаването на ръководство, предназначено да запознае хората, които оказват правна помощ на НПО, в частност за ромите и чергарските общности, с Европейската конвенция за правата на човека и работата на Европейския съд по правата на човека.

Ако се разбира и прилага правилно, Конвенцията и Съдът може да се превърнат в два динамични инструмента за утвърждаване на правата на малцинствата и тяхната защита срещу предразсъдъците и злоупотребата с власт. Чрез работата на техните присъщи ресурси вече е постигнато много и все пак остава да се извърши още много. Погрешно е Конвенцията да се разглежда като безпогрешно лекарство срещу всички злини. Още по-лошо би било, да се подценява нейният действителен и скрит потенциал. Това, което може да се постигне чрез и от Съда, се затвърждава, ако върви ръка за ръка с образованието за по-добра осведоменост, с колективни действия и политическо въздействие. Без тази симбиоза ресурсите на Конвенцията никога не биха могли да дадат максимална полза.

Настоящото издание включва четири раздела - започвайки с практически и теоретически подход към Конвенцията и механизма за прилагане, възложен на Съда. Последните два раздела съдържат анализ на съответната съдебна практика, засягаща ромите, с обяснение на конкретно посочени членове на Конвенцията и тяхната връзка с ежедневното положение на ромите в Договарящите се страни, и накрая - упражнение по фиктивен съдебен процес по добре познатия модел на подобни задания, включително обратна информация и оценка на често задавани въпроси. Този раздел цели да покаже на читателите как работи Съдът и как адвокатите трябва да реагират на предполагаеми нарушения на членове на Конвенцията. Ръководен принцип в изданието е да се представят всички основни теми по най-всеобхватния начин и с най-голяма яснота.

Разбира се, това ръководство трябва да се разглежда само като първо повдигане на завесата, като покана за по-нататъшни проучвания, като стъпка към скритите богатства на съдебната практика на Съда; след това да се пристъпи с дързост и творчество към неизброимите действителни ситуации, които трябва да бъдат решени, както и безбройните правни проблеми, които трябва да бъдат открити и обсъдени.

Желанието ми е хората, които се занимават с тази работа, да не забравят необходимостта от правилното използване на Конвенцията и Съда за постигане на максимален резултат. Този съвет включва неизбежната нужда от внимателен подбор на делата, които да бъдат внасяни в Съда, тъй като едно загубено дело може да нанесе повече щети, отколкото едно спечелено дело може да допринесе. Това включва също така и призив фактическите обстоятелства по делото да бъдат излагани възможно най-подробно както пред националните съдилища, така и пред Съда. И той завършва с призив за смелост - за приемане с пресметната дързост на рисковете на новаторството.

Едва ли може да се очаква Съдът да се превърне в оранжерия за революционни нестандартни идеи, но новите идеи и невидимият еволюционен процес също намират място в неговия дневен ред. Концепции, които преди няколко години бяха немислими, започнаха първо да привличат внимание, а след това признание. Не става дума, че аз вярвам, че всички злини на света ще бъдат поправени за една нощ с вълшебната пръчка на Съда. Това, в което вярвам е, че с трудности и стъпка по стъпка правната защита на пренебрегваните малцинства ще върви напред. Необходимо е и богато съчетание от постоянство, стратегическо планиране и добри адвокати.

Призивът ми винаги е бил да не се отбягва внасянето в Съда на подходящи дела. Това са главно жалби, които са пропаднали на изпита пред националните съдилища или за които не съществуват средства за правна защита на национално равнище. Създавайте работа на Съда. Вярно е, че трудните дела правят закона лош, а липсата на дела не правят никакъв закон. Решенията на Съда след това ще проникнат обратно във вътрешната система.

Настоящото ръководство трябва да се разглежда предимно като органично въведение в законодателството за правата на човека. Ако то послужи за изостряне апетита на хората, които работят за и с малцинства в неравностойно положение, да проникнат по-дълбоко в съдебната практика, доктрината за правата на човека и по-дебелите учебници (а има отлични такива), то ще изпълни целта си.

Мога само да поздравя и благодаря на хората, които работиха усилено за осъществяването на този проект: в частност, на Мария Очоа-Лидо и Секретариата по въпросите на ромите и чергарските народи, на Джийн Гарланд и на Люк Клементс. Те свършиха прекрасна работа и заслужават похвалата на всички активисти по правата на човека и още повече на страдащите заради правата на човека.

Джовани Бонело

Защита на правата на ромите - от гледна точка на адвоката

Когато за първи път ходих в Централна Европа през 1993 г., бях поканена на прием с група високопоставени словашки съдии и адвокати. Започнах разговор с малка група английскоговорещи, които между другите теми обсъждаха Бил Клинтън, световната политика и рок енд рол музиката. Видяха ми се интелигентни и интересни, топли и мили. Това са прекрасни хора, помислих си. Това е дружелюбна и очарователна част от света. След това темата на разговора се прехвърли към ромите и прекрасните хора, с които разговарях, изведнъж станаха много грозни. Шегите и коментарите бяха ужасяващи. Но през 1990-те години в Централна и Източна Европа беше абсолютно приемливо политиците, съдиите, държавните служители - типа хора, които са уважавани - да правят подигравателни и расистки коментари за ромите.

В Словакия ромски младеж беше полят с бензин и запален от група скинари пред очите на ужасеното му семейство. Също в Словакия група млади бандити решиха да нападнат ромско семейство без никаква причина, освен че те бяха роми, като брутално пребиха до смърт майката на шест деца. В Румъния разгневена тълпа уби трима роми, които участваха в сбиване и подпалиха 14 къщи на ромски семейства. В България полицията преби до смърт ромски младеж, арестуван за кражба. В Чешката република над 50% от децата в специалните училища за лица със забавено умствено развитие са роми, макар и те да представляват само около 5% от цялото население. В Хърватия чиновниците в образованието оправдателно ми обясняваха, че те може да имат отделни ромски класове в началните класове, защото за горните класове нямало достатъчно роми, за да бъдат отделните класове финансово оправдани.

В Западна Европа положението не е много по-различно. В Аспропиргос в Гърция видях булдозери да разрушават паянтови къщи на ромски семейства, за да се „прочисти“ Атина преди Олимпийските игри. Дания и Германия изгониха ромски бежанци обратно в опасната и несигурна ситуация в Косово. Италия настанява роми, търсеци социална помощ, в мизерни и опасни лагери, запазвайки общинските жилища в градовете за нероми. Белгия изгони група словашки роми, като ги измами да дойдат в полицейския участък под претекст да попълнят документи за искане на убежище. Обединеното кралство прие наредба, която дава право на митническите служители да отделят роми и други малцинствени групи за специална проверка на границата. От гледна точка на отношението, изразявано от политици, съдии, полицията и обществеността, не е учудващо, че такова ужасяващо поведение често се омаловажава или пренебрегва.

Ромите представляват най-голямата и най-презираната малцинствена група в Европа. Практически във всяка страна в Европа те се борят с бедност, дискриминация, ниско равнище на образование и ниска продължителност на живота. Те често са жертви на полицейско насилие и обществено и политическо пренебрежение, ако не и на откровена враждебност. Но, макар и бавно, положението изглежда се подобрява. Изобретателни и ангажирани адвокати и организации по правата на човека използват Европейския съд по правата на човека, за да атакуват държавите-членки на Съвета на Европа за отношението им към ромите и намират нови пътища към справедливостта по дела като *Асенов срещу България*, *Сопнос срещу Обединеното кралство*, *Молдован срещу Румъния*, *Начова срещу България* и други.

Въоръжени с мандат да защитават правата на човека и парламентарната демокрация и върховенството на закона, Съветът на Европа и Европейският съд по правата на човека са в челото на защитата на правата на ромите и насърчаването на тяхното социално и политическо включване в делата на Европа. За да насърчи и подпомогне адвокатите да внасят в Съда дела, засягащи ромите, Съветът на Европа провежда образователни сесии и програми за обучение за запознаването им с процедурните изисквания на Съда и съдебната практика. Настоящото издание се предлага с надеждата да се насърчи по-силната и по-добра защита на правата на човека като цяло и в частност на ромите. Добре дошли в борбата!

Глория Джийн Гарланд

Раздел I - Теоретичен подход към Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи

ПРЕДИСТОРИЯ

Съветът на Европа е създаден през 1949 г., когато десет държави подписват Устава на Съвета на Европа. Целта на новата международна организация е да се постигне по-голямо единство между членовете ѝ с цел да се запазят и осъществят идеалите и принципите, които са тяхно общо наследство и да подпомогнат икономическия и социалния им напредък¹. Една от целите ѝ е да подпомага и насърчава спазването на правата на човека и основните свободи.² С тази цел през 1950 г. в Рим се открива за подпис от държавите-членки на Съвета на Европа Европейската конвенция за правата човека и основните свободи (Конвенцията). Конвенцията влиза в сила през септември 1953 г. и представлява първата стъпка към колективно прилагане на някои от правата, залегнали във Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г.

Задължението да се приеме Конвенцията³ и компетентността на Европейския съд по правата на човека понастоящем е условие за приемане в Съвета на Европа.

1. Член 1(1) от Устава на Съвета на Европа.
2. Член 1(2) от Устава на Съвета на Европа.
3. Вж.: *Öcalan срещу Турция*, жалба № 46221/99, дата на решението, 12 Май 2005, (2005) 41 E.H.R.R. 45.

КОНВЕНЦИЯТА И ПРОТОКОЛИТЕ ѝ

Конвенцията представлява договор, състоящ се от 59 члена, разделен на две части. Първият раздел на Конвенцията съдържа правата, които тя защитава, а втората описва функциите и механизмите на Съда.

Съгласно Член 1 на Конвенцията:

„Високодоговарящите се страни осигуряват на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в част I на тази Конвенция.“

По този начин всяко лице, което твърди, че правата му са нарушени, когато се намира на територията на Договаряща се държава, има право на жалба. Действията на Договарящите се страни, извършени извън тяхната територия, може да се свеждат до упражняването от тях на тяхната юрисдикция по смисъла на Член 1. Когато държава чрез своите представители упражнява контрол и власт над определено лице и по този начин - юрисдикция, съгласно Член 1 държавата има задължение да осигури на това лице правата и свободите съгласно Конвенцията. Освен това, задълженията на държавата-членка се простират извън нейната територия, когато държавата чрез своите представители упражнява контрол и власт над дадено лице.⁴

Член 19 на Конвенцията предвижда създаването на постоянно действащ Съд по правата на човека („Съдът“), който е създаден да осигурява спазването от Договарящите се страни на задълженията им по Конвенцията и Протоколите към нея.

Досега за подпис са открити 16 допълнителни Протокола към Конвенцията с цел да се развият правата, защитени от Съда. Те може да се разделят на две основни групи: такива, които изменят механизма на Конвенцията (Протоколи № 11, 14 и 15); и такива, които добавят допълнителни права към тези, защитени от първоначалната Конвенция (Протоколи № 1, 4, 6, 7, 12 и 13). Не всички държави-членки на Съвета на Европа се ратифицирали всички Протоколи и е важно да се подчертае, че Протоколите са задължителни само за тези държави-членки, които са ги ратифицирали.

---

4. Вж.: *Issa и други срещу Турция*, жалба № 31821/96, дата на решението 16 ноември 2004 г., (2005) 41 Е.Н.Р.Р. 27; и *Al-Skeini и други срещу Обединеното кралство*, жалба № 55721/07, дата на решението 7 юли 2011 г., (2011) 53 Е.Н.Р.Р. 18

РЕЛЕВАНТНИ ПРИНЦИПИ, КОИТО ТРЯБВА ДА СЕ ПРИЛАГАТ, КОГАТО СЕ ТЪЛКУВА КОНВЕНЦИЯТА

Субсидиарност. Конвенцията е замислена като помощна към националните системи за защита правата на човека, като изпълнява тези задачи, които не могат да бъдат извършани ефективно на национално равнище.

Понятието за субсидиарност отразява три основни характеристики на системата на Конвенцията:

- 1) Списъкът на правата и свободите не е изчерпателен. Договарящите се държави са свободни да осигурят по-добра защита по собственото си законодателство или по друго международно споразумение.⁵
- 2) Конвенцията не налага еднакви правила във всички Договарящи се страни.⁶
- 3) Националните власти могат по-добре да постигнат верния баланс между конкуриращите се интереси на обществото и защитата на основните права на отделното лице.

Демократичното общество. Понятието за демократично общество преобладава в Конвенцията и се признава като основна характеристика на европейския обществен ред⁷. Този принцип означава, че правата, които са защитени от Конвенцията, трябва да се считат като гарантирани и прилагани от държавите-членки в светлината на демократичното общество. Той се използва, за да се прецени дали нарушаването от страна на определена държава на дадено право, защитено от Конвенцията, е оправдано.⁸ Освен това всяко тълкуване на гарантираните права и сво-

-
5. Този принцип е отразен в Член 53 на Конвенцията.
  6. Вж.: Делото, свързано с „Някои аспекти на законодателството за използването на езиците в образователната система на Белгия“ (Certain Aspects of the Law on the Use of Languages in Education in Belgium), известно като “Белгийско езиково дело” (*Belgian linguistic case*”), жалба № 1474/62, дата на решението, 23 юли 1998 г.; Серия А, № 6 (1979-80) 1 Е.Н.Р.Р. 252, параграф 10: “... Националните власти остават свободни да изберат измежду мерките, които те смятат за подходящи по тези въпроси, регламентирани от Конвенцията. Прегледът на съда засяга само съответствието на тези мерки с изискванията на Конвенцията”.
  7. Вж.: *Oberschlick срещу Австрия* (№ 1), жалба № 11662/85, Дата на решението, 23 Май 1991 г., (1991) 19 Е.Н.Р.Р. 389, параграф 58.
  8. За да бъде оправдана, намесата трябва да отговаря на належаща обществена нужда и трябва да бъде пропорционална на законната цел, която се преследва. Вж.: *Обединена комунистическа партия на Турция срещу Турция*, жалба № 19392/92, 30 януари 1998 г., 26 Е.Н.Р.Р. 121.

боди трябва да съответства на общия дух на Конвенцията - инструмент, предназначен да поддържа и разпространява идеалите и ценностите на демократичното общество.⁹

Правна сигурност (законност) Правното основание за каквато и да е намеса в правата по Конвенцията трябва да бъде адекватно достъпно¹⁰ и формулирано с достатъчна точност, за да се даде възможност на лицето да регулира поведението си.¹¹ В контекста на правото на преценка, което ражда потенциална намеса срещу дадено право по Конвенцията, преценката трябва като минимум да дава адекватна индикация за обхвата на намесата:¹²

Пропорционалност Това понятие се използва, за да се постигне баланс между интересите на жалбоподателя и тези на обществото.¹³ Когато се използва за оценка на пропорционалността на конкретна мярка, Съдът преценява дали съществува алтернативна мярка за защита на съответния обществен интерес без никаква намеса или чрез средства, които са с по-ниска степен на намеса. Пропорционалността изисква разумно съотношение между използваните средства и целта, която трябва да се постигне.¹⁴

Свобода на преценка Този принцип се използва, за да се опише свободата, която се дава на националните власти, след като Съдът се произнесъл с решение на съответното равнище¹⁵. На практика, свободата

---

9. Вж.: *Soering срещу Обединеното кралство*, Серия А, № 161, жалба №. 14038/88, Дата на решението 7 юли 1999 г., (1989) 11 Е.Н.Р.Р. 439, параграф 87.

10. Да дава възможност на гражданите да проверят съответните законови разпоредби.

11. Вж.: *Silver срещу Обединеното кралство*, жалба №. 5947/72, Дата на решението 25 март 1983 г., Серия А, № 161, (1983) 5 Е.Н.Р.Р. 347, параграф 88 „... дадена норма не може да се разглежда като „закон“, ако не е формулирана с достатъчна точност, за да може гражданинът да регулира поведението си: той трябва да може - ако това е необходимо със съответния съвет - да предвиди до степен, която е разумна при дадените обстоятелства, последствията, които може да предизвика дадено действие.“

12. Вж.: *Hentrich срещу Франция*, жалба №. 13616/88, Дата на решението 22 септември 1994 г., Серия А, №. 296-А, (1994) 18 Е.Н.Р.Р. 440, параграф 42.

13. Вж.: *Sporrong и Lönnroth срещу Швеция*, жалба №. 7151/75, Дата на решението 23 септември 1982 г., Серия А, № 52, (1983) 5 Е.Н.Р.Р. 35, параграф 69.

14. Вж.: *James и други срещу Обединеното кралство*, жалба №. 8795/76, 21 февруари 1986 г., Серия А, №. 98, (1986) 8 Е.Н.Р.Р. 123, параграф 50.

15. пак там, параграф 46: „... При системата на защита, създадена от Конвенцията, следователно националните власти трябва да направят първоначалната преценка както за наличието на проблем с обществена значимост ...така и на мерките, които следва да се вземат. Тук, както и в други области, върху които

на преценка представлява средство да се остави на държавата свобода да маневрира при оценката на това от какво има нужда обществото и най-добрия начин за удовлетворяване на тези нужди и дори подходящото време зададени политики.¹⁶

Конвенцията е жив инструмент Конвенцията се разглежда като жив инструмент, който може да се тълкува от Съда в светлината на днешните условия, а не като такъв, който се опитва да преценява какви са били намеренията на нейните първоначални съставители. Може да говорим за динамичен, а не за исторически подход.¹⁷ Това обаче не може да се разпростира върху създаване на права, за които не е имало намерение да бъдат включени в Конвенцията.¹⁸

Автономни понятия Съдът е определил, че конкретни термини представляват „автономни понятия“ Основанието за този принцип е залегнало във факта, че термините нямат едно и също значение в националните правни системи на държавите-членки, така че е необходимо Съдът да осигури еднакво третиране.¹⁹

Позитивни задължения Съдът намира, че за да се гарантира действително ефективна защита, някои права трябва да се тълкуват като налагащи задължения на държавата да предприема действия, които да осигурят тяхната защита. За да се реши дали съществува позитивно задължение, Съдът се опитва да отчита справедливия баланс между общия интерес на обществото и интересите на отделното лице.²⁰ Нарушение на позитивно задължение възниква при бездействие или непредприемане на действия.²¹

се разпростира защитата на Конвенцията, националните власти съответно разполагат с известна свобода на преценка“.

16. Вж.: *Lindsay срещу Обединеното кралство*, жалба No.11089/84, Дата на решението, 11 ноември 1986 г., 49 D.R. 181; (1987) 9 E.H.R.R. CD555.
17. Вж.: *Selmouni срещу Франция*, жалба №. 25803/94, 28 юли 1990 г., (2000) 29 EHRR 403, параграф 101.
18. Вж.: *Johnston срещу Ирландия*, жалба №. 9697/82, 18 декември 1986 г., Серия А, № 112, (1987) 9 E.H.R.R. 203, параграф 53.
19. Съдът разполага със свободата да преценява тяхното прилагане спрямо конкретни ситуации в националните системи.
20. Вж.: *McGinley и Egan срещу Обединеното кралство*, жалба №. 21825/93, Дата на решението 9 юни 1998 г., (1999) 27 E.H.R.R. 1, параграф 125
21. По делото *Ostap срещу Обединеното кралство*, жалба № 23452/94, дата на решението 28 октомври 1998, (2000) 29 E.H.R.R. 245, параграф 116 Съдът беше внимателен да подчертае, че това задължение трябва „да се тълкува по начин, който не налага невъзможна или непропорционална тежест върху властите“.

Четвърта инстанция Съдът не може да действа като апелативен съд, когато разглежда решения на националните съдилища. В този смисъл оценката на вътрешното законодателство лежи предимно върху националните съдилища. Не е в компетентността на Европейския съд да замества със своя оценка на фактите тази на националните съдилища и по принцип тези съдилища следва да оценяват представените им доказателства. Задачата на Съда е да провери дали производството в неговата цялост, включително начина, по който са разгледани доказателствата, е било справедливо.²²

Ефективност Тъй като Конвенцията е система за защита правата на човека, тя се тълкува и прилага по начин, който прави тези права практически и ефективни, а не теоретични и илюзорни.²³ Съдът преценява не само дали националното законодателство съответства на члена на Конвенцията, на който е позоваването, но също така дали прилагането на закона при обстоятелствата на действителния случай съответства на Конвенцията.²⁴

ПОНЯТИЕТО ЗА ЮРИСДИКЦИЯ

Понятието трябва да се анализира от четири различни гледни точки:

- ▶ **Ratione loci (Териториална компетентност)** Договарящите се страни носят отговорност за нарушения, които са извършени на тяхната национална територия. Те могат обаче да направят декларация *ad hoc*, която разпростира правата по Конвенцията върху някои (или всички) техни територии. Освен това, дадена Договаряща се страна носи отговорност дори ако предполагаемото нарушение е извършено извън нейната територия, но тя е отговорна за извършването му.²⁵ Най-важният

---

22. Вж.: *Edwards срещу Обединеното кралство*, жалба № 13071/87, дата на решението 25 ноември 1992 г., (1993) 15 Е.Н.Р.Р. 417, параграф 34.

23. Вж.: *Airey срещу Ирландия*, жалба №. 6289/73, Дата на решението 9 октомври 1979 г., Серия А, No 32, (1979-80) 2 Е.Н.Р.Р. 305, параграф 24; *Soering срещу Обединеното кралство*, жалба № 14038/88, дата на решението, 7 юли 1989 г.; Серия А, № 161 (1989) 11 Е.Н.Р.Р. 439, параграф 87.

24. Принципът на ефективността се прилага от Съда, когато държавата-ответник представя прекалено формални или технически аргументи, които, ако се приемат, биха довели до намаляване на ефективността на гарантираните права.

25. За по-подробен анализ вж.: *Кипър срещу Турция*, жалба №. 6950/75, Дата на решението 10 юли 1982 г., (1982) 4 Е.Н.Р.Р. 482; и *Loizidou срещу Турция*, жалба № 15318/89, Дата на решението, 23 март 1996 г., (1995) 20 Е.Н.Р.Р. 99, параграф 62.

тест за юрисдикцията е дали държавата е упражнявала *де факто* контрол върху въпросните събития.²⁶ Упражняването на екстериториална юрисдикция зависи от ефективния контрол над съответната територия и жителите в чужбина, и упражняването на всички или някои публични правомощия. Това може да бъде вследствие на военна окупация или чрез съгласие, покана или разрешение на правителството на тази територия.²⁷

- ▶ **Ratione temporis (Времева компетентност)** Конвенцията изрично предвижда, че тя няма обратно действие. Това обаче е сложен въпрос и преобладаващото тълкуване е, че декларацията на Договаряща се държава, с която се приема компетентността на Съда, е с обратно действие в смисъл, че тя се отнася назад във времето, когато Договарящата се страна е ратифицирала Конвенцията. Въпреки това може да има отделни изключения, които са резултат от декларация на дадена държава, която може да ограничи времевия обхват. Всеки ретроактивен ефект обаче се ограничава от факта, че съгласно Член 35 жалба може да бъде подадена в Съда в срок от шест месеца след датата, на която въпросната държава е взела окончателно решение.
- ▶ **Ratione personae (Персонална компетентност)** Жалба може да бъде подадена само срещу държава, която е страна по Конвенцията. В този случай държавата се смята в своята цялост като отговорна за действия които противоречат на правата по Конвенцията.
- ▶ **Ratione materiae (Материална компетентност)** Съгласно Член 1 на Конвенцията Съдът не може да разглежда жалби, които се отнасят до права извън обхвата на Конвенцията.

---

26. Вж.: *Chrysostomos, Papachrysostomou срещу Турция*, жалба №№ 15299/89 и 15300/89; 86-A D.R. 4, алинеи 96-97.

27. Вж.: *Banković и други срещу Белгия и други*, жалба №. 52207/99, Решение за допустимост, 12 декември 2001, (2007) 44 E.H.R.R. SE5, алинеи 70-71.

Важни членове на Европейската конвенция и допълнителните Протоколи:

Конвенцията

Член 2 - Право на живот

Член 3 - Забрана на изтезанията

Член 4 - Забрана на робството и принудителния труд

Член 5 - Право на свобода и сигурност

Член 6 - Право на справедлив съдебен процес

Член 7 - Неналагане на наказание без закон

Член 8 - Право на зачитане на личния и семейния живот

Член 9 - Свобода на мисълта, съвестта и религията

Член 10 - Свобода на изразяването на мнение

Член 11 - Свобода на събранията и сдружаването

Член 12 - Право на встъпване в брак

Член 13 - Право на ефективни правни средства за защита

Член 14 - Забрана на дискриминацията

Протокол № 1

Член 1 - Защита на собствеността

Член 2 - Право на образование

Член 3 - Право на свободни избори

Протокол № 4

Член 1 - Забрана на лишаването от свобода за дълг

Член 2 - Свобода на придвижване

Член 3 - Забрана за експулсиране на собствените граждани

Член 4 - Забрана за колективно експулсиране на чужденци

Протокол № 6

Член 1 - Забрана на смъртното наказание в мирно време

Протокол № 7

Член 1 - Процедурни гаранции по отношение експулсирането на чужденци

Член 2 - Право на обжалване в наказателното производство

Член 3 - Право на обезщетение в случай на съдебна грешка

Член 4 - Забрана за повторно осъждане или наказание

Член 5 - Равенство между съпрузи

Протокол № 12

Член 1 - Обща забрана на дискриминацията

Протокол № 13

Член 1 - Премахване на смъртното наказание (при всички обстоятелства)

МАТЕРИАЛНИ ПРАВА, ЗАЩИТЕНИ ОТ КОНВЕНЦИЯТА²⁸

Правата, гарантирани от Конвенцията и Протоколите, може да се разделят на две категории: граждански и политически права и социални и икономически права. Трябва да се отбележи, че повечето от гаранциите се отнасят до гражданските и политическите права и само ограничен брой социални и икономически права са защитени

Член 2 - Право на живот

„1 Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.

2 Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:

- a при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;*
- b при осъществяването на правомерен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;*
- c при действия, предприети в съответствие със закона за потушаване на бунт или метеж.*

Член 2 (1) защитава правото на всяко лице на живот. Правото предвижда изключения, посочени в Член 2 (2), които включват случаи на законни екзекуции, смърт в резултат на „употреба на сила, призната за абсолютно необходима“ при самозащита или защита на други лица, арест на заподозрени или бегълци и потушаване на бунтове или въстания.

По времето, когато Конвенцията влиза в сила за пръв път, повечето Договарящи се страни все още използват смъртното наказание като форма на наказание за ней-тежки престъпления. През 1970-те години Съветът на Европа предприе стъпки за премахване на смъртното наказание в държавите-членки, договоряйки юридически обвързващ договор. Това доведе до кулминацията в Протокол № 6 към Конвенцията, който беше открит за подписване на 28 април 1983 г. Член 1 на Протокола предвижда, че дадена държава трябва да премахне смъртното наказание от

---

28. Пълният текст на Конвенцията може да се види в Приложение II

законодателството си, за да стане страна по Протокола. Член 2 обаче ограничава обхвата на Протокола, като задължава подписалите Протокола държави да премахнат смъртното наказание само в мирно време.²⁹

Протокол № 13 на Конвенцията, който беше открит за подпис на 3 май 2002 г., предвижда премахване на смъртното наказание при всички обстоятелства. Член 2 на Протокол № 13 предвижда да няма дерогации.³⁰ Само Армения, Азербайджан, Полша и Русия не са ратифицирали 13-ия Протокол.

Член 3 - Забрана на изтезанията или нечовешко или унижително отношение или наказание.

„Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.“

Този член изисква от държавите да вземат мерки, предназначени да осигурят, щото лицата под тяхна юрисдикция да не бъдат подлагани на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание, включително малтретиране, извършвано от частни лица.³¹ В случай на арест или задържане под стража лицата, лишени от свобода, трябва да се защитават от държавата от физически наранявания; освен това те трябва да получават надлежни медицински грижи, без да се подлагат на дискриминация. Условието на всяко задържане под стража трябва да съответстват на човешкото достойнство.³²

Член 4 - Забрана на робството и принудителния труд

„1 Никой не може да бъде държан в робство или в принудително подчинение.

2 Никой не може да бъде заставян да извършва принудителен или задължителен труд.

---

29. Русия е единствената държава-членка, която не е ратифицирала Протокола, въпреки че от 1999 г. съществува мораториум върху смъртното наказание и оттогава не са извършвани екзекуции.

30. Само Армения, Азербайджан, Полша и Русия не са ратифицирали 13-ия Протокол.

31. Вж.: *А. срещу Обединеното кралство*, жалба № 25599/94, Дата на решението 23 септември 1998 г., параграф 22.

32. Вж.: *Калашников срещу Русия*, жалба №. 47095/99, Дата на решението 15 юли 2002 г.

3 За целите на този член не представлява „принудителен или задължителен труд“:

- a всеки труд, който обикновено е задължителен за лицата, лишени от свобода в съответствие с член 5 на тази Конвенция, или по време на условно освобождаване от такова лишаване от свобода;
- b всяка служба от военен характер или, в страните, където се признава освобождаване от военна служба заради религиозни или други убеждения, службата, отбивана вместо задължителната военна служба;
- c всяка повинност, изпълнявана в случай на извънредно положение или бедствие, застрашаващи съществуването или благосъстоянието на обществото;
- d всеки труд или повинност, представляващи елемент от обичайните граждански задължения.“

Робството или принудителното подчинение са забранени. Членът предвижда някои изключения от общата забрана, а именно: военната служба, национална служба; труд в затвора, служба, извършвана в извънредни ситуации или бедствия и всяка работа или служба, която представлява част от „обичайните граждански задължения“- В останалите случаи забраната, постановена от Член 4, е абсолютна.

С цел да не се създава самостоятелна дефиниция на термина „принудителен или задължителен труд“, Съдът прилага дефинициите, предвидени в съответните конвенции на Международната организация на труда (МОТ).³³

Съдът смята, че Член 4 налага позитивно задължение на държавите да наказват и преследват всяко действие, насочено към държане на дадено лице в положение на робство или подчиненост и да въведат законодателни и административни рамки за наказване на търговията с хора. Освен това, при определени обстоятелства позитивно задължение на държавите е да защитават жертвите на търговия с хора.³⁴

---

33. Вж. например *Van der Musselle* срещу Белгия, жалба № 8919/80, Дата на решението 23 ноември 1983 г., Серия А, № 70, (1984) 6 Е.Н.Р.Р. 163, параграф 32, в което Съдът започва прегледа се като цитира чл. 2 на Конвенцията на МОТ № 9, която определя „принудителния труд“ като „всяка работа или служба, която се изисква от дадено лице под заплахата на наказание и за която това лице не се е кандидатирило доброволно.

34. Вж.: *Siliadin* срещу Франция, жалба. №. 73316/01, Дата на решението 26 юли 2005 г.,

Член 5 - Право на свобода и сигурност

„1 Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвиден от закона:

- a законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда;*
  - b законосъобразен арест или лишаване от свобода за неизпълнение на законосъобразно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона;*
  - c законосъобразен арест или лишаване от свобода, с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган, по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление;*
  - d лишаване от свобода на непълнолетно лице въз основа на законосъобразно решение, за да се осигури надзор с възпитателна цел или законосъобразно лишаване от свобода на такова лице, с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция;*
  - e законосъобразно лишаване от свобода, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници;*
  - f законосъобразен арест или лишаване от свобода на дадено лице, с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната, или на лице, против което се предприемат действия за неговото експулсиране или екстрадиране.*
- 2 На всеки арестуван трябва незабавно да бъдат съобщени на разбираем за него език основанията за арестуването му и всички обвинения, които му се предявяват.*
- 3 Всеки арестуван или лишен от свобода в съответствие с разпоредбите на параграф 1 с) на този член трябва своевременно да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на*

(2006) 43 E.H.R.R. 16; и *Rantsev срещу Кипър и Русия*, жалба. №. 25964/04, Дата на решението 7 януари 2010 г., (2010) 51 E.H.R.R. 1.

неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.

4 Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законсьобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.

5 Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, има право на обезщетение.

Член 5 предвижда, че всяко лице има право на свобода и сигурност. Правото на свобода предвижда изключения в случаи на законсьобразен арест или задържане при определени обстоятелства, като арест по подозрение за престъпление,³⁵ задържане в изпълнение на присъда,³⁶ или за предотвратяване разпространението на инфекциозни болести.³⁷

Член 5(1)(а) предвижда, че задържането може да е законно „след осъждане от компетентен съд“. Въмъкването на думата „след“ в Член 5(1)(а) не означава само, че задържането трябва да следва „осъждането“ в определен момент: „задържането“ трябва също така да е резултат от „да следва и зависи от“ или да се извършва „по силата“ на „осъждане“ и причинната връзка между осъждането и задържането може да бъде прекъсната с течение на времето при определени обстоятелства.³⁸

Член 5 (1)(b) предвижда, че може да е законно да се задържи лице „за неизпълнение на законсьобразно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона.“ Думите „осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона“ в Член 5 (1)(b) се отнасят само за случаи, когато законът позволява задържане на лице, за да го принуди да изпълни определено и конкретно задължение, което то дотогава не е направило.³⁹

35. Член 5(1)(с)

36. Член 5(1)(а)

37. Член 5(1)(е)

38. Вж.: *Weeks срещу Обединеното кралство*, жалба № 9787/82, Дата на решението, 2 март 1987, 2 г., (1987) 1988 10 Е.Н.Р.Р. 293, параграф 42; *Van Droogenbroeck срещу Белгия*, жалба №. 7906/77, Дата на решението 24 юни 1982 г., (1982) 4 Е.Н.Р.Р. 433, параграф 35.

39. Вж.: *Engel и други срещу Холандия*, жалби №№ 5100/71-5102/71, 5354/72, 5370/72, Дата на решението 8 юни 1976 г., (1979-80) 1 Е.Н.Р.Р. 647, параграф 69.

Член 5 (2) предвижда правото лицето да бъде информирано незабавно на език, който то разбира, за причините за ареста и обвинението, което му е предявено. Член 5(3) и (4) предвижда правото на незабавен достъп до съдебно производство за определяне законността на ареста или задържането на лицето и на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда, а Член 5(5) предвижда правото на обезщетение в случай на арест или задържане в нарушение на този Член.

Член 6 - Право на справедлив съдебен процес

„1 Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения или основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок, от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и публиката могат да бъдат отстранявани по време на целия или на част от съдебния процес в интерес на нравствеността, обществената и националната сигурност в едно демократично общество, когато това се изисква от интересите на непълнолетните лица или за защита на личния живот на страните по делото или, само в необходимата според съда степен, в случаите, когато поради особени обстоятелства публичността би нанесла вреда на интересите на правосъдието.

2 Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, се смята за невинно до доказване на вината му в съответствие със закона.

3 Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права:

a да бъде незабавно и в подробности информирано за характера и причините за обвинението срещу него на разбираем за него език;

b да има достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита;

c да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатно служебна защита, когато интересите на правосъдието го изискват;

- d да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите, свидетелстващи против него, и да изисква призоваването и разпита на свидетелите на защитата да се извършват при същите условия;
- e да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира или не говори езика, използван в съда.

Този Член предвижда правото на справедлив процес както по наказателни, така и по граждански производства. Това право включва правото на публично гледане на делото от независим и безпристрастен съд в разумен срок и правото на презумпция за невинност. Дали даден съдебен процес е справедлив или не трябва да се оценява в светлината на конкретните обстоятелства на делото. Разумността на срока за гледане на делото се оценява, като се отчита сложността на делото и поведението на жалбоподателя и съответните държавни органи.⁴⁰

Член 6(3) предвижда конкретни процесуални гаранции при наказателни производства. Когато обвиняемият няма достатъчно средства да плати за правна помощ, е необходима някаква форма на правна помощ. Съдът смята, че трябва да се прилагат също така и следните допълнителни принципи: право на обвиняемия да участва в производството;⁴¹ право да не дава показания, които биха го уличили в престъпление;⁴² равнопоставеност;⁴³ и право на обоснована присъда.⁴⁴

По граждански дела Член 6 (1) може понякога да задължи държавата да осигури помощта на адвокат, когато такава помощ е необходима за ефективен достъп до съд или защото юридическото представителство е задължително, какъвто е случаят с националното право на някои Договарящи се страни по различни съдебни производства или поради сложността на производството или на делото.⁴⁵

---

40. Вж.: *Zappia срещу Италия*, жалба № 24295/94, Дата на решението 26 септември 1996 г., параграф 23.; *Proszak срещу Полша*, жалба 25086/94, Дата на решението 16 декември 1997 г., параграф 32.

41. Вж.: *Ekbatani срещу Швеция*, жалба №. 10563/83, Дата на решението 26 май 1988 г., Серия А, №. 134, (1991) 13 Е.Н.Р.Р. 504, параграф 25.

42. Вж.: *Weh срещу Австрия*, жалба № 38544/97, Дата на решението 8 април 2004 г., (2005) 40 Е.Н.Р.Р. 37, параграф 39.

43. Вж.: *Delcourt срещу Белгия*, жалба №. 2689/65, Дата на решението 27 януари 1970 г., (1979-80) 1 Е.Н.Р.Р. 355, параграф 28.

44. Вж.: *Karakasis срещу Гърция*, жалба № 38194/97, дата на решението 17 октомври 2000 г., (2003) 36 Е.Н.Р.Р. 29, параграф 27.

45. Вж.: *Airey срещу Ирландия*, жалба № 6289/73, дата на решението 9 октомври 1979

Член 7 - Неналагане на наказание без закон

„1 Никой не може да бъде осъден за действие или бездействие, което в момента на неговото извършване не е било квалифицирано като престъпление по националното или международното право. Не може да бъде налагано наказание по-тежко от това, което е било предвидено за съответното престъпление в момента, когато то е било извършено.

2 Този член не изключва съденето и наказването на което и да е лице за действие или бездействие, които в момента на тяхното извършване са представлявали престъпление в съответствие с общите принципи на правото, признати от цивилизованите народи.“

В съответствие с принципа за недопускането на обратна сила, никое лице не може да бъде наказвано за действие, което не е било престъпление по времето, когато е извършено. Член 7 също така забранява налагането на по-тежко наказание от това, което е било предвидено към момента, когато престъплението е било извършено. Думата „закон“ в израза „предвидено от закона“ обхваща не само писаното, но и неписаното право.⁴⁶

Член 8 - Право на зачитане на личния и семейния живот

„1 Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2 Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

Член 8 предвижда правото на неприкосновеност на „личния и семейния живот на всяко лице, на жилището му и на кореспонденцията“. Правата по Член 8 не са абсолютни права. Евентуални ограничения на това право обаче се признават за законни само, ако са „в съответствие със закона“ и „необходими в демократичното общество“. Намесата в тези права не

г., (1979-80) 2 Е.Н.Р.Р. 305, Серия А, № 32., параграф 26

46. Вж.: *Sunday Times* срещу Обединеното кралство (№2), жалба № 6538/74, дата на решението, 26 юли 1979 г.; Серия А, № 30 (1979-1980) 2 Е.Н.Р.Р. 245, параграф 47.

може да се смята за „необходима в демократичното общество“, освен, наред с други неща, ако тя не е пропорционална на преследваната законосъобразна цел.⁴⁷

По делото *Johnston и други срещу Ирландия* Съдът приема, че:

Принципът, който възниква от практиката на Съда по Член 8 включва следното:

(a) Като гарантира правото на неприкосновеност на семейния живот, Член 8 предполага наличието на семейство.

(b) Член 8 се отнася до „семейния живот“ на „незаконното“ семейство, както и до живота на „законното“ семейство.

(c) Макар основният предмет на Член 8 да е защитата на лицето срещу произволна намеса на държавните власти, може освен това да съществуват позитивни задължения, присъщи на ефективната „защита“ на семейния живот.⁴⁸

Съдът също така приема, че

„... тези задължения може да предполагат мерки, предназначени да осигурят неприкосновеността на личния живот дори в сферата на отношенията на лицата помежду им“⁴⁹

Член 9 - Свобода на мисълта, съвестта и религията

„1 Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата на всеки да променя своята религия или убеждения и свободата да изповядва своята религия или убеждения индивидуално или колективно, публично или в частен кръг, чрез богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали.

2 Свободата да се изповядват религията или убежденията подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената

47. Вж.: *Dudgeon срещу Обединеното кралство*, жалба № 7525/76, дата на решението 22 октомври 1981 г., (1982) 4 Е.Н.Р.Р. 438, параграф 53.

48. Вж.: *Johnston и други срещу Ирландия*, №. 9697/82, Дата на решението 18 декември 1986 г., Серия А, № 112, (1987) 9 Е.Н.Р.Р. 203, параграф 55.

49. Вж.: *Х и У срещу Холандия*, жалба № №. 8978/80, Дата на решението 26 март 1985 г., Серия А, № 91, (1986) 8 Е.Н.Р.Р. 235, параграф 23.

сигурност, за защитата на обществения ред, здравето и морала или за защитата на правата и свободите на другите.“

Член 9 предвижда правото на свобода на мисълта, съвестта и религията. Член 9 предполага не само, че лицата имат право да изповядват своята религия публично и в кръга на хората, изповядващи тази вяра, но също така, че те имат право да практикуват вярата си сами или в частен кръг. Член 9 посочва редица форми, които може да има изповядването на религията или вярванията: богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали. Независимо от това Член 9 не защитава всяко действие мотивирано или вдъхновено от религия или вяра.⁵⁰

Член 10 - Свобода на изразяването на мнение

„1 Всеки има право на свобода на изразяването на мнения. Това право включва свободата на всеки да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на държавните власти и независимо от държавните граници. Този член не забранява държавите да подлагат на разрешителен режим радио- и телевизионните компании и производителите на кинематографична продукция.

2 Упражняването на тези свободи, доколкото е съпроводено със задължения и отговорности, може да бъде обусловено от процедури, условия, ограничения или санкции, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност и на териториалната цялост, за предотвратяването на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала, както и на репутацията или правата на другите, за предотвратяване разкриването на информация, получена доверително, или за гарантиране авторитета и безпристрастността на правосъдието.“

Член 10 предвижда правото на свобода на изразяване на мнение. Това право включва свободата на мнения и на получаването и разпространяването на информация и идеи. Ограниченията на това право се смятат за законосъобразни само ако са „предвидени в закона“ и са „необходими в демократичното общество“.

---

50. Вж.: *Kalaç срещу Турция*, жалба №. 20704/92, Дата на решението 1 юли 1997 г., (1999) 27 E.H.R.R. 552, параграф 27.

Последното изречение на Член 10(1) пояснява, че държавите имат право чрез система на лицензиране да контролират начина, по който са организирани радио- и телевизионните излъчвания на тяхна територия, в частност техническите аспекти. Евентуалните лицензионни мерки обаче подлежат на изискванията на Член 10(2).⁵¹

Член 10(2) се отнася не само до „информацията и идеите“, които се приемат благосклонно или се смятат за безобидни или маловажни, но също така и до тези, които обиждат, шокират или тревожат. Съдът приема, че изискванията за плурализъм, толерантност и широта на възгледите налагат това, тъй като без него няма демократично общество. Прилагателното „необходими“ по смисъла на Член 10(2) предполага съществуването на „належаща обществена нужда“. При упражняване на надзорната си компетентност Съдът трябва да разглежда намесата в светлината на делото като цяло, включително съдържанието на оспорваните изявления и контекста, в който са направени. Той трябва да определи дали намесата по въпроса е била „пропорционална на преследваните законосъобразни цели“.⁵²

Член 11 - Свобода на събранията и сдружаването

„1 Всеки има право на свобода на мирните събрания и на свободно сдружаване, включително правото да образува и членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.

2 Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения, освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Този член не изключва въвеждането на законни ограничения върху упражняването на тези права от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация.

Член 11 защитава правото на свобода на събранията и сдружаването, както публични, така и частни, включително правото да се създават

---

51. Вж.: *Groppera Radio AG и други срещу Швейцария*, жалба № 10890/84, Дата на решението, 28 март 1990 г., (61) 20 Е.Н.Р.Р.

52. Вж.: *Zana срещу Турция*, жалба № 18954/91, дата на решението 25 ноември 1997 г., (1999) 27 Е.Н.Р.Р. 667, параграф, 51; и *Şener срещу Турция*, жалба №. 26680/95, Дата на решението 18 юли 2000 г., (2003) 37 Е.Н.Р.Р. 34, параграф 39.

професионални съюзи.⁵³ Член 11(2) Постановява, че не може да се поставят ограничения при упражняването на тези права на събрания и сдружаване, освен такива, които са предвидени в закон и са необходими в демократичното общество в интерес на националната сигурност и обществената безопасност, за предотвратяване на безредици или престъпления, за опазване на здравето или морала или за защита на правата и свободите на други. По делото *Vona срещу Унгария*,⁵⁴ Съдът приема, че унгарските власти са действали пропорционално, когато са разпуснали Унгарската охранителна асоциация, след като тя е провела митинги и демонстрации в цяла Унгария, включително в села с голямо ромско население, призовавайки за защита на „етническите унгарци“ от т. нар. „циганска престъпност“. Съдът преценява, че мярката може да се разглежда като преследваща целите за обществена безопасност, предотвратяване на безредици и защита на правата на други. Той постановява, че държавата има право да вземе превантивни мерки за защита на демокрацията *срещу* такива образувания, ако достатъчно непосредствена заплаха за правата на другите заплашва да подкопае основните ценности, на основата на които съществува и функционира демократичното общество. Съдът приема, че една такава ценност е съвместното съществуване на членовете на общество без расова сегрегация, без което е немислимо демократичното общество.⁵⁵

Член 12 - Право на встъпване в брак

„Мъжете и жените, достигнали брачна възраст, имат право да встъпват в брак и да създават семейство в съответствие с националните закони, регулиращи упражняването на това право.“

Член 12 се отнася до традиционния брак между лица от различен пол. Макар институтът на брака да претърпя голяма социална промяна след приемането на Конвенцията, тя самата не налага задължение на държавите-членки да дадат на еднополови двойки достъп до брак.⁵⁶

Член 12 не предвижда право на развод. По мнението на Съда по делото *Johnston и други срещу Ирландия*:

---

53. Вж.: *Young James и Webster срещу Обединеното кралство*, жалба № 7601/76, 7806/77, Дата на решението 13 август 1981 г., Серия А, № 44, (1982) 4 E.H.R.R. 38, параграф 52.

54. Вж.: *Vona срещу Унгария*, жалба №. 35943/10, Дата на решението 9 юли 2013 г.

55. пак там, параграф 57.

56. Вж.: *Schalk и Kopf срещу Австрия*, жалба №. 30141/04, Дата на решението 24 юни 2010 г., (2011) 53 E.H.R.R. 20, в частност алинеи 54, 55, 58 и 63.

„... обичайното значение на думите „право на брак“ е ясно, в смисъл че те формират създаването на брачни връзки, а тяхното разваляне. (54) Така че Съдът приема, че жалбоподателите не могат да извлекат право на развод от Член 12 (чл. 12).⁵⁷

Член 13 - Право на ефективни правни средства за защита

Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.“

Член 13 постановява, че всяко лице, което смята, че са нарушени някои от правата му по Конвенцията, трябва да има право на ефективни правни средства за защита.⁵⁸ Не е необходимо ефикасните правни средства да са съдебни. Ако те са ефективни, всеки вид правни средства за защита – съдебни, административни или законодателни, са достатъчни за да удовлетворяват критериите на Член 13.

Член 14 - Забрана на дискриминацията

„Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имуществено, рождение или друг някакъв признак.“

Член 14 забранява дискриминацията на каквото и да е основание като пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имуществено, рождение или друг някакъв признак Редакцията на Член 14 ясно сочи, че списъкът на дискриминационни основания в него е просто

---

57. Вж.: *Johnston и други срещу Ирландия*, Серия А, № 1, жалба № 9697/82, Дата на решението 18 декември 1986 г., (1987) 9 E.H.R.R. 203, параграф, 52; и *F срещу Швейцария*, жалба №. 11329/85, Дата на решението 18 декември 1987 г., Серия А, № 128, (1988) 10 E.H.R.R. 411, параграф 38.

58. Съгласно Член 1 на Конвенцията Договарящите се страни трябва да осигуряват правата и основните свободи чрез мерки, една от които е да се осигурят ефективни правни средства за защита по Член 13.

иллюстративен и не е изчерпателен.⁵⁹ Конвенцията е жив инструмент и се променя с времето и Съдът приема, че други категории като увреждания⁶⁰ и сексуална ориентация⁶¹ също попадат в обхвата на Член 14.

Член 14 няма самостоятелно съществуване и може да се приведе в действие, само когато жалбоподател може да посочи вреда, която е свързана с право, защитено от един от другите материални членове на Конвенцията или нейните Протоколи.⁶²

Дискриминация по Член 14 означава да се третират лица в относително сходни ситуации по различен начин, без да се представя обективно и разумно основание за това.⁶³ Член 14 не забранява на държавата да третира по различен начин различните групи, за да отстрани „фактически неравенства“ между тях, а при определени обстоятелства ако това не бъде направено – то може само по себе си да породи нарушение на члена.⁶⁴ Съдът също така приема, че общата политика или мярка, които имат непропорционално увреждащо действие за конкретна група, може да се смятат за дискриминационни, дори и те да не са конкретно насочени към тази група.⁶⁵

ПРОТОКОЛ № 1

Член 1 - Защита на собствеността

Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания

---

59. Вж.: *Rasmussen срещу Дания*, жалба №. 8777/79, Дата на решението 28 ноември 1984 г., Серия А, № 87, (1985) 7 Е.Н.Р.Р. 371, параграф 34.

60. Вж.: *Glor срещу Швейцария*, жалба № 13444/04, Дата на решението, 30 април 2014 г., (53) 20 Е.Н.Р.Р.

61. Вж.: *Salguiero da Silva Mouta* срещу Португалия, жалба № 33290/96, Дата на решението 21 декември 1999 г., (2001); 31 Е.Н.Р.Р. 47, параграф 28.

62. Вж.: *Glor срещу Швейцария*, жалба № 13444/04, Дата на решението, 30 април 2014 г., параграф 45.

63. Вж.: *DN срещу Чешката република*, жалба № 57325/00, дата на решението 13 ноември 2007 г., (2008) 47 Е.Н.Р.Р. 3, параграф 175.

64. Вж.: *Thlimmenos срещу*, жалба. №. 34369/97, Дата на решението 6 април 2000 г., (2001) 31 Е.Н.Р.Р. 15, параграф 44.

65. Вж.: *DN срещу Чешката република*, жалба № 57325/00, дата на решението 13 ноември 2007 г., (2008) 47 Е.Н.Р.Р. 3, параграф 175.

освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметнат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.“

Този Член осигурява защита на частната собственост. Съдът е постановил, че понятието „притежания“ има самостоятелно значение, което не е ограничено до притежаването на физически предмети.⁶⁶ Член 1 защитава само съществуващите притежания и не гарантира правото да се придобиват притежания.⁶⁷

Понятието лишаване не включва ситуации, когато привилегиите, произтичащи от правото на собственост, се запазват.⁶⁸ За да бъде лишаването съвместимо с член 1, то трябва да бъде в „обществен интерес“, а това условие предполага отношение на пропорционалност между преследваната цел и средствата, използвани за постигането на тази цел.⁶⁹

Член 2 - Право на образование

„Никой не може да бъде лишен от правото на образование. При изпълнението на функциите, поети от нея в областта на образованието и преподаването, държавата зачита правото на родителите да осигуряват на своите деца образование и преподаване в съответствие със своите религиозни и философски убеждения.

Този Член предвижда правото на образование и правото на родителите да образуват децата си в съответствие с техните религиозни или философски убеждения. Член 2 гарантира правото на достъп до образователни институции, съществуващи в даден момент и правото

---

66. Вж.: *Gasus Dossier-und Födertechnik GmbH срещу Холандия*, жалба № 15375/89, Дата на решението 23 февруари 1995 г., Серия А, № 306-В, (1995) 20 Е.Н.Р.Р. 403, параграф 53.

67. Вж.: *Marcx срещу Белгия*, жалба № 6833/74, дата на решението, 13 юни 1979 г.; Серия А, № 31 (1979) 2 Е.Н.Р.Р. 330, алинеи 50 и 62.

68. Вж.: *Sporrong и Lonroth срещу Швеция*, жалба №. 7151/75, 7152/75, Дата на решението 23 септември 1982 г., Серия А, № 52, (1983) 5 Е.Н.Р.Р. 35, параграф 62.

69. Вж.: *Jates и други срещу Обединеното кралство*, жалба №. 8793/79, Дата на решението 21 февруари 1986 г., Серия А, № 98, (1986) 8 Е.Н.Р.Р. 123, параграф 50.

да се получи официално признание на обучението, което е завършено.⁷⁰ Държавите трябва да уважават убежденията на родителите, независимо дали са религиозни или философски, по време на цялата образователна програма на техните деца.⁷¹ За да се смятат за релевантни, убежденията на родителите трябва да постигнат определено равнище на валидност, сериозност, последователност и значимост.⁷² По редица дела Съдът приема, че е налице нарушение на Член 14 (забрана на дискриминация), когато той се разглежда във връзка с Член 2 на Протокол 1, когато ромски деца се третират по различен начин при предоставянето на образование.⁷³

Член 3 - Право на свободни избори

„Високодоговарящите се страни се задължават да провеждат свободни избори през разумни интервали от време, с тайно гласуване, и при условия, осигуряващи свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло.“

Този член предвижда правото на редовни, свободни и честни избори и е една от малкото разпоредби, които налагат на държавата позитивно задължение. Член 3 не създава задължение да се въведе конкретна законодателна система. Договарящите се страни разполагат с широка свобода на преценка при предоставянето на отделното лице правото да гласува и да се кандидатира на избори, но Съдът е този, който в крайна сметка определя дали въпросната държава е спазила изискванията на Протокола.⁷⁴

---

70. Вж.: *Белгийско лингвистично дело (№2)*, жалба №. 1474/63, Дата на решението 23 юли 1969 г., (2) 1979-80 1 Е.Н.Р.Р. 252, стр. 281, параграф 4.

71. Вж.: *Kjeldsen, Busk Madsen и Pedersen срещу Дания*, №. 5095/71, Дата на решението 7 декември 1976 г., Серия А, № 23, (1979-80) 1 Е.Н.Р.Р. 711, алинеи 51-52.

72. Вж.: *Campbell и Cosans срещу Обединеното кралство*, жалба № 7511/76, дата на решението, 25 февруари 1982 г.; Серия А, № 48 (1982) 4 Е.Н.Р.Р. 293, параграф 36.

73. Вж.: *ДН срещу Чешката република*, жалба № 57325/00, дата на решението 13 ноември 2007 г., (2008) 47 Е.Н.Р.Р. 3. Вж. също делата на *Satranis и други срещу Гърция*, жалба № 32526/05, дата на решението 5 юни 2008 г.; и *Oršuš и други срещу Хърватия*, дата на решението 10 март 2010, (2011) 52 Е.Н.Р.Р. 7.

74. Вж.: *Gitonas други срещу Гърция*, жалба №. 18747/91, Дата на решението 1 юли 1997 г., (1998) 26 Е.Н.Р.Р. 691, параграф 39.

ПРОТОКОЛ № 4

Член 1 - Забрана на лишаването от свобода за дълг

Този Член забранява лишаването от свобода на хора „поради неспособността да изпълнят договорно задължение“. Членът цели да се забрани лишаване от свобода поради единствената причина, че дадено лице няма материалните средства да плати своите дългове. Лишаването от свобода не е забранено, когато освен неспособността да изпълни договорно задължение, длъжникът действа със злонамерени и измамнически намерения; или преднамерено отказва да изпълни задължение или неспособността да се изпълни задължение е поради небрежност на длъжника.⁷⁵

Член 2 - Свобода на придвижване

Този Член дава възможност на лицата правото да се придвижват свободно на територията на държавата и правото да напускат собствената си държава. Член 2 защитава само лицата, които са „законно на територията на държавата“. Следователно разпоредбата не подпомага чужденци за осигуряване на постоянен достъп до територията на държавата. Поради това този член не засяга имиграционната политика на държавата.

Член 3 - Забрана за експулсиране на собствените граждани

Член 3 забранява на държавата да експулсира гражданите си (чрез индивидуални или колективни мерки) или да им отказва влизане на територията на която те са граждани. Терминът „експулсиране“ в този член не включва екстрадиция.

Член 4 - Забрана за колективно експулсиране на чужденци

Колективното експулсиране на чужденци е забранено по Член 4. Тази разпоредба защитава също така лицата без гражданство. Съдът определя колективното експулсиране като:

---

75. Обяснителна бележка към Протокол 4 към Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи, осигуряващ определени права и свобода, различни от тези, които вече са включени в Конвенцията и в първия Протокол към нея.

“[...] каквито и да са мерки на компетентните власти, задължаващи група чужденци да напуснат страната, освен когато тази мярка се взема след и на основата на разумна и обективна проверка на конкретните случаи на всеки отделен чужденци от групата”⁷⁶

ПРОТОКОЛ № 6 ЧЛЕН 1 - ЗАБРАНА НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ В МИРНО ВРЕМЕ

Член 1 потвърждава принципа за премахване на смъртното наказание. Държавата трябва, където е необходимо, да премахне смъртното наказание, за да стане страна по Протокола. Член 2 обуславя обхвата на Протокола, като ограничава премахването на смъртното наказание до мирно време. Член 3 посочва, че не може да се прави дерогация по Член 15 от Конвенцията. Член 4 посочва, че държавите могат да правят резерви по отношение на Протокола.

ПРОТОКОЛ № 7

Член 1 - Процедурни гаранции по отношение експулсирането на чужденци

Член 1(1) забранява експулсирането на законно пребиваващи чужденци, освен ако решението не е взето в съответствие със закона. Той също така предоставя на лицето, което е обект на решението, правото да представи основания защо експулсирането не трябва да се извършва, да се преразгледа случаят му и да бъде отнесен към компетентния орган. Терминът „експулсиране“ в този член не включва екстрадиция.

Терминът „законно“ се отнася до националното право на засегнатата държава. Терминът „пребиваващ“ е предназначен да изключи от прилагането на члена всеки чужденец, който още не е преминал имиграционния контрол на държавата или който е бил допуснат на територията само с цел транзит или за ограничен срок с цел, несвързана с пребиваване. Този срок включва и периода, в който се изчаква решение по молба за разрешение за пребиваване.

---

76. Вж.: А. и други срещу Холандия, жалба № 14209/88, Дата на решението 16 декември 1988 г., D. R. 59, стр. 277 Вж. също ромското дело на Сопка срещу Белгия, жалба №. 51564/99, Дата на решението 5 февруари 2002 г., (2002) 34 E.H.R.R. 54, параграф 59.

Член 1(1) се отнася и за чужденци, които са влезли незаконно и чието положение впоследствие е урегулирано.

Правото на преразглеждане на случая не изисква двуинстанционна процедура; само компетентният орган да преразгледа случая.

Член 1(2) предвижда, че чужденец да може да бъде експулсиран преди да упражни правата си по Член 1(1), когато такова експулсиране е в интерес на обществения ред или поради причини, свързани с „националната сигурност“. И в двата случая обаче въпросното лице би следвало да има право да упражни правата, посочени в Член 1(1) след експулсирането му.

Член 2 - Право на обжалване в наказателното производство

Този член предвижда лице, което е осъдено за престъпление от съд, да има право да обжалва пред висшестоящ съд.⁷⁷ Членът оставя процедурите за упражняване на правото и основанията, на които то може да бъде упражнено, да бъдат определени от националното законодателство. Този член не се прилага, когато производства, заведени срещу жалбоподателя, не съставляват предявяване на наказателно обвинение срещу него по смисъла на Член 6(1) на Конвенцията.⁷⁸

Член 2(2) предвижда, че „от това право може да има изключения по отношение на леки престъпления“. Когато се определя дали дадено престъпление е леко, е важно да се има предвид дали престъплението е наказуемо с лишаване от свобода.

Член 3 - Право на обезщетение в случай на съдебна грешка

Този член не се отнася за случаи, когато обвинението е снето или обвиненият е оправдан или на първа инстанция или при обжалване – от по-висшестоящ съд. Членът се прилага само ако е налице съдебна грешка, когато присъдата на лицето е отменена или то е оправдано. Обезщетение

---

77. Този Протокол не е предназначен да ограничи обхвата на гаранцията, съдържаща се в Член 6 на Конвенцията. Вж.: *Ekbatali срещу Швеция*, жалба №. 10563/83, Дата на решението 26 май 1988 г., Серия А, № 134, (1991) 13 Е.Н.Р.Р. 504, параграф 26.

78. Вж.: *Borrelli срещу Швейцария*, жалба № 17571/90, дата на решението за допустимост 2 септември 1993, D.R. 75, стр. 152, параграф 3.

се предоставя „в съответствие със закона или практиката на засегнатата държава“. Това означава, че или законът, или практиката би следвало да предвиди заплащане на обезщетение във всички случаи, за които се отнася членът. Държавата е задължена да обезщетява лицата само в ясни случаи на съдебна грешка.

Член 4 - Забрана за повторно осъждане или наказание

Този Член предвижда лицата да имат право да не бъдат съдени или наказвани повторно за едно и също престъпление. От начина, по който е редактирана тази разпоредба, е ясно, че тя утвърждава принципа „*ne bis in idem*“ само по отношение на дела, в което дадено лице е било съдено или наказано повторно за една и също престъпление от съдилищата в дадена държава.⁷⁹ Като използва термина „наказателно производство“ разпоредбата не изключва това лице да бъде обект, за същото деяние, на съдебно дирене от различен характер, както и на наказателно производство. Член 4 се прилага, ако второто производство е завършено след влизане в сила на Протокола.⁸⁰

Член 5 - Равенство между съпрузи

Този член предвижда държавите да въведат система от закони, чрез която съпрузите да имат равни права и задължения относно въпроси от частното право, но той не се отнася до области на закона, външни за брачните отношения, като наказателно право, и изключва конкретно периода, предшестваш брака.

ПРОТОКОЛ № 12 - ОБЩА ЗАБРАНА НА ДИСКРИМИНАЦИЯТА

Към настоящия момент само 18 страни са ратифицирали Протокола. 19 други страни са подписали Протокол № 12, но все още не са го ратифицирали.

---

79. Вж.: *Varagiola срещу Швейцария*, жалба № 17265/90, дата на решението за допустимост 21 октомври 1993, (1993) 75 D.R. 76, стр. 127, параграф 3.

80. Вж.: *Gradinger срещу Австрия*, жалба № 15963/90, дата на решението 23 октомври 1995, параграф 53.

Член 1 - Обща забрана на дискриминацията

Член 1(1) предвижда упражняването на всяко право, предвидено в закона, да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак; а Член 1(2) пояснява, че никой не може да бъде дискриминиран от който и да е орган на властта (като административните власти, съдилищата и законодателните органи) на каквото и да е основание.⁸¹

Член 1 разширява обхвата на защитата от дискриминация, предвидена по Член 14, а това означава, че даден жалбоподател може да претендира, че срещу него съществува дискриминация, без да трябва да зависи от нарушение на друго право по Конвенцията.

ПРОТОКОЛ № 13 - ЗАБРАНА НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ ПРИ ВСИЧКИ ОБСТОЯТЕЛСТВА

Член 1 на Протокол № 13 премахва смъртното наказание при всички обстоятелства. Член 2 забранява дерогациите от Член 1.

---

81. Вж.: *Sejdić u Finčić срещу Босна и Херцеговина*, жалба №№ 27996/06 и 34836/06, дата на решението 22 December 2009 г. за заключението на Голямата камера, че Член 1 на Протокол № 12 е бил нарушен, когато Голямата камера приема, че са нарушени както Член 14, така и Член 1 от Протокол № 12 в случая когато конституционните разпоредби не позволяват на лица, различни от трите „съставни народа“ (босненци, хървати и сърби) да се кандидатира за избори за Народната Камера и Президентството на Босна и Херцеговина. В частност това нарушава правата на еврейските и ромските кандидати.

Раздел II – Практика и процедури

СЪСТАВ И РАБОТА НА СЪДА

Състав на съда.⁸² Съдът се състои от брой съдии, равен на броя на Договарящите се страни.⁸³ В момента има 47 съдии, но когато към Конвенцията се присъедини Европейският съюз, той също ще изпрати съдия в Съда. Съдиите се избират за един мандат от девет години.⁸⁴

За разглеждане на дела, внесени пред него, Съдът заседава в следните състави:

- (i) Едноличен състав;⁸⁵
- ii) Комитети от трима съдии;
- (iii) Камари от седем съдии; и
- (iv) Голяма Камара от 17 съдии.⁸⁶

Секции Секциите са Камари, съставени от пленарния състав на Съда за определен срок в съответствие с Член 25(b) на Конвенцията. По всяко време има най-малко четири Секции⁸⁷ и всеки съдия е член на дадена Секция.⁸⁸ Съставът на Секциите е балансиран географски и от гледна точка на пол и отразява различните правни системи в държавите-членки.⁸⁹

---

82. Вж. Членове 20, 25, 26 на Конвенцията и Правилника 24 до 30.

83. Вж. Член 20.

84. Вж. Член 23.

85. Вж. Правило 27A. Член 26(3) пояснява, че когато заседава в едноличен състав, съдията не разглежда жалби срещу Високодоговарящата се страна, като представител на която е бил избран.

86. Вж. Член 26(1) .

87. Правило 25(1)

88. Правило 25(2)

89. Правило 25(2).

Камарата се състои от седем съдии от една от Секциите; терминът „камара“ означава всяка Камара от седем съдии, създадена в съответствие с Член 26(1) на Конвенцията.⁹⁰ Камарата обаче може да бъде намалена до пет съдии за определен срок, ако Комитетът на министрите с единодушно решение приеме препоръка на пленарния състав на Съда да се намали броят на съдиите.⁹¹ Всяка Камара включва председателя на Секцията и съдията, избран от съответната Договаряща се страна; ако вече не е член на Секцията, този съдия се избира от председателя на Съда от списък, предоставен предварително от тази страна и заседава като член по право на Камарата.⁹² Решенията на Камарата се вземат с мнозинство.

Комитетите се състоят от трима съдии, всички от една и съща Секция.⁹³ Те се създават за срок от 12 месеца чрез ротация сред членовете на всяка Секция, с изключение на председателя на Секцията.⁹⁴

Голямата Камара Голямата Камара е компетентна да разглежда дела в един от следните случаи.⁹⁵ Първото е по Член 30, когато дадена Камара се отказва от компетентност в случай когато възниква съществен въпрос по тълкуването на Конвенцията или Протоколите към нея, или когато решаването на даден въпрос пред Камарата може да доведе до противоречие с предходно решение на Съда.⁹⁶ Второто е по Член 43, когато страна по дело поиска отнасяне на делото до Голямата камара. Когато се прави искане по Член 43, състав от петима съдии от Голямата камара преценява дали делото трябва да се разгледа от Голямата камара. Този състав не включва съдия, който е взел участие в обсъждането на допустимостта или по съществото на въпросното дело или който е гражданин на въпросната Договаряща се страна.⁹⁷

Голямата Камара се състои от седемнадесет съдии и най-малко трима заместник-съдии, които заседават, когато друг член отсъства.⁹⁸ Когато

---

90. Вж.: Правило 26

91. Вж. Член 26(2) на Конвенцията.

92. Правило 26 (1)(a).

93. Правило 27(1).

94. Правило 27(2).

95. Член 31

96. Вж.: *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpreanu (Център за правни ресурси от името на Валентин Кампъну) срещу Румъния, жалба №. 47848, Дата на решението 17 юли 2014 г.*

97. Правила 24(5)(b) и (c).

98. Правило 24 (1).

заседава, тя включва председателя и заместник-председателите на Съда, председателите на Секции и съдията от Договарящата се страна, която е страна по делото (който заседава като член по право).⁹⁹ Когато дадено дело бъде отнесено до Голямата камара от някоя от страните по делото по Член 43 на Конвенцията, в Голямата камара не заседава съдия от Камарата, която е взела решението, с изключение на председателя на Камарата и на съдията, заседавал от името на заинтересованата държава–членка.¹⁰⁰

Пленарен състав на Съда Пленарният състав на Съда се състои от всички съдии в Съда. Той има както административни, така и формални отговорности. Главните му задачи са: избор на председател и двама заместник-председатели на Съда и на председатели на Секциите; избор на Секретар на Съда и заместник-секретари; създаване Камарите и приема Правилника на Съда и измененията в него.¹⁰¹ Той също така може да отправя искания до Комитета на министрите да се намали броят на съдиите в Камарите от седем на пет.¹⁰² Президентът на Съда свиква пленарни заседания на Съда по искане най-малко на една трета от членовете на Съда и във всеки случай веднъж годишно за обсъждане на административни въпроси.¹⁰³

Работата на Съда Голямата Камара, Камарите и комисиите са постоянно действащи. Съдът заседава при закрити врата и обсъжданията му остават в тайна. В обсъжданията вземат участие само съдиите. Присъстват също Секретарят или определеният заместник, както и други служители на Секретариата и преводачите, чиято помощ се смята за необходима.¹⁰⁴ Решенията на Голямата камара и на Камарите се приемат с мнозинство от присъстващите съдии. Не се позволява гласуване „въздържал се“ по допустимостта и по съществуването на делата.¹⁰⁵

Секретариатът Член 24 на Конвенцията създава Секретариат, който подпомага Съда при изпълнение на функциите му и се ръководи от Секретар, избран от пленарния състав на Съда. Главната функция на

---

99. Правило 24(2)(a) и (b). Правило 24(2)(c) предвижда в случаите на отнасяне на дело към Голямата Камара по Член 30 на Конвенцията, Голямата камара да включва също членовете на Камарата, която се е отказала от компетентност.

100. Правило 24(2)(d).

101. Член 25.

102. Вж. Член 26(2),

103. Правило 20.

104. Правило 22.

105. Правило 23.

Секретариата е да обработва и подготвя за решаване жалбите, подадени в Съда от отделни лица.

Секретариатът се състои от Секретариати на Секциите за всяка Секция, създадена от Съда, и отдели, необходими за предоставяне на юридическите и административните услуги, необходими на Съда. Всяка от Секциите на Съда има собствен Секретар, който подпомага Секцията при изпълнение на функциите ѝ и може да се подпомага от заместник-секретар на Секцията. Правилникът на Съда предвижда служителите на Секретариата да се назначават от Генералния секретар на Съвета на Европа със съгласието на председателя на Съда или на Секретаря на Съда, упълномощен от председателя.¹⁰⁶

ПРАВИЛНИК НА СЪДА

Публичен характер Правилникът на Съда предвижда всички документи, внесени в Секретариата във връзка с жалба от някоя от страните по делото или от лице, свързано с жалбата, да бъдат публично достъпни, освен ако председателят на Камарата не реши друго.¹⁰⁷ Публичният достъп до даден документ може да бъде ограничен в интерес на морала, обществения ред или националната сигурност, когато са засегнати интересите на малолетни или защитата на личното пространство на страните или ако което и да е заинтересовано лице поиска това.¹⁰⁸ Независимо от общото правило, преговорите по приятелски споразумения се провеждат поверително врата.¹⁰⁹

Език Официалните езици на Съда са английски и френски.¹¹⁰ Когато обаче се подава индивидуална жалба, комуникацията със Съда може да бъде на един от официалните езици на Договарящите се страни дотогава докато Договарящата се страна бъде уведомена за жалбата.¹¹¹ След това цялата комуникация (включително устните становища по време на заседанията) са на един от официалните езици на Съда, освен ако председателят на Съда не реши друго.¹¹² За да се гарантира, че жалбоподателят разбира,

---

106. Правило 18.

107. Правило 33(1)

108. Правило 33(2)

109. Правило 62(2) и Член 39(2).

110. Правило 34(1)

111. Правило 34(2)

112. Правило 34(3)(a)

председателят на Камарата може да покани Договарящата се страна да осигури превод на своите писмени становища на официалния език на жалбоподателя.¹¹³ Свидетел, вещо лице или друго лице може да използва своя език, ако не знае достатъчно добре никой от официалните езици на Съда.¹¹⁴

Компетентност на Съда Компетентността на Съда обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и Протоколите към нея, относно които е сезиран в съответствие с членове 33, 34 и 47 на Конвенцията.¹¹⁵ Като ратифицира Конвенцията, дадена държава автоматично приема компетентността на Съда да разглежда междудържавни и индивидуални жалби.

Индивидуални жалби (Член 34) Жалбоподателят има основания само, ако е жертва на предполагаемо нарушение на едно от правата, защитени от Конвенцията или Протоколите към нея. Съдът може да бъде сезиран от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че се жертва на нарушение от страна на една от Договарящите се страни на някое от правата, съдържани в Конвенцията.¹¹⁶

Жалба може да се внесе също от: деца (независимо дали са представлявани от родителите си или не); други недееспособни лица; и юридически лица като фирми,¹¹⁷ църкви,¹¹⁸ политически партии,¹¹⁹ корпоративни органи,¹²⁰ и професионални съюзи.¹²¹ Няма изискване жалбоподателят да е гражданин или пребиваващ в държавата-ответник или на която и да

---

113. Правило 34(5)

114. Правило 34(6). Във всеки такъв случай Секретарят предприема необходимите действия за осигуряване на превод.

115. Член 32(1).

116. Вж.: *Open Door Counselling Ltd u Dublin Well Woman Centre Ltd срещу Ирландия*, жалба №№ 14234/88 и 14235/88, Дата на решението 25 октомври 1992 г., Серия А, № 246, (1993) 15 Е.Н.Р.Р. 244.

117. Вж.: *Sunday Times срещу Обединеното кралство (№2)*, жалба №. 13166/87, Дата на решението 26 ноември 1991 г., Серия А, № 217, (1992) 14 Е.Н.Р.Р. 229.

118. Вж.: *Canea Catholic Church срещу Гърция*, жалба № 25528/94, Дата на решението 16 септември 1997 г., (1999); 27 Е.Н.Р.Р. 521.

119. Вж.: *Либерална партия срещу Обединеното кралство*, жалба № 8765/79, Дата на решението 18 декември 1980 г., (1982); 4 Е.Н.Р.Р. 106.

120. Вж.: *Autronic AG срещу Швейцария*, жалба №. 12726/87, 22 май 1990, (1990) 12 Е.Н.Р.Р. 485; и *Agrotexim срещу Гърция*, жалба №. 14807/89, 24 октомври 1995 г., Серия А, № 330, (1996) 21 Е.Н.Р.Р. 250.

121. Вж.: *Национален съюз на белгийската полиция срещу Белгия*, жалба №. 4464/70, Дата на решението 27 октомври 1975 г., Серия А, No 9, (1979-80) 1 Е.Н.Р.Р. 578.

е държава-членка на Съвета на Европа.¹²² Не е необходимо също така те да присъстват физически на нейната територия, а ако присъстват – няма изискване те да присъстват в държавата-членка законно.¹²³

Съдът може да се произнася по каквито и да са жалби, възникнали след като дадена държава е ратифицирала Конвенцията.¹²⁴ В редица случаи обаче Съдът е разглеждал дела, при които жалбата е била свързана с въпроси, възникнали преди ратификацията

Групови жалби Конвенцията не допуска *actio popularis*¹²⁵ (обща жалба). В случай на група лица жалбата трябва да бъде подписана от лицата, компетентни да представляват групата; когато няма такива лица, жалбата трябва да бъде подписана от всички членове. В случай на групова жалба, когато е възможна, би било препоръчително да се изготви и индивидуална жалба - така че ако Съдът отхвърли груповата жалба (тъй като смята, че групата не е жертва), то Съдът все пак да може да разгледа индивидуалната жалба.

СТАТУТ НА ЖЕРТВА

Действителни жертви. Действителна жертва е лице, което е било лично засегнато от твърдяно нарушение. По смисъла на Конвенцията не е необходимо човек да е претърпял конкретна вреда, за да бъде определен като „жертва“.¹²⁶

Смърт на жалбоподател или жертва. Когато главната жертва е починала, най-близкият роднина може да подаде жалба от свое име като „непряка

---

122. Вж.: *Ahmed срещу Австрия*, жалба № 25964/94, Дата на решението 17 декември 1996 г., (1997); 24 Е.Н.Р.Р. 278; *D срещу Обединеното кралство*, жалба № 30240/96, Дата на решението, 2 Май 1997 г., (1997) 24 Е.Н.Р.Р. 423.

123. Вж.: *D срещу Обединеното кралство*, жалба № 30240/96, Дата на решението, 2 Май 1997 г., (1997) 24 Е.Н.Р.Р. 423, параграф 56.

124. Когато продължителността на вътрешното съдопроизводство надхвърля „разумния срок“, изискван по Член 6, и производството не е приключило към момента, когато държавата е ратифицирала Конвенцията.

125. Вж.: *Lindsay срещу Обединеното кралство*, жалба №. 31699/96, Решение за допустимост, 17 януари 1997, (1997) 23 Е.Н.Р.Р. С.Д. 199; *X срещу Австрия*, жалба №. 7045/75, Решение за допустимост, 10 декември 1976, (7) 44 Е.Н.Р.Р. 87.

126. Вж.: *Eckle срещу Германия*, жалба № 8130/78, дата на решението, 15 юли 1982 г.; Серия А, № 51 (1982) 5 Е.Н.Р.Р. 1, параграф 66.

жертва“.¹²⁷ Когато жалбоподател почине в хода на производството, съпругът (съпругата) или най-близкият роднина със законен интерес от производството могат да продължат да поддържат жалбата.¹²⁸

Потенциални жертви. Това са лица, които са пряко застрашени да бъдат засегнати от закон или административен акт.¹²⁹ Само по себе си потенциално бъдещо нарушение може да е достатъчно, за да превърне жалбоподателя в „жертва“.¹³⁰ Жалбоподателят не е длъжен да докаже, че въпросната мярка е причинила конкретна вреда или щета.¹³¹ Тези въпроси обаче очевидно са релевантни, когато Съдът разглежда оценката на справедливото обезщетение по Член 41.¹³²

Непреки жертви. Съдът може да приема жалби от лица, които са пострадали в резултат на нарушение на права по Конвенцията на друго лице.¹³³ Това може да се случи, например, когато жалбоподателят е роднина на някого, който е починал, и има твърдения, че действието или

---

127. Вж.: *McCann и други срещу Обединеното кралство*, жалба №. 18984/91, Дата на решението 27 септември 1995 г., Серия А, № 324, (1996) 21 Е.Н.Р.Р. 97; *Osman срещу Обединеното кралство*, жалба № 23452/94, дата на решението 28 октомври 1998, (2000) 29 Е.Н.Р.Р. 245; *Yasa срещу Турция*, жалба № 22495/93, Дата на решението 2 септември 1998 г., (1999); 28 Е.Н.Р.Р. 408.

128. Вж.: *Scherer срещу Швейцария*, жалба №. 17116/09, Дата на решението, 25 март 1994 г., (1994) 18 Е.Н.Р.Р. 276, параграф 31.

129. Вж.: *Ahmed срещу Австрия*, жалба № 25964/94, Дата на решението 17 декември 1996 г., (1997); 24 Е.Н.Р.Р. 278; *Marckx срещу Белгия*, *Marckx срещу Белгия*, жалба № 6833/74, дата на решението, 13 юни 1979 г.; Серия А, № 31 (1979) 2 Е.Н.Р.Р. 330; параграф 27; *Norris срещу Ирландия*, жалба №. 10581/83, Дата на решението 26 октомври 1988 г., Серия А, No 142, (1991) 13 Е.Н.Р.Р. 186, параграф 31.

130. Вж.: *Campbell и Cosans срещу Обединеното кралство*, жалба №. 7511/76; 7743/76 Дата на решението 25 февруари 1982 г., Серия А, № , 48 (1982) 4 Е.Н.Р.Р. 293, параграф 26; *Soering срещу Обединеното кралство*, жалба № 14038/88, дата на решението, 7 юли 1989 г.; Серия А, № 61 (1989) 11 Е.Н.Р.Р. 439, параграф 94.

131. Вж.: *Eckle срещу Германия*, жалба № 8130/78, дата на решението, 15 юли 1982 г.; Серия А, № 51 (1982) 5 Е.Н.Р.Р. 1, параграф 66.

132. Вж.: *Artico срещу Италия*, жалба №. 6694/74, Дата на решението 13 май 1980 г., Серия А, № 37, (1981) 3 Е.Н.Р.Р. 1, алинеи 45-48; *Venhat срещу Обединеното кралство*, жалба №. 19380/92, Дата на решението 10 юни 1996 г., (1996) 22 Е.Н.Р.Р. 293, алинеи 68; *Perks и други срещу Обединеното кралство*, жалба №. 25277/94, дата на решението 12 октомври 1999, (2000) 30 Е.Н.Р.Р. 33, параграф 82.

133. Вж.: *Abdulaziz, Cabales и Balkandali срещу Обединеното кралство*, жалба №. 9214/80, 9473/81, 9474/81, Дата на решението 28 май 1985 г., Серия А, № 94, (1985) 7 Е.Н.Р.Р. 471; *McCann и други срещу Обединеното кралство*, жалба №. 18984/91, Дата на решението 27 септември 1995 г., Серия А, № 324, (1996) 21 Е.Н.Р.Р. 97.

бездействието, което е причинило смъртта, представлява нарушение на Член 2 на Конвенцията.¹³⁴

Съюзи и НПО. Съюзите и неправителствени организации (НПО) може да обжалват само във връзка с действия, насочени срещу тях или че те са пряко засегнати от нарушение или потенциално нарушение. Те могат обаче също така да осигурят представителство на своите членове или на обикновени граждани.¹³⁵ Регистрирано сдружение може да внесе жалба от името на своите членове при съответни обстоятелства,¹³⁶ при условие че има доказателства за пълномощия от сдружението да ги представлява. Като изключение Съдът е дал *locus standi* (процесуална легитимация) на Центъра за правни ресурси (ЦПР) да действа от името на Valentin Câmpeanu (силно психично увреден, HIV позитивен ром - сирак, който почива на 18-годишна възраст в румънска нервнопсихиатрична болница) поради сериозния характер на твърденията, независимо от факта, че не е имал пълномощия, докато той е бил жив.¹³⁷ Съдът придава тежест на факта, че румънските власти не са възразили ЦПР да представлява г-н Câmpeanu след смъртта му пред националните медиаторски и съдебни органи. Съдът също така отбелязва, че той не е имал известни преки роднини и не е имал назначено компетентно лице или настойник, който да го представлява.¹³⁸ Той приема, че да постанови друго би означавало да не допусне разглеждане на международно равнище на такива сериозни твърдения за нарушение на Конвенцията с риск държавата-ответник да избегне отговорност по Конвенцията.¹³⁹

---

134. Вж. например: *Федорченко и Лозенко срещу Украйна*, жалба №. 387/03, Дата на решението 20 септември 2012.

135. Вж.: *Џонка и Лигата по правата на човека срещу Белгия*, жалба №. 51564, Решение за допустимост, 13 март 2001 г.

136. Вж.: *Jewish Liturgical Association Cha'are Shalom Ve Tsedek (Еврейско литургическо сдружение Cha'are Shalom Ve Tsedek)* срещу *Франция*, жалба №. 27417/95, Дата на решението 27 юни 2000 г., (2000) 9 E.H.R.R. 27, параграф 72; *Metropolitan Church of Bessarabia (Митрополитска църква на Бесарабия)* и *други срещу Молдова*, жалба № 45701/99, Дата на решението 13 декември 2001 г., (2002); 35 E.H.R.R. 13, параграф 101.

137. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu (Център за правни ресурси от името на Валентин Кампяну)* срещу *Румъния*, жалба №. 47848/08, Дата на решението 17 юли 2014 г., алинеи 96-114.

138. пак там, параграф 110-112.

139. пак там, параграф 112. Вж. също параграф-параграф 11 на потвърждаващото становище на съдия Pinto Albuquerque, който е съгласен, че на ЦПР следва да се даде процесуална легитимация, но критикува мнозинството, че не е формулирало юридически принцип. Той смята, че Съдът е следвало да формулира понятието

Внасяне на жалби. Лица, неправителствени организации или групи лица може първоначално да внасят жалби по Член 34 на Конвенцията сами или чрез представител.¹⁴⁰ Обикновено Съдът иска или подписано писмо-пълномощно или друго доказателство за пълномощията на представителя.¹⁴¹ Децата могат да бъдат представлявани от родителите си или от някой, който има юридическа/родителска отговорност за тях.¹⁴² Юридически представител, който е определен чрез законно назначен настойник в национално производство, може да представлява детето пред Съда без официално съгласие на въпросното дете, когато жалбата е, че производството, в което юридическият представител е участвал от името на детето, не е съответствало процедурно на изискванията на Конвенцията.¹⁴³ Когато жертвата е недееспособна, Съдът приема жалби от съответни представители от нейно име, но иска потвърждение на пълномощията на представителя.

за фактическо (*de facto*) представителство за случаи на изключително уязвими жертви, които нямат роднини, законни настойници или представители. Вж. също така становищата, представени от Комисията на Съвета на Европа по правата на човека, посочени в параграфи 92-93 на решението. Комисарят посочва, че достъпът до правосъдие за хора с увреждания е много проблематичен, особено с оглед на неадекватните процедури за поставяне под запрещение и ограничителните правила относно правния статут. НПО играят важна роля, улеснявайки достъпа до правосъдие на уязвимите хора. Да се позволи на НПО да внасят жалби в Съда от името на хора с увреждания, би съответствало на съдебната практика на Междоамериканския съд по правата на човека, който признава процесуална легитимация на НПО, действащи от името на потенциални жертви, макар и жертвите да не са посочили тези организации като свои представители. Комисарят предлага в изключителни ситуации НПО да могат да внасят жалби в Съда от името на определени жертви, които са пряко засегнати от евентуално нарушение. Такива изключителни обстоятелства могат да засягат крайно уязвими жертви, например, лица задържани в психиатрични и социални институции, без семейства и алтернативни средства за представителство, чиито жалби, изготвени от тяхно име от лице или организация, с които са установени достатъчни връзки, порождават важни въпроси от общ интерес.

140. Правило 36(1)

141. Вж.: Правило 47(3.1)(d) и параграф 9 на Указанието за съдебната практика на Съда за образуване на производство, издадено от Председателя на Съда на 1 ноември 2003 г. с измененията от 6 ноември 2013 г., стр. 54-54 на Правилника.

142. Вж.: *Нокпанен срещу Финландия*, жалба №. 19823/92, Дата на решението 23 септември 1994 г., Серия А, №. 299-А, (1995) 19 Е.Н.Р.Р. 139, алинеи 49-50.

143. Вж.: *SP, DP и T срещу Обединеното кралство*, жалба №. 23715/94, Дата на решението 1 януари 1996 г., (1996) 22 Е.Н.Р.Р. С.Д. 148.

Представителство на жалбоподателите.¹⁴⁴ След уведомяването на държавата-ответник за жалба, жалбоподателят трябва да бъде представяван, освен ако Председателят на Съда разреши на жалбоподателя да представи сам делото си. Представителят трябва да бъде адвокат, пребиваващ и имащ право да практикува в която и да е от Договарящите се страни, или което и да е друго лице, одобрено от председателя на Камарата. Представителят трябва да разбира добре един от официалните езици на Съда; в случай на недостатъчни знания председателят на Камарата може да разреши на представителя да използва един от официалните езици на Договарящите се страни.

Писмена защита.¹⁴⁵ След срока, определен от председателя на Камарата или съдията-докладчик, не може да се внасят писмени становища или други документи. Ако становищата или другите документи се внесат извън срока или в нарушение на указанията за практиката, те не се включват в делото, освен ако председателят на Камарата не реши друго. Срокът може да бъде удължен при получаване на искане от дадена страна. Когато се определя дали е спазен срокът, съществената дата е удостоверената дата на изпращане на документа или, ако няма такава, действителната дата на получаване в Секретариата.

Временни мерки.¹⁴⁶ Според Правило 39 Камарата или, в зависимост от случая, председателят на Секцията или определен дежурен съдия може след искане на дадена страна или друго заинтересовано лице, или по своя инициатива, да посочи на страните евентуални временни мерки, които те смятат, че трябва да се вземат в интерес на страните или за правилното провеждане на производството. Временните мерки се посочват, когато изглежда, че ще настъпят непоправими вреди от оспорваните мерки.¹⁴⁷ Комитетът на министрите се уведомява за мерките. Камарата може да поиска допълнителна информация относно изпълнението на временните мерки. Жалбоподател може да поиска временни мерки, например, когато той предстои да бъде депортиран от Договаряща се

---

144. Правило 36

145. Вж.: Правило 38 и Указанието за писмените защиты, издадено от председателя на Съда на 1 ноември 2003 г. с измененията от 22 септември 2008 г., стр. 56-58 на Правилника.

146. Вж.: Правило 39 и Указанието за временните мерки, издадено от председателя на Съда на 5 март 2003 г. с измененията от 16 октомври 2009 г., стр. 51-53 на Правилника.

147. Вж.: *Cruz Varas и други срещу Швеция*, жалба №. 15576/89, Дата на решението, 20 март 1991 г., (1991) 14 Е.Н.Р.Р. 1, параграф 52.

държава, и казва, че решението за депортиране противоречи на правото му защитено от Конвенцията.¹⁴⁸

Заличаване и възстановяване в списъка. На всеки етап на производството Съдът може да реши съгласно Член 37 и Правило 43 да заличи жалба от списъка на делата, ако обстоятелствата дават основание да се смята, че: жалбоподателят няма намерение повече да поддържа жалбата; или че въпросът вече е решен; или по всяка друга причина по-нататъшното разглеждане на жалбата е неоправдано.¹⁴⁹ Съдът обаче продължава разглеждането на жалбата, ако зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и Протоколите към нея, налага това.¹⁵⁰ Съдът може също да заличи дело чрез решение, ако делото е било определено за недопустимо.¹⁵¹ След като решението да се заличи жалба стане окончателно, то се изпраща на Комитета на министрите от председателя на Камарата.¹⁵² Съдът може отново да включи дадена жалба в списъка на делата, ако сметне, че обстоятелствата го оправдават.¹⁵³

Конституиране на трета страна.¹⁵⁴ По всяко дело, висящо пред една от камарите или пред Голямата камара всяка Договаряща се страна, чийто гражданин е жалбоподател, има право да представи писмено становище и да участва в открито заседание.¹⁵⁵ Ако Договарящата се страна желае да упражни това право, тя трябва писмено да уведоми Секретаря не по-късно от 12 седмици след предаването или уведомлението за жалбата, освен ако председателят на Камарата не реши друго.¹⁵⁶

---

148. Вж.: *Matatkulov и Abdurasulovic Askarov срещу Турция*, жалба №№ 46827/99, 46951/99, Дата на решението 4 февруари 2005 г.

149. Вж. Член 37 на Конвенцията и делата за роми на *Kalanyos и други срещу Румъния*, жалба № 57884/00, Дата на решението 26 април 2007 г., *Gergely срещу Румъния*, жалба №. 57885/00, дата на решение 26 април 2007 г. и *Tănase и други срещу Румъния*, жалба № 62954/00, дата на решението 26 август 2009 г., които са били заличени след признание на държавата, че тя е нарушила Членове 3, 6, 8, 13 и 14 от Конвенцията и е поела ангажимент да приеме общи мерки за осигуряване спазването на правата по Конвенцията в бъдеще.

150. Член 37(1).

151. Правило 43(3).

152. Правило 43(3).

153. Член 37(2) и Правило 43(5).

154. Вж. също Правило 44.

155. Член 36(1).

156. Правило 44(1)(b).

Председателят на Съда може „в интерес на справедливото правораздаване“ да покани всяка Договаряща се страна, която не е страна в производството, или всяко заинтересовано лице, извън жалбоподателя, да представи писмено становище или да участва в открито заседание.¹⁵⁷ В този случай искането трябва бъде надлежно обосновано и представено на един от официалните езици на Съда не по-късно от 12 седмици след изпращането на уведомление за жалбата на Договарящата се страна-ответник, освен ако председателят на Камарата не определи друг срок.

Комисарят по правата на човека на Съвета на Европа също има право по Член 36(3) на Конвенцията да представи писмено становище или да участва в открито заседание.

Правна помощ. Правна помощ представлява поемане на част от разходите и таксите. Съгласно Правило 100 председателят на Камарата може по искане на жалбоподател, който е внесъл жалба по Член 34 или по собствена инициатива да предостави на жалбоподателя безплатна правна помощ. Тя се дава от момента, когато от държавата-ответник се получат писмени становища за допустимостта на жалбата. Правна помощ се предоставя, само когато председателят на Камарата е убеден, че: (а) тя е необходима за справедливото разглеждане на делото пред Камарата; и (б) жалбоподателят няма достатъчно средства да покрие всички или част от необходимите разходи.¹⁵⁸ За да получи правна помощ, жалбоподателят трябва да попълни формуляр на декларация,¹⁵⁹ която трябва да бъде удостоверена от съответните национални власти.¹⁶⁰ Секретарят определя размера на таксите, които се плащат в съответствие с действащите тарифи за правна помощ и равнището на разходите, които трябва да се платят.¹⁶¹

---

157. Вж.: Член 36(2) и *V срещу Обединеното кралство*, жалба № 24888/94, Дата на решението 16 декември 1999 г., (2000); 30 Е.Н.Р.Р. 121, параграф 4; *Teixeira de Castro срещу Португалия*, жалба №. 25829/94, Дата на решението 9 юни 1998 г., (1999) 28 Е.Н.Р.Р. 101, параграф 5; *Incal срещу Турция*, жалба №. 22678/93, Дата на решението 9 юни 1998 г., (2000) 29 Е.Н.Р.Р. 449, параграф 5.

158. Правило 101

159. Съгласно Правило 102(1) жалбоподателят трябва да заяви дохода си, капиталовите активи и всякакви финансови задължения по отношение на лица на негова издръжка или каквито и да са финансови задължения.

160. Правило 102(1).

161. Правило 104.

УСЛОВИЯ ЗА ДОПУСТИМОСТ¹⁶²

Изчерпване на вътрешноправните средства за защита. Член 35 на Конвенцията предвижда, че Съдът може да бъде сезиран с жалба само след изчерпване на всички вътрешноправни средства за защита, за да даде възможност на държавата да спази изискванията на Конвенцията. Единствените правни средства за защита, които Член 35 изисква да са изчерпани, са тези, които са налични, достатъчни и са свързани с твърдяните нарушения. Правно средство за защита не се смята ефективно, ако то „не дава резултат в определено време“¹⁶³ или когато то е „чисто теоретично“. Например, Съдът приема, че изискване да се обжалва решение в срок от три дни, означава, че правното средство за защита не е „налично в достатъчна степен“.^{164 165}

Тежест на доказване Тежестта пада върху държавата-членка, позовавайки се на правилото да докаже, че в определеното време е съществувало достъпно и достатъчно правно средство за защита.¹⁶⁶ Държавата трябва да обясни с достатъчна яснота правното средство за защита, което жалбоподателят не е използвал¹⁶⁷ и да покаже, че жалбоподателят е имал ефективен достъп до това средство. След като държавата е доказала наличието на неизползвано вътрешноправно средство за защита, жалбоподателят трябва да докаже, че правното средство за защита е неефективно или че съществуват особени причини това средство да не е използвано.¹⁶⁸

---

162. Вж. Член 35.

163. *Pine Valley Developments Ltd. и други срещу Ирландия*, жалба № 12742/87, дата на решението 29 ноември 1991 г., (1992) 14 Е.Н.Р.Р. 319, параграф 47.

164. *Brozicek срещу Италия*, жалба №. 10964/84, Дата на решението 19 декември 1989 г., Серия А, № 167, (1990) 12 Е.Н.Р.Р. 371, параграф 31.

165. *Katte Klitsche de la Grange срещу Италия*, жалба №. 12539/86, Дата на решението 27 октомври 1994 г., Серия А, № 293-В, (1995) 19 Е.Н.Р.Р. 368, параграф 37.

166. Вж.: *Deweer срещу Белгия*, жалба №. 6903/75, Дата на решението 27 февруари 1980 г., Серия А, № 35, (1979-1980) 2 Е.Н.Р.Р. 439, параграф 26.

167. Вж.: *Stran Greek Refineries и Stratis Andreadis срещу Гърция*, жалба №. 13427/87, Дата на решението 9 декември 1994 г., Серия А, № 301-В, (1995) 19 Е.Н.Р.Р. 29, параграф 35.

168. Вж.: *Donnelly и други срещу Обединеното кралство*, жалба №№ №. 5577-5583/72, Решение за допустимост, 15 декември 1975, 4, D.R. 4; *Hilton срещу Обединеното кралство*, жалба №. 5613/72, Дата на решението (1981) 3 Е.Н.Р.Р. 104; *Aksoy срещу Турция*, жалба № 21987/93, Дата на решението 18 декември 1996 г., (1997); 23 Е.Н.Р.Р. 553, алинеи 51-57.

На практика жалбоподателят трябва да може да докаже, че е спазил националните срокове¹⁶⁹ и процесуални изисквания.¹⁷⁰

Ефективно правно средство за защита. За да бъде ефективно, дадено правно средство за защита трябва да е в състояние да отстрани нарушението¹⁷¹ и да бъде практически и пряко „достъпно“ за заинтересованото лице.¹⁷² Поради това дискреционните правни средства за защита, които не могат да се използват от самия жалбоподател, не се смятат за „ефективни“ или „достъпни“.¹⁷³ От лицето не се изисква да опита повече от един начин за защита, когато са налице няколко;¹⁷⁴ Съдът очаква да се използва само най-очевидното и разумно правно средство за защита,¹⁷⁵ което отразява практическите реалности на положението на лицето.

Правните средства за защита трябва да предлагат разумни перспективи за успех. Правилото изисква използването на правни средства за защита, които очевидно имат перспективи за успех. „Липса на перспективи за успех“ може да представлява достатъчно основание за заключение, че правното средство за защита е неефективно.¹⁷⁶ Простото съмнение за перспективите за успех не освобождава жалбоподателя от изискването да използва конкретно правно средство за защита. Ако вътрешното законодателство е неясно или противоречиво, може да се

---

169. Вж.: *W. срещу Германия*, жалба №. 10785/84, Решение за допустимост, 18 юли 1986, (1986) 48 D.R. 102.

170. Вж.: *Cunningham срещу Обединеното кралство*, жалба №. 10636/83, Решение за допустимост, 1 юли 1985, 43, D.R. 171; *T. срещу Швейцария*, жалба № 18079/91, Решение на Комисията, 4 декември 1991, 72 D.R. 263.

171. Вж.: *Vijayanathan и Puspajah срещу Франция*, жалба № 17550/90; 17825/91, дата на решението 27 август 1992, (1993) 15 E.H.R.R. 62; *Purcell и други срещу Ирландия*, жалба №. 15404/89, Решение за допустимост, 16 април 1991 г., 70, D.R. 262.

172. Вж.: *Kuijk срещу Гърция*, жалба №. 14986/89, Решение за допустимост, 3 юли 1991, 70, D.R. 240.

173. Вж.: *Vuolos срещу Белгия*, жалба №. 14545/89, Решение за допустимост, 9 октомври 1990 г., 66, D.R. 238; *срещу Дания*, жалба №. 8395/78, Решение за допустимост, 16 декември 1981, 27, D.R. 50.

174. Вж.: *Airey срещу Ирландия*, Дата на решението 9 октомври 1979 г., Серия А, No 32 (1979), 2 E.H.R.R. 305, параграф 23; *Агее срещу Обединеното кралство*, жалба №. 7729/76, Решение за допустимост, 17 декември 1976, 7 D.R. 164.

175. Вж.: *Remli срещу Франция*, жалба № 16839/90. Дата на решението 26 април 1996, (1996) 22 E.H.R.R. 253; *Leander срещу Швеция*, жалба. № 9248/81, дата на решението 26 март 1987, Сирия А, № 116, (1987) 9 E.H.R.R. 433.

176. Вж.: *H. срещу Обединеното кралство*, жалба №. 10000/82, Решение за допустимост, 3 юли 1983, 33, D.R. 247.

очаква жалбоподателят да използва правното средство за защита, за да даде възможност на националните съдилища да се произнесат по въпросите.¹⁷⁷

Несъдебни правни средства за защита. Административните правни средства за защита могат да бъдат ефективни, при условие че те реалистично са в състояние да предложат защита.¹⁷⁸ Чисто консултативните правомощия не са достатъчни.¹⁷⁹ Процедурата чрез омбудсмана обикновено не се смята за ефективно правно средство за защита.¹⁸⁰ Помилване от краля или компромисно плащане (*ex gratia* payment) на обезщетение не могат да се смятат ефективни правни средства за защита. По принцип правно средство за защита, които зависи от правото на преценка на държавен орган, не може да се счита за ефективно.

Правилото за шестте месеца. Съдът може да разглежда жалба, само ако тя е внесена в срок от 6 месеца от датата, на която е взето окончателното решение от властите във въпросната държава.¹⁸¹

Начало на шестмесечния срок. Срокът започва да тече в деня след произнасянето на окончателното решение по последното налично ефективно или потенциално ефективно национално правно средство за защита. Окончателното решение е постановено, когато решението е обявено устно публично или, ако не е обявено публично – датата, на която жалбоподателят или неговият адвокат са били информирани за него,¹⁸² в зависимост от това кое е било по-рано.¹⁸³ Ако решението е релевантно към жалбата, срокът започва да тече от датата, на която

---

177. Вж.: *Whiteside срещу Обединеното кралство*, решение за допустимост 7 март 1994 г., жалба № 20357/92, 76 D.R. 80.

178. Вж.: *McFeeley срещу Обединеното кралство*, жалба №. 8317/78, Решение за допустимост, 15 май 1980, (1981) 3 E.H.R.R. 161.

179. Вж.: *Агее срещу Обединеното кралство*, жалба №. 7229/76, Решение за допустимост, 17 декември 1976, 7 D.R. 164.

180. Вж.: *Montion срещу Франция*, жалба №. 11192/84, Решение за допустимост, 14 май 1987, 52 D.R. 227; *Leander срещу Швеция*, жалба. № 9248/81, дата на решението 26 март 1987, (1987) 9 E.H.R.R. 433.

181. Член 35(1). След като влезе в сила Протокол № 15, той ще намали срока за внасяне на жалба в Съда от 6 на 4 месеца от датата, на която е взето окончателното решение.

182. Вж.: *KCM срещу Холандия*, жалба №. 21304/92, Решение за допустимост, 9 януари 1995, 80 D.R. 87.

183. Вж.: *Aarts срещу Холандия*, жалба №. 4056/88, Решение за допустимост, 28 май 1991, 70 D.R. 208.

е получен пълният текст.¹⁸⁴ Когато жалбоподателят първоначално не знае за нарушение на право по Конвенцията, срокът тече от датата на узнаването.¹⁸⁵ Когато има поредица от събития, срокът започва да тече от края на историята, освен ако не е по-разумно да се очаква жалбата да бъде внесена по-рано. Ако обвинението включва множество обвинения, срокът тече от датата, на която е потвърдена първата присъда,¹⁸⁶ а не от приключването на производството като цяло.¹⁸⁷ Жалба относно съдебно решение трябва да се внесе в срок от 6 месеца от датата му, а не от датата на каквото и да е последващо решение.

Продължаваща ситуация. Когато действието или бездействието, съставляващо нарушение, е продължаващо или повтарящо се¹⁸⁸ и няма вътрешноправно средство за защита, шестмесечният срок започва да тече от края на състоянието на нещата; и, докато продължава да съществува тази ситуация, шестмесечният срок не се прилага.¹⁸⁹

Използване на неефективни правни средства за защита. Когато жалбоподателят е използвал правно средство за защита, което по-късно се е оказало неефективно, времето тече от момента, когато той е узнал или е разумно да се предполага, че е узнал за това положение.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ ОСНОВАНИЯ ЗА НЕДОПУСТИМОСТ

Анонимност. Анонимните жалби са недопустими.¹⁹⁰ Жалбоподателят обаче може да направи искане за анонимност, за да не се разкрива

---

184. Вж.: *P срещу Швейцария*, жалба №. 9299/81, Решение за допустимост, 3 май 1983, 36 D.R. 20.

185. Вж.: 4; *Hilton срещу Обединеното кралство*, жалба №. 12015/86, Решение за допустимост, 6 юли 1988, 57, D.R. 108.

186. Подобно правило се прилага и при граждански производства.

187. Вж.: *N срещу Германия*, жалба №. 9132/80, Решение за допустимост, 16 декември 1982, 31 D.R. 154.

188. Вж.: *De Becker срещу Белгия*, жалба № 214/56, (1958-1959) 2 Y.B. на Е.С.Ч.Р. 215 и параграф 8 от решението на Съда: дата 27 март 1963; *McDaid срещу Обединеното кралство*, жалба № 25681/94, 85-A D.R. 134, решение за допустимост, 9 април 1996; *Norris срещу Ирландия*, жалба №. 10581/83, Дата на решението 26 октомври 1988 г. (1991), Серия А, No 142, 13 Е.Н.Р.Р. 186; *Modinos срещу Кипър* жалба № 15070/89, дата на решението, 22 април 1993 г.; Серия А, № 259 (1993) 16 Е.Н.Р.Р. 485.

189. Вж.: *Dudgeon срещу Обединеното кралство*, жалба №. 7525/76, Дата на решението 22 октомври 1981 г., Серия А, No 45, (1982) 4 Е.Н.Р.Р. 149.

190. Член 35(2)(а)

публично самоличността на жалбоподателя. Съдът може да разреши анонимност или да я осигури по своя преценка.¹⁹¹ Добър пример за това кога е предоставена анонимност, е в случаите на насилствена стерилизация на ромски жени, когато имената на жалбоподателите са посочени, но са посочени с инициали.¹⁹²

Несъвместимост с разпоредбите на Конвенцията. Жалбите се обявяват за несъвместими, ако: правото, за което се твърди, че е нарушено, не е задължително за засегнатата държава по времето на събитието, за което се подава жалбата; жалбата се основава на събития на територия извън юрисдикцията на Договарящата се държава;¹⁹³ жалбата се отнася до действия на лице, което не е обвързано от Конвенцията или над което органите на Конвенцията нямат юрисдикция; или жалбата не е свързана с право или свобода, защитени от Конвенцията.¹⁹⁴

Една и съща жалба по същество. Жалба може да бъде определена за недопустима, ако се отнася до въпрос, който вече е бил разгледан от Съда или в друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове.¹⁹⁵ Разпоредбата обаче не се отнася до случаи, засягащи различни факти или обстоятелства, дори ако правните въпроси са по същество едни и същи.

Тази разпоредба не се прилага, когато жалбоподател внесе втора жалба по едно и също твърдяно нарушение, след като Съдът е постановил решение по жалба, но има нова информация или обстоятелства, които не са съществували или не са били известни по времето, когато е внесена първата жалба.

Очевидна необоснованост. Жалби, които не разкриват каквото и да е възможно основание за установяване нарушение на Конвенцията,

---

191. Правило 47(4). Вж. също Правило 33 и Указанието за съдебната практика по молби за анонимност, издадени от председателя на Съда в съответствие с Правило 32 на 14 януари 2010 г., стр. 64 на Правилника.

192. Вж.: *V.C. срещу Словакия*, жалба № 18968/07, дата на решението 8 ноември 2011 г.; *N.B. срещу Словакия*, жалба № 29518/10, 12 юни 2012; и *I.G., M.K. и R.H. срещу Словакия*, жалба № 15966/04, 13 ноември 2012 г..

193. Вж. Член 5б на Конвенцията. Това обаче е предмет на екстериториална отговорност в някои случаи.

194. Вж.: *BC срещу Швейцария*, жалба № 19898/92, дата на решението за допустимост 30 август 1993, 75 D.R. 223. *Autio срещу Финландия*, жалба №. 17086/90, Решение за допустимост, 6 декември 1991, 72 D.R. 245.

195. Член 35(2)(b)

се обявяват за недопустими на основание, че те са очевидно необосновани.¹⁹⁶

Злоупотреба с правото на жалба. Злонамерени или повторни жалби, опетнени от измама или заблуждение, или написани на обиден или провокативен език, или внесени при умишлено нарушение на решението на Съда, се заличават като злоупотреба с правото на индивидуална жалба.¹⁹⁷

Значителна вреда. Съдът обявява за недопустима индивидуална жалба, ако жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен когато зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и Протоколите към нея, изискват разглеждане на жалбата по същество. Никое дело не може да бъде отхвърлено на това основание, ако не е било разгледано надлежно от национален съд.¹⁹⁸

ОБРАЗУВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВО¹⁹⁹

Формуляр за жалба и подпис. Жалбата трябва да се направи писмено и да се подпише от жалбоподателя или негов представител. Представителят трябва да представи пълномощно или друг писмен документ, упълномощаващ го да действа. Правило 47(1) посочва информацията, която е необходимо да се съдържа в жалбата. Между другото, тя трябва да съдържа името на жалбоподателя, името на Договарящата се държава (или държави), кратко изложение на фактите и кратко представяне на нарушенията на Конвенцията.

---

196. Член 35(3)(а).

197. Член 35(3)(а).

198. Вж. Член 35(3)(b) на Конвенцията. Следва да се отбележи, че в съответствие с Член 20 от Протокол № 14 този нов критерий за допустимост не се отнася до жалби, обявени за допустими преди 1 юни 2010 г. и че през двете години след тази дата новият критерий за допустимост може да се прилага само от Камарите и Голямата камера на Съда. За пример за прилагането на тази разпоредба вж. *Korolev* срещу *Русия*, жалба №. 25550/05, Дата на решението 12 април 2007 г., (2001) 31 E.H.R.R.

199. Когато се подава жалба е препоръчително да се следват указанията, съдържащи се в Указанията за съдебната практика за образуване на производство, издадени от председателя на Съда на 1 ноември 2003 г. с измененията от 6 ноември 2013 г. http://www.echr.coe.int/Documents/PD_institution_proceedings_ENG.pdf

Неспазването на тези изисквания ще доведе до неразглеждане на жалбата от Съда, освен ако:

- (a) жалбоподателят не представи адекватно обяснение за неспазването;
- (b) жалбата се отнася до искане за временни мерки;
- (c) в противен случай Съдът дава други указания по своя инициатива или по искане на жалбоподателя.²⁰⁰

Дата на подаване. За дата на подаване на жалбата по смисъла на Член 35(1) се смята датата, на която е изпратен в Съда формулярът на жалбата, удовлетворяващ изискванията на това Правило. За дата на изпращане се смята датата на пощенското клеймо. Съдът може да реши, че друга дата трябва да се смята за датата на внасяне, когато сметне това за обосновано.²⁰¹

Особени обстоятелства, спиращи срока. Само много ограничен кръг обстоятелства, свеждащи се до „форс мажор“ се смята, че спират започнатия шестмесечен срок. Заболяване и нисък дух на се приемат като специални обстоятелства.²⁰² Задържането под стража само по себе си не е достатъчно, освен ако се докаже, че връзката с външния свят е била забранена.²⁰³ Недостатъчно е също непознаването на закона.²⁰⁴

ПРОИЗВОДСТВО ПО ДОПУСТИМОСТ

Процедура пред едноличен състав. Член 27 на Конвенцията предвижда, че едноличен състав може да обяви за недопустима или да заличи от списъка с делата на Съда жалба, подадена на основание Член 34, когато такова решение може да бъде постановено без допълнително разглеждане. Това решение е окончателно. Ако едноличният състав

---

200. Правило 47(5.1).

201. Правило 47(6)(a)-(b).

202. Вж.: *X срещу Австрия*, жалба №. 6317/73, Решение за допустимост, 10 юли 1975, 2, D.R. 87.

203. Вж.: *Kalenziz срещу Гърция*, жалба №. 13208/87, Решение за допустимост, 8 януари 1981, 68 D.R. 125.

204. Вж.: *Dello Preiti срещу Италия*, жалба №. 15488/89, Решение за допустимост, 27 февруари 1995, 80 D.R. 14.

обаче не обяви жалбата за недопустима или не я заличи, той я отнася за допълнително разглеждане от комитет или камара.

Съдия-докладчик. Когато се прецени за основателно жалбата да бъде разгледана от камара или комитет, председателят на Секцията назначава съдия-докладчик, за да подготви доклад по допустимостта на жалбата.²⁰⁵ При проверката на жалбата съдията-докладчик: (а) може да поиска страните да представят в определен срок всякаква фактическа информация, документи или други материали, които те смятат, че са релевантни;²⁰⁶ (б) при условие че председателят на Секцията е дал указания делото да се разгледа от камара, решава дали жалбата да се разгледа от едноличен състав, от комитет или от камара; (с) внася доклади, проекти и други документи, които може да подпомогнат комитета, камарата или нейния председател при изпълнение на техните функции.²⁰⁷

Процедура пред комитет. Член 28(1) на Конвенцията предвижда, че комитетът може с единодушно решение на всички трима съдии: (а) да обяви дадена жалба за недопустима или да заличи жалбата от списъка с делата на Съда, когато такова решение може да бъде постановено без допълнително разглеждане; или б) да обяви дадена жалба за допустима и едновременно да постанови решение по същество, когато вече има трайно установена практика на Съда по въпроса, засягащ тълкуването или прилагането на Конвенцията или Протоколите към нея, който е в основата на делото. Тези решения са окончателни. Член 28(3) предвижда, че когато съдията, избран от засегнатата Високодоговаряща се страна, не е член на комитета, последният може на всеки етап на производството да покани този съдия да замени един от членовете на комитета, като вземе предвид всички релевантни обстоятелства, включително дали тази Високодоговаряща се страна е оспорила прилагането на процедурата по Член 28(1)(б).

Разглеждане пред Камара.²⁰⁸ Ако не е било постановено решение по Член 27 или 28 на Конвенцията или не е произнесено решение по Член 28, жалбата се насочва към камара, която да се произнесе по допустимостта

---

205. Правило 49(2).

206. Съгласно Правило 38 след срока, определен от председателя, не може да се внасят писмени становища или други документи, освен ако председателят не реши друго.

207. Правило 49(3).

208. Правило 54.

и по съществото ѝ.²⁰⁹ Делото може да бъде заличено или отхвърлено като недопустимо изцяло или частично при първото му разглеждане от Камарата и преди да е установен контакт със съответната Договаряща се страна. Или Камарата, или нейният председател може да реши: а) да поиска страните да представят фактологична информация, документи и други материали, за които смятат, че имат отношение по въпроса; б) да уведоми за жалбата Договарящата се страна, като я покани да представи писмено становище по жалбата и при получаването му да покани жалбоподателя в отговор да представи становище; в) да покани страните да представят допълнителни писмени становища.²¹⁰

Преди да вземе решение за допустимостта камарата може да проведе открито заседание, като страните обикновено се канят, за да се произнесат по въпросите, произтичащи както във връзка с допустимостта, така и по съществото на жалбата.²¹¹ Обсъжданията в камарата се провеждат незабавно след закриването на откритото заседание.

Комуникация с Високодоговарящите се страни. Когато Договаряща се страна е уведомена за жалба, на нея ѝ се дава срок, в който да представи становище. След това тези становища се изпращат на жалбоподателя, на когото се дава срок за отговор.²¹² На всяка страна може да се даде удължение, но искането за удължение трябва да бъде получено преди изтичането на срока. Когато се изпраща уведомление Камарата може да реши също да разгледа допустимостта и съществото едновременно съгласно Член 29(1) на Конвенцията.²¹³ В такива случаи страните се поканват да включат в становищата си съображения относно справедливото обезщетение и евентуални предложения за приятелско споразумение.²¹⁴ Ако не се постигне приятелско споразумение и Камарата смята, че делото е допустимо и готово за решение по същество, тя незабавно приема решение, включително решение на камарата по допустимостта, освен в случаите, когато тя реши да вземе такова решение отделно.²¹⁵

---

209. Член 29(1).

210. Правило 54(2).

211. Правило 54(5).

212. Съгласно Правило 38 след срока, определен от председателя, не може да се внасят писмени становища или други документи, освен ако председателят не реши друго.

213. Вж. Правило 54A(1).

214. Правило 54A(1).

215. Правило 54A(2).

Решение по допустимостта.²¹⁶ Камарата трябва да посочи основанията за решението си по допустимостта и те обикновено съдържат резюме на фактите, оплакванията и правния текст, който дава основание за решението.²¹⁷ Решението на Камарата се съобщава на жалбоподателя от Секретаря. Тя също така съобщава решението си на засегнатата Договаряща се страна и на всяка трета страна, включително на Комисаря по правата на човека, когато те предварително са били информирани за жалбата.²¹⁸ Правило 57 предвижда решението на Камарата да е на английски или френски, освен ако Съдът прецени да бъде и на двата официални езика.

ПРОИЗВОДСТВО СЛЕД ПРИЕМАНЕ НА ЖАЛБАТА²¹⁹

Процедура по същество. След като Камарата е решила да допусне жалбата, тя може да покани страните да представят допълнителни доказателства и писмени становища,²²⁰ включително претенции за справедливо обезщетение от страна на жалбоподателя. Ако на етапа на допустимостта не е проведено открито заседание, тя може да реши да проведе открито заседание по съществото на делото.²²¹ Председателят на Камарата може в интерес на справедливото правораздаване да покани или разреши на която и да е Договаряща се държава, която не е страна по делото, или което и да е заинтересовано лице, което не е жалбоподател, да представят писмени бележки и в изключителни случаи – да се изкажат на откритото заседание.²²² Договарящата се страна, чийто гражданин е жалбоподател по делото, участва по право.²²³ По всички дела пред Камара или Голямата камара Комисарят по правата на човека на Съвета на Европа може да представя писмени бележки и да участва в открити заседания.²²⁴

---

216. Съществуващата практика на Съда е да се разглежда както допустимостта, така и съществото на жалбата, което е ясно, например, защото жалбата отразява оплакване, разглеждано в изрично водещо решение.

217. Вж. Член 45(1) на Конвенцията и Правило 56.

218. Правило 57 предвижда решение, взето от Камарата, да бъде или на английски, или на френски, освен ако Съдът прецени то да бъде и на двата официални езика.

219. Правило 59(5).

220. Правило 59(1).

221. Правило 59(3).

222. Вж. Член 36(2).

223. Вж. Член 36(1).

224. Вж. Член 36(3).

Приятелско споразумение.²²⁵ На всеки етап на производството Съдът може да се постави на разположение на заинтересованите страни с цел да опита да ги накара да постигнат приятелско споразумение по делото.²²⁶ В случай на постигане на приятелско споразумение Съдът в съответствие с Член 43(3) заличава делото от списъка си с решение, ограничаващо се до кратко изложение на фактите и на постигнатото споразумение. Всички съобщения или предложения, направени в хода на преговорите по приятелското споразумение са поверителни и към тях не може да бъде реферирано в следващи производства.²²⁷

Разглеждане на делото. След допустимостта Съдът има правомощия да предприеме разследване, когато това е необходимо. Договарящите се страни са задължени да създават всички необходими условия за разследванията в съответствие с Член 38 на Конвенцията.²²⁸

Открити заседания. Заседанията са открити, освен ако Камарата изключителни случаи не реши друго.²²⁹ Правило 63(2) съдържа основанията, при които медиите и публиката могат да бъдат изключени от цялото или част от откритото заседание.²³⁰ Всяко искане за закрито заседание трябва да бъде обосновано.²³¹

Производство в отсъствието на дадена страна. В случай когато дадена страна или друго лице, което трябва да се яви, не се яви, Камарата може, в съответствие със справедливото правораздаване, да проведе откритото заседание.²³²

---

225. Вж. Член 39 на Конвенцията и Правило 62.

226. Вж. Член 39(1), който предвижда, че всяко такова споразумение трябва да бъде „...на основата на зачитане правата на човека, така както са определени в Конвенцията и в Протоколите към нея“.

227. Вж. Член 39(2) на Конвенцията и Правило 62(2).

228. Вж. също така Правило 44А, което предвижда страните да имат задължение да сътрудничат пълно в провеждането на производството и, в частност, да предприемат такива действия в рамките на своите правомощия, които Съдът прецени за необходими за справедливо правораздаване.

229. Член 40(1).

230. Причините включват: интересите на морала, обществения ред, националната сигурност или, ако интересите на малолетни или защитата на личния живот на страните налагат закрито заседание.

231. Правило 63(3).

232. Правило 65.

ПРОИЗВОДСТВО ПРЕД ГОЛЯМАТА КАМАРА

Десезиране компетентност от Камара в полза на Голямата камара.

Камарата може по всяко време преди да е постановила своето решение, да предостави разглеждането на Голямата камара, ако делото повдига съществен въпрос, засягащ тълкуването на Конвенцията или Протоколите към нея, или когато решаването на даден въпрос от Камарата може да доведе до противоречие с предходно решение на Съда.²³³ В такива случаи Голямата камара включва и членовете на Камарата, която е предоставила разглеждането.²³⁴ Решението десезиране не е необходимо да бъде мотивирано. Секретарят уведомява страните за намерението на Камарата да се десезира.²³⁵ Страните разполагат с един месец от датата на това уведомление, в който следва да представят в Секретариата надлежно обосновано възражение.

Отнасяне на дело до Голямата камара:²³⁶ В изключителни случаи и в срок от три месеца от датата на решението на Камарата, всяка от страните може да внесе в Секретариата писмено искане за отнасяне на делото до Голямата камара.²³⁷ Страната, внесла искането, трябва да посочи съществения въпрос, засягащ тълкуването или прилагането на Конвенцията или Протоколите към нея или друг съществен въпрос от обща значимост, които дават основание за разглеждане от Голямата камара.²³⁸ Състав от петима съдии от Голямата камара²³⁹ разглежда искането единствено на основата на съществуващите материали по делото. Ако съставът приеме искането, Голямата камара се произнася по делото с решение по същество.

РЕШЕНИЯ

Окончателно решение по същество. Решенията на Камарата стават окончателни, (а) когато страните заявят, че няма да поискат делото да бъде отнесено до Голямата камара; или (б) три месеца след датата на

---

233. Член 30 и Правило 72(1).

234. Правило 24(2)(с)

235. Правило 72(2).

236. Член 43 и Правило 73.

237. Член 43(1).

238. Правило 73(1).

239. Образувано в съответствие с Правило 24(5).

решението, ако не е поискано отнасяне на делото до Голямата камера; или (с) когато съставът на Голямата камера отхвърли молбата за отнасяне, подадена съгласно Член 43.²⁴⁰

Решението на Голямата камера по същество е окончателно.²⁴¹

Съгласно Член 45(1) на Конвенцията Камарата и Голямата камера излагат мотиви за своите решения. Правило 74 посочва изискуемото съдържание на решението по същество, което включва фактическите обстоятелства по делото, резюме на становищата, изразени от страните и мотивите за взетото решение.

По дело, по което решението не е единодушно, всеки съдия има право да изрази особено мнение.²⁴²

При подписване на Конвенцията Договарящите се страни се задължават да изпълняват окончателните решения по същество на Съда по дела, по които те са страна.²⁴³ Решенията се изпращат на Комитета на министрите, който наблюдава тяхното изпълнение.²⁴⁴ Комитетът на министрите има правомощия да предприеме действия срещу държава, която не изпълнява решенията на Съда.²⁴⁵

Окончателното решение по същество се обнародва от Секретариата.²⁴⁶ Повечето решения по същество могат да се намерят на интернет страницата на Съда. Секретарят изпраща заверени копия до страните, до Генералния секретар на Съвета на Европа, до всяка трета страна (включително Комисаря по правата на човека) и до всяко друго лице, което е пряко заинтересовано.²⁴⁷

Искане за тълкуване на решение. Правило 79(1) предвижда, че дадена страна може да поиска тълкуване на решение в срок от една година след постановяването на това решение. Първоначалната Камера²⁴⁸ може да реши по собствена инициатива да откаже искането на основание, че

---

240. Член 44(2).

241. Член 44 44(1)на Конвенцията.

242. Член 45(2).

243. Член 46(1).

244. Член 46(2).

245. Член 46(2)-(5)

246. Член 44(3) и Правило 78.

247. Правило 77(3).

248. Правило 79(3).

няма причина, която да оправдае неговото обсъждане. Ако Камарата приеме искането, Секретарят го съобщава на другата страна или страни и ги поканва да представят писмени бележки в срок, определен от председателя на Камарата. След това Камарата взема отношение по искането с решение по същество.²⁴⁹

Искане за преразглеждане на решение.²⁵⁰ Дадена страна може да поиска преразглеждане на решение в случай, че се открие факт, който може по характера си да има решаващо влияние и който, когато е вземано решението, е бил неизвестен на Съда, и може с основание да се смята, че не е бил известен на тази страна. Искането трябва да се заведе в Секретариата. То трябва да бъде направено в срок от 6 месеца, след като страната е научила за факта²⁵¹ и да бъде подкрепено със съответните документи.²⁵² Първоначалната Камара може да реши по собствена инициатива да отхвърли искането.²⁵³ Ако Камарата приеме искането, Секретарят го съобщава на другата страна или страни и ги поканва да представят писмени бележки в срок, определен от председателя на Камарата. След това Камарата взема отношение по искането с решение по същество.²⁵⁴

Съдът може също по своя инициатива или по искане на страна, направено в срок от един месец от вземането на решение, да поправя технически грешки, грешки в изчисленията или явни грешки.²⁵⁵

Процедура по пилотно решение.²⁵⁶ Тази процедура е разработена с оглед разглеждане на големи групи идентични дела, които произтичат от един и същ основен проблем, наричани повтарящи се дела, за да се намали натоварването на Съда. Когато Съдът получи значителен брой повтарящи се дела, той може да избере едно или повече от тях за приоритетно разглеждане. След това Съдът се стреми да постигне решение по избраните дела, което се разпростре и върху останалите повтарящи се дела. Решението, което е резултат от това, ще бъде пилотно решение, с което Съдът цели: да определи дали е имало нарушение

---

249. Правило 79(4).

250. Правило 80.

251. Правило 80(1)

252. Правило 80(2).

253. Правило 80(3).

254. Правило 80(4).

255. Правило 81.

256. Правило 61

на Конвенцията по конкретното дело; да определи недостатъка в националното законодателство, който лежи в основата на нарушението; да даде ясни указания на Договарящата се страна-ответник как да отстрани недостатъка; и да предизвика създаването на национално правно средство за защита, даващо възможност за решаване на подобни случаи (включително, такива, които вече са висящи пред Съда в очакване на пилотно решение) или най-малкото да постигне решаване на всички такива дела, висящи пред Съда.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РЕШЕНИЕТО

Искове за справедливо обезщетение.²⁵⁷ Член 13 на Конвенцията изисква националните съдилища да осигурят ефективни правни средства за защита срещу нарушения на Конвенцията. По същия начин Съдът ще присъди справедливо обезщетение, когато националното право на засегнатата Договаряща страна позволява само частично обезщетение за нарушение.²⁵⁸ За да получи присъждане на справедливо обезщетение, жалбоподателят трябва да предяви конкретен иск.²⁵⁹ Ако жалбоподателят не спази процедурните изисквания да предяви иск за справедливо обезщетение, Камарата може да отхвърли иска изцяло или частично.²⁶⁰ Искът на жалбоподателя за справедливо обезщетение се изпраща на Договарящата страна-ответник за коментар.²⁶¹

Когато решава дали да присъди обезщетение, Съдът взема под внимание кое е справедливо,²⁶² и дали характерът на нарушението ще направи невъзможно *restitutio in integrum* (пълното възстановяване).²⁶³ Съдът присъжда обезщетение само по отношение на щети, за които може да

---

257. Член 41, Правило 60 и Указанието за практиката по искове за справедливо обезщетение

258. Съгласно Член 41 на Конвенцията

259. Съгласно Правило 60 искът трябва да бъде представен заедно с всички потвърждаващи го документи в срока, определен в Правило 38, освен ако председателят на Камарата на реши друго.

260. Правило 60(3).

261. Правило 60(4).

262. Вж.: *X срещу Обединеното кралство*, жалба № 6998/75, дата на решението (Справедливо обезщетение) 18 октомври 1982, Серия А, No.55, (1982) 5 Е.Н.Р.Р. 192, параграф 18.

263. Вж.: *König срещу Германия*, жалба № 6232/73, дата на решението (Справедливо обезщетение) 10 март 1980, Серия А, № 36, (1979-1980) 2 Е.Н.Р.Р. 469, параграф 15.

се покаже, че са причинени от въпросното нарушение.²⁶⁴ При някои обстоятелства Съдът може да реши, че за някои рубрики на твърдяните вреди, самото установяване на нарушение само по себе си е достатъчно удовлетворение, без да има нужда от финансова компенсация. Той обаче може да реши да присъди справедливо финансово обезщетение по три рубрики: парични загуби, нематериални вреди и разходи и разноски. За да се присъдят последните, жалбоподателят трябва да представи подробна сметка за разходите и разноските по завеждането на делото пред Съда. Когато решава каква сума да присъди, Съдът може да вземе под внимание националната тарифа за хонорари, но те не са задължителни за Съда.²⁶⁵ Ако бъде присъдено обезщетение, от държавата-ответник обикновено се изисква да плати обезщетението и разходите в срок от три месеца от датата на решението.

Принципът *Restitutio in Integrum* (пълно възстановяване). Принципът предполага размерът на присъденото обезщетение да постави жалбоподателя в положението, в което той/тя щеше да бъде, ако нарушението не е било извършено. Принципът се прилага когато Съдът установи нарушение и наложи юридическо задължение на държавата-ответник да преустанови нарушението и да компенсира за неговите последствия по начин, който да възстанови, доколкото е възможно, положението, съществуващо преди нарушението.²⁶⁶ Съдът не присъжда справедливо обезщетение, ако ново производство може да доведе до положение колкото е възможно по-близо до *restitutio in integrum*.²⁶⁷ В дела, свързани със собственост, понякога Съдът намира, че връщането на собствеността представлява *restitutio in integrum*.²⁶⁸

---

264. Вж.: *Le Compte, Van Leuven u De Meyere срещу Белгия*, жалба № 7299/75; 7496/76, дата на решението (Справедливо обезщетение) 24 октомври 2010, Серия А, № 54 (1983) 5 Е.Н.Р.Р. 183, параграф 15.

265. Вж.: *Hood срещу Обединеното кралство*, жалба №. 27267/95, Дата на решението 18 февруари 1999 г., (2000) 29 Е.Н.Р.Р. 365; *Eckle срещу Германия*, жалба № 8130/78, дата на решението (Справедливо обезщетение) 21 юни 1983, Серия А, № 45, (1991) 13 Е.Н.Р.Р. 556, параграф 24.

266. Вж.: *Piersack срещу Белгия*, (Член 50, жалба № 8692/79; 26, дата на решението (Справедливо обезщетение) 26 октомври 1982, Серия А, № 85, (1985) 7)Е.Н.Р.Р. CD251, параграф 12.

267. Вж.: *Windisch срещу Австрия*, жалба №. 12489/86 № 85, (1991) Серия 13) Е.Н.Р.Р. 281.

268. Вж.: *Parantichalopoulos срещу Гърция*, жалба № 14556/89, дата на решението (Справедливо обезщетение) 31 октомври 1995, Серия А, No.330-B, (1996) 21 Е.Н.Р.Р. 439, алинеи 38-40; *Hentrich срещу Франция*, жалба №. 13616/88, Дата на решението 22 септември 1994 г., Серия А, №. 296-A, (1994) 18 Е.Н.Р.Р. 440, параграф 71.

Изпълнение. В съответствие с Член 46 на Конвенцията Договарящите се страни поемат задължение да изпълняват окончателните решения по същество на Съда по всяко дело, по които те са страна. Държавите-ответници трябва да вземат мерки в полза на жалбоподателите за прекратяване на нарушенията и, доколкото е възможно, да заличат последствията от нарушенията. Те също така трябва да вземат необходимите мерки за предотвратяване на нови или подобни нарушения.

Държавите имат значителна свобода на избор на индивидуалните и общи мерки, които вземат за изпълнение на задълженията си; тази свобода обаче се наблюдава от Комитета на министрите.

В зависимост от обстоятелствата изпълнението на решението може да изисква държавата-ответник да предприеме стъпки, за да отстрани нарушението на правата на жалбоподателя. Тези стъпки включват:

- ▶ **Индивидуални мерки.** Мерките за изпълнение са предназначени да се прекрати нарушението и да се отстранят, доколкото е възможно, неговите отрицателни последствия за жалбоподателя. Това предполага, че държавата трябва да плати като обезщетение всяка сума, присъдена от Съда. При някои обстоятелства обаче паричното обезщетение не може да заличи последствията от нарушението. Комитетът на министрите може да предложи дадена държава-членка да вземе други индивидуални мерки за поправка на положението. Тези мерки могат да включват повторно откриване и повторно разглеждане в национално производство. Тези мерки може да се ефективни начин да се поправят последствията от нарушението на Конвенцията, предизвикано от несправедлив национален съдебен процес.²⁶⁹ В случай на експулсиране от страната мярката може да задължи държавата да преразгледа решенията си, за да осигури жалбоподателят да може да се върне във въпросната страна или да остане в нея, ако все още не е извършена депортацията.²⁷⁰
- ▶ **Общи мерки.** Тези мерки се използват, когато обстоятелствата по делото сочат ясно, че нарушението е в резултат от националното законодателство или когато липсва законодателство, което води до нарушение. Засегнатата държава трябва да промени съществуващото законодателство или да приеме ново, за да спази

---

269. Вж.: *Barberà, Messegué i Jabardo срещу Испания, дата на решението* 6 декември 1988 г., Серия А, № 146, (1989) 11 Е.Н.Р.Р. 360, алинеи 92-93.

270. Вж.: *D срещу Обединеното кралство*, Решение ДН (98) 010.

решението на Съда. Държавата автоматично коригира правната си позиция и своето тълкуване на националното законодателство, за да отговори на изискванията на Конвенцията, така както са отразени в решението на Съда, и прави решенията на Съда пряко подлежащи на изпълнение по силата на националното си законодателство.²⁷¹

Наблюдение на изпълнението на решенията. Комитетът на министрите се състои от министрите на външните работи на всички държави-членки на Съвета на Европа или техните постоянни представители в Страсбург. Комитетът на министрите следи за изпълнението на решенията по Член 46(2) на Конвенцията и се подпомага от отдел “Изпълнение решенията на Съда” на Съвета на Европа. Решенията на Съда се изпращат на Комитета на министрите,²⁷² който след това разглежда: дали справедливото обезщетение, присъдено от Съда, е изплатено; и ако е необходимо, дали са взети индивидуални мерки.²⁷³

Ако Комитетът на министрите счете, че на контролът върху изпълнението на окончателно решение се възпрепятства поради затруднение при тълкуването на решението, той може да отнесе въпроса за тълкуването.

Ако мнозинство от две-трети от представителите, имащи право да заседават в Комитета на министрите сметат, че Договаряща се страна отказва да изпълни окончателно решение по дело, по което е страна, той може, след отправяне на формално уведомление до тази страна, да отнесе до Съда въпроса дали тази страна е изпълнила задължението си да спази решението на Съда.²⁷⁴ Ако Съдът установи нарушение на това задължение, той връща делото на Комитета на министрите за обсъждане на мерките, които да бъдат предприети. Ако Съдът не установи нарушение, той връща делото на Комитета, който прекратява разглеждането му.²⁷⁵

---

271. За случаи на системно нарушение вж. също *Broniowski* срещу *Полша* [ГК], жалба №. 31443/96, Дата на решението 22 юни 2004 г. Делото е пример за процедура на пилотно решение.

272. Вж. също документа: “*Rule adopted by the Committee of Ministers for the application of Article 46, paragraph 2 of the Convention*” (Правило, прието от Комитета на министрите за прилагането на Член 46, параграф 2 на Конвенцията).

273. Правило 6 от Правилника на Комитета на министрите за наблюдението и изпълнението на решенията и за сроковете за постигане на споразумения по взаимно съгласие, прието на 10 май 2006 г.

274. Член 46(4).

275. Член 46(5).

Комитетът на министрите има право също да разглежда уведомления от увредената страна във връзка с плащането на справедливо обезщетение или вземането на индивидуални мерки.²⁷⁶ НПО и национални институции за насърчаване и защита на правата на човека могат също да изпращат писмени уведомления.

След като установи, че засегнатата държава е предприела всички необходими мерки за изпълнение на решението, Комитетът приема резолюция със заключение, че неговите функции по Член 46(2) на Конвенцията са упражнени. В някои случаи може да са подходящи междинни резолюции.

След влизане в сила на Протокол 14 Комитетът на министрите е нотоварен също да следи изпълнението на приятелските споразумения.

Препоръка № R (2000) 2.²⁷⁷ Тази препоръка е приета от Комитета на министрите в резултат на проблеми по изпълнението, причинени в някои случаи от липсата на съответно национално законодателство относно повторно откриване на производството. Комитетът на министрите използва тази препоръка, за да покани Договарящите се страни да осигурят наличието на национално равнище на съответни възможности за постигане, доколкото е възможно, на *restitutio in integrum*.²⁷⁸

РЕФОРМА НА СЪДА И БЪДЕЩО РАЗВИТИЕ

В миналото са извършени редица реформи на работата на Съда, а и в бъдеще такива също ще бъдат извършвани. Тези реформи се съдържат в Протоколи 11, 14, 15 и 16.

(i) Протокол № 11

Протокол № 11 влезе в сила на 1 ноември 1998 г. с цел да се реформира Съдът. Беше необходима реформа на контролния механизъм, установен от Конвенцията, за да може той да се справи с нарастващия брой жалби, които се внасяха в Съда. Той премахна двойната система, при която

---

276. Правило 9 от Правилника на Комитета на министрите за наблюдението и изпълнението на решения и на сроковете за приятелски споразумения, приет на 10 май 2006 г.

277. Приета от Комитета на министрите на 19 януари 2000 г.

278. Проблемите, свързани с прилагането на решенията по дела, свързани с роми, са подчелтани в *Journal of the European Roma Rights Centre*, бр. 1, 2010 г. който може да се види на адрес <http://errc.org/en-research-and-advocacy-roma.php>.

Европейският съд по правата на човека и Европейската комисия по правата на човека разглеждаха жалбите. Тази система беше заменена с единствен постоянно действащ Европейски съд по правата на човека. Създаването на единствен Съд целеше премахване на дублирането на определена част от работата, а и да се избегнат някои забавяния, които бяха присъщи на предишната система. Новият съд има компетентност по всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията, включително по междудържавни дела, както и по индивидуални жалби. Освен това, Съдът може да дава консултативни становища, когато това се поиска от Комитета на министрите.

(ii) Протокол № 14

Протокол № 14 влезе в сила на 1 юни 2010 г. Основната цел на Протокола е да се намали времето, което Съдът губи по жалби, които са очевидно недопустими и такива, които повдигат въпроси, които вече са предмет на трайна съдебна практика (повтарящи се жалби), така че да се даде възможност на Съда да се съсредоточи върху делата, изискващи задълбочено разглеждане. Промените, които бяха направени с Протокола, се отнасят повече до функционирането, отколкото до структурата на системата²⁷⁹ и Протоколът изменя Конвенцията в редица съществени отношения. Той позволява на Комисаря на Съвета на Европа по правата на човека да внася писмени становища и да участва в заседания по всички дела пред камарите и Голямата камара.²⁸⁰ Той изменя Конвенцията също така, като позволява на Европейския съюз да се присъедини към Конвенцията.²⁸¹

(iii) Протокол № 15

Протокол № 15 беше открит за подпис на 24 юни 2013 г. и ще влезе в сила едва, когато всички държави-членки го ратифицират. Член 1 добавя фраза в Конвенцията, утвърждаваща принципа на субсидиарността

---

279. Вж. Членове 4 и 6 на Протокола.

280. Член 13 на Протокола изменя Член 36 на Конвенцията.

281. Вж. Член 59 на Конвенцията. На 7 юли 2010 г. започнаха официалните преговори между Европейската комисия и Управителния комитет за правата на човека на Съвета на Европа за присъединяване на ЕС. По време на писането на настоящото Европейският съюз все още не се е присъединил към Конвенцията. На 5 април 2013 г. беше публикуван проект на Споразумение за присъединяване на Европейския съюз към Европейската конвенция по правата на човека.

и подчертаваща становището на Съда, че Договарящите се държави разполагат със свобода на преценка по отношение тълкуването на правата на човека. След като влезе в сила Протокол №15, той ще намали срока за внасяне на жалба в Съда от 6 на 4 месеца от датата, на която е постановено окончателното решение.

(iv) Протокол № 16

Протокол № 16 беше открит за подписване на 2 октомври 2013 г. и изисква ратификацията само на 10 държави-членки, за да влезе в сила за тези 10 държави-членки. Член 1 на Протокола дава право на върховните съдилища на Договарящите се страни да искат от Съда консултативни становища по въпроси, свързани с тълкуването и прилагането на правата и свободите, определени в Конвенцията и Протоколите към нея. Член 5 предвижда консултативните становища да не са задължителни.

Раздел III - Основни членове на Конвенцията по делата за роми и съответното съдопроизводство

Gloria Jean Garland u Luke Clements

Този раздел предлага преглед на тези членове на Европейската конвенция за правата на човека, които най-често възникват по дела, засягащи роми.²⁸² Те са: Член 2 (право на живот), Член 3 (забрана на изтезанията), Член 5 (право на свобода), Член 6 (справедлив съдебен процес), Член 8 (зачитане на личния и семейния живот), Член 14 (забрана на дискриминацията) и Член 4 на Протокол 4 (забрана на колективно експулсиране). Разбира се, други членове като Член 10 (свобода на изразяване на мнение) и Член 11 (свобода на сдружаване) също може да се отнасят до отделни дела но в името на краткостта те не се обсъждани по-нататък в настоящото. Съдебната практика на Съда е важен инструмент за борба с предразсъдъците и малтретирането на ромите и за защита на техните права. Когато това е подходящо, са включени позовавания на дела, засягащи роми. В някои случаи се предлагат примери за ситуации, които са общи за ромите, за да се илюстрират принципите, макар и те все още да не представляват действителни дела пред Съда.

---

282. Терминът „ром“ трябва да се разбира като включващ роми, синти, кале и други свързани групи в Европа, както и етнически малцинства, които се определят като романски цигани и ирландски чергари.

ЧЛЕН 2 – ПРАВО НА ЖИВОТ

Член 2(1) предвижда правото на живот на всеки да бъде защитено от закона и, че никой не може да бъде умишлено лишен от живот.²⁸³

Член 2 се задейства, ако поведението по самия си характер излага жертвата на опасност, дори когато жертвата на това поведение остане жива. При тези обстоятелства Съдът отчита степента и вида на използваната сила, както и намерението или целта, стоящи зад използването на тази сила, когато определя дали фактите трябва да се разгледат по Член 2 или вместо това по Член 3 на Конвенцията.²⁸⁴

Например, по делото *Soare и други срещу Румъния*²⁸⁵ полицейски служител застрелва в главата 19 годишен ромски младеж, когато се опитва да го арестува. Въпреки че жертвата оживява, тя остава полупарализирана и Съдът приема, че е налице нарушение на Член 2, тъй като правната рамка не е била достатъчна да осигури необходимото равнище на защита „по закон“ на правото на живот.

Когато се разглежда в съчетание със задължението на държавата по Член 1 да „осигури на всеки под нейна юрисдикция правата и свободите“, определени от Конвенцията, Член 2 предполага както *негативни задължения* (държавата и нейните представители трябва да се въздържат да убиват хора), така и *позитивни задължения* (държавата трябва да вземе необходимите мерки за опазване на живота; да въведе законодателство,

---

283. Първоначалният текст на Конвенцията от 1950 г. предвиждаше изключение от правото на живот, когато се налага смъртно наказание след осъждане за престъпление. Смъртното наказание в мирно време беше премахнато с Протокол № 6 към Конвенцията. Протокол № 13 премахва смъртното наказание при всички обстоятелства. Всички държави-членки освен Русия са ратифицирали Протокол 6 и само още 4 държави-членки трябва да ратифицират Протокол 13.

284. На няколко пъти Съдът заявява, че „ако силата е била потенциално смъртоносна и поведението на въпросните служители е било такова, че да застраши живота на жалбоподателя, тогава се прилага Член 2“. Вж.: Васил Сашов Петров срещу България, жалба № 63106/00, дата на решението 10 юни 2010 г., параграф 39; *Karagiannopoulos срещу Гърция*, жалба № 27850/03, дата на решението 21 юни 2007, алинеи 38-39; *Makaratzis срещу Гърция* [ГК], жалба № 50385/99, Дата на решението 20 декември 2004 г., (2005); 41 E.H.R.R. 49, алинеи 49-55; *Цеков срещу България*, жалба № 45500/99, дата на решението 23 февруари 2006 г., параграф 40; и *Goncharuk срещу Русия*, жалба №. 58643/00, дата на решението 4 октомври 2007, (2010) 50 E.H.R.R. 24, параграф 74.

285. Вж.: *Soare и други срещу Румъния*, жалба. 24329/02, Дата на решението 22 февруари 2011 г.

което прави убийството престъпление; и да разследва и съди хората, които убиват).

Задължението да се опазва животът Осигуряването на правото на живот изисква държавата в някои моменти да предприема активни стъпки за защита срещу евентуални заплахи за живота. Ако властите знаят или е трябвало да знаят за реална и непосредствена заплаха за дадено лице от престъпни или други действия, тя има позитивно задължение да приеме мерки, за да защити предполагаемата жертва.²⁸⁶ По този начин, в контекста на ромите, ако скинари обявят на митинг, че имат намерение да нападнат ромско семейство, съществува позитивно задължение за полицията да предотврати нападението.²⁸⁷ Позитивните задължения по Член 2 трябва да се разбират в контекста на всяка дейност, независимо дали публична или не, в която правото на живот може да е застрашено. В делото *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu (Център за правни ресурси от името на Валентин Кампъну) срещу Румъния*, се приема, че позитивното задължение се отнася до сектора на здравеопазването, що се отнася до бездействието на здравните специалисти. Това задължение се прилага особено, когато способността на пациентите да се грижат за себе си е ограничена.²⁸⁸

По същия начин Член 2 може да се използва и за търсене на защита срещу потенциално тежко замърсяване на околната среда и за принуждаване на държавата да предостави информация за обстоятелствата. По делото *Öneryıldiz срещу Турция (№1)*, експлозия на метан на общинско сметище убива жители, живеещи наблизо. Съдът установява нарушение на Член 2, като смята, че позитивното задължение да се защитава живота, се отнася до всякакви дейности - публични или частни, когато правото на живот може да е застрашено, включително правото на информация за обществеността за потенциалните опасности.²⁸⁹ Много ромски

---

286. Вж.: *Ostap срещу Обединеното кралство*, жалба № 23452/94, 28 октомври 1998, (2000) 29 Е.Н.Р.Р. 245.

287. Това изречение се основава на действителен инцидент, станал в Словакия през 2001 г. Въпросът не е отнесен до Европейския съд, защото нападателите са съдени и словашкото ромско семейство впоследствие иска и получава политическо убежище в Белгия.

288. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu (Център за правни ресурси от името на Валентин Кампъну) срещу Румъния*, жалба №. 47848/08, Дата на решението 17 юли 2014 г., параграф 130.

289. Вж.: *Öneryıldiz срещу Турция (№1)*, жалба. № 48939/99, дата на решението 30 ноември 2004 г., (2004) 39 Е.Н.Р.Р. 12, параграф параграф 90.

населени места се намират в екологично замърсени области, които може да предизвикат позитивно задължение да бъдат информирани за опасностите и да ги преместят в по-безопасни райони.

Ако чужденец е изправен пред заплаха за живота си (или малтретиране), ако го върнат в родината му, това може да представлява нарушение на Член 2 (или Член 3).²⁹⁰

Процедурни изисквания за провеждане на независимо разследване.

Тежестта на доказване на нарушение на Член 2 обикновено пада върху жалбоподателя. Съдът обаче приема, че наличните доказателства, необходими за доказване на нарушение, често са в ръцете на държавните органи или може да се съберат само чрез разследващите правомощия на държавата и налага процедурно изискване на държавата по Член 2 да разследва всички смъртни случаи, когато съществуват достоверни доказателства, че отговорна е държавата. Разследването трябва да е независимо и да може да води до установяване и наказване на отговорните лица.²⁹¹ Съдът изисква също така разследването да е задълбочено, безпристрастно и внимателно.²⁹²

Изискването да се разследва е разширено от Голямата камера в делото *Начова срещу България* (разгледано по-подробно при Член 14), като се взема под внимание възможната расова мотивация в съответните дела. По делото *Начова* Голямата камера отбелязва, че:

---

290. Конвенцията от 1951 г., свързана със статута на бежанците и Протокола ѝ от 1967 г., предоставя защита само на лица, за които има основателни опасения, че може да бъдат преследвани поради раса, религия, националност, принадлежност към конкретна социална група или политически убеждения.

291. Вж.: *Sarabulea срещу Румъния*, жалба №. 45661/99, Дата на решението 13 юли 2010 г., параграф 130; *Кауа срещу Турция*, жалба №. 22535/93, Дата на решението, 28 март 2000 г., (2000) 28 Е.Н.Р.Р. 1, параграф 124; *McSann и други срещу Обединеното кралство*, жалба №. 18984/91, Дата на решението 27 септември 1995 г., Серия А, № 324, (1996) 21 Е.Н.Р.Р. 97.

292. Вж.: *McSann и други срещу Обединеното кралство*, жалба №. 18984/91, Дата на решението 27 септември 1995 г., Серия А, № 324, (1996) 21 Е.Н.Р.Р. 97, алинеи 161-63; *Кауа срещу Турция*, жалба №. 22535/93, Дата на решението, 28 март 2000, 2000 г., (28) 14 Е.Н.Р.Р. 1, параграф 105; *Çakıcı срещу Турция* [ГК], жалба. №. 23657/94, Дата на решението 8 юли 1999 г., (2001) 31 Е.Н.Р.Р. 5, параграф 86; *Sarabulea срещу Румъния*, жалба №. 45661/99, Дата на решението 13 юли 2010 г., параграф 127.

„Расовото насилие е особено оскърбление за човешкото достойнство и от гледна точка на неговите опасни последиствия изисква от властите специална бдителност и енергична реакция“²⁹³

и заявява, че

„когато по време на разследването се появят такива доказателства, те трябва да се проверяват и, ако се потвърдят, трябва да се извърши подробна проверка на обстоятелствата, за да се разкрият евентуални расистки мотиви.“²⁹⁴

По делото *Сейдова и други срещу България*²⁹⁵ близък роднина на жалбоподателите е застрелян от охранители, охраняващи поле с лук, когато е хванат с 15 други мъже от ромски произход да крадат лук. Срещу охранителя, който е заподозрян, че е произвел изстрела, е повдигнато наказателно преследване. Това производство обаче по-късно е прекратено на основание, че охранителят е действал при самозащита. Жалбоподателите се оплакват, че не са могли да участват ефективно в разследването на смъртта на техния роднина и им е била отказана възможността да се запознаят със следственото дело. Съдът отбелязва, че правото на жалбоподателите да участват в разследването на смъртта на своя роднина е вътрешно присъщ аспект на Член 2 и приема, че неосигуряването от страна на държавата на възможност на жалбоподателите да участват в разследването е нарушение на Член 2.

Стандарт на доказателствата. Съдът прилага по делата по Член 2 стандартът *извън всякакво съмнение*. Такива доказателства може да следват от едновременното наличие на достатъчно силни, ясни и съгласувани заключения или от подобни необорими фактически презумпции.²⁹⁶

Тежест на доказване и изключението в случаи на задържане. Общото правило е, че върху жалбоподател по дело, свързано с Член 2 (обикновено жив член на семейството), пада тежестта да докаже отговорността на държавата за смъртта. Изключение от това правило се прави, когато смъртта настъпи, докато лицето е задържано от полицията; в този случай

---

293. Вж.: *Начова срещу България (ГК)*, жалба №№ №. 43577/98 и 43579/98, Дата на решението 6 юли 2005 г., (2006) 42 Е.Н.Р.Р. 43, параграф 145.

294. пак там, параграф 164.

295. Вж.: *Сейдова и други срещу България*, жалба No.310/04, Дата на решението, 18 ноември 2010 г.

296. Вж.: *Salman срещу Турция*, жалба №. 21986/93, Дата на решението 27 юни 2000 г., (2002) 34 Е.Н.Р.Р. 17, параграф 100.

тежестта се премества върху държавата, която трябва да докаже, че не е отговорна за смъртта.²⁹⁷ По делото *Великова срещу България*, относно смъртта на ромски мъж, докато е задържан от полицията, Съдът приема, че:

*„ Съдът смята, че когато лице е задържано от полицията в добро здраве, но по-късно е намерено мъртво, задължение на държавата е да представи достоверно обяснение за събитията, довели до неговата смърт, като, ако това не бъде направено, властите трябва да носят отговорност по Член 2 на Конвенцията. Когато въпросните събития изцяло, или в голямата си част, са изключително достояние на властите, както е в случая със задържани лица под техен контрол, възникват силни фактически презумпции по отношение на наранявания и смърт, настъпили по време на такова задържане. Всъщност, тежестта на доказване може да се смята, че пада върху властите, които трябва да представят задоволително и убедително обяснение.“*²⁹⁸

По делото *Kleyn и Aleksandrovich срещу Русия*²⁹⁹ Съдът установява, че семейството на жена от ромски произход, която е паднала от прозорец на втория етаж, докато е била задържана от полицията, не е доказало извън всякакво съмнение, че е била преднамерено убита и приема, че няма нарушение на материалния аспект на Член 2.³⁰⁰ Съдът обаче приема, че е налице нарушение на процесуалния аспект на Член 2, тъй като от страна на държавата не е проведено ефективно разследване на смъртта на жертвата.

Изключения от правото на живот. Член 2(2) предвижда, че в определени случаи лишаването от живот не представлява нарушение. Така например, няма нарушение, ако служител на полицията или друг представител на властта убие някого, докато защитава дадено лице от незаконно насилие, при извършване на правомерен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода или за потушаване

---

297. пак там.

298. *Великова срещу България*, жалба № 41488/98, Дата на решението, 18 май 2000 г., параграф 70. Вж. също *. Sarabulea срещу Румъния*, жалба № 45661/99, дата на решението 13 юли 2010, където Съдът установява, че: *“властите не само не осигуряват своевременно медицински грижи за г.н Sarabulea, но не представят и достоверно и задоволително обяснение за смъртта му - по това време здрав 27-годишен мъж, който е задържан от полицията“* (параграф 126).

299. Вж.: *Kleyn и Aleksandrovich срещу Русия*, жалба №. 40657/04, Дата на решението 3 май 2012 г.

300. пак там, алинеи 49-51.

на бунт или метеж. Тези изключения обаче имат стеснително значение и използването на сила трябва да бъде абсолютно необходимо и пропорционално на обстоятелствата.

По делото *Soare*³⁰¹ жалбоподателят преследва бившия си баджанак, когато е спрял от полицейски служител. Твърди се, че полицейският служител е нападнал жалбоподателя и след това е извадил пистолета си и е застрелял жалбоподателя в главата. Служителят твърди, че е действал при самозащита, защото жалбоподателят е бил въоръжен и разследването срещу него е било прекратено. Съдът посочва, че използването на смъртоносна сила от полицейски служители е оправдано при определени обстоятелства. Това обаче не им дава *карт бланш* и полицейските операции трябва да бъдат разрешени и достатъчно регламентирани от вътрешното законодателство. Съдът установява, че Румъния няма правна рамка, която да е достатъчна, за да осигури необходимото равнище на защита от закона на правото на живот и приема, че като следствие е налице нарушение на Член 2 .

ЧЛЕН 3 - ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА ИЛИ НЕЧОВЕШКО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ ИЛИ НАКАЗАНИЕ.

Заедно с Член 2 Член 3 се смята от изключителна важност сред правата, гарантирани от Конвенцията. Държавата не може да „дерогира“ от задълженията си по Член 3 дори и при най-трудните обстоятелства като борбата срещу тероризма или престъпността.

Разликата между изтезания, нечовешко или унизително отношение е въпрос на степен. Изтезанията са дефинирани като преднамерено нечовешко отношение, предизвикващо много силно и жестоко страдание.³⁰² Нечовешкото отношение включва силно физическо или психическо страдание. Унизителното отношение или наказание е малтретиране, предназначено да предизвика чувство на страх, страдание и малоценност, способно да унижи и принизи дадено лица и да прекърши физическата или психическата му устойчивост. Преди малтретирането да представлява нарушение на Член 3, трябва да има минимално равнище на жес-

---

301. Вж.: *Soare и други срещу Румъния*, жалба 24329/02, Дата на решението 22 февруари 2011 г.

302. Тези определения са взети от делото *Ирландия срещу Обединеното кралство*, жалба №. 5310/71, Дата на решението 18 януари 1978 г., Серия А, № 25, (1979-80) 2 E.H.R.R. 25.

токоост. Оценката на този минимум е относителна: тя зависи от всички обстоятелства по делото, като продължителността на отношението, неговото физическо и/или психическо въздействие и в някои случаи - пола, възрастта и здравното състояние на жертвата.³⁰³ Така че Съдът може да установи нарушение на Член 3 по отношение на затворници, които са възрастни или инвалиди, докато същото отношение може да не достигне равнището на нарушение на Член 3 в случай на затворник, който е млад и здрав. При този подход се подразбира задължение да се осигуряват съответните медицински грижи на затворниците.

По делото *Borbála Kiss* срещу *Унгария* жалбоподателката влиза в спор с полицейски служител и друго лице. Полицията обижда жалбоподателката, заплашва да я арестува, хваща я за ръката и я напръсква в очите със сълзотворен газ. Жалбоподателката пада и след това шест или седем служители я влачат по земята и я блъскат в полицейска кола. Докато я влачат, се откриват гърдите ѝ, тъй като пуловерът ѝ се разкъсва. Тя получава наранявания по врата и очите ѝ са силно възпалени. Съдът намира, че унизителното поведение на полицейската операция и нанесените наранявания на жалбоподателката са достатъчно сериозни, за да се квалифицират като унизително отношение в обхвата на Член 3.³⁰⁴

Стандарт на доказателствата. Както и по делата по Член 2, Съдът прилага по делата по Член 3 доказателствения стандарт *извън всякакво съмнение*.³⁰⁵

Тежест на доказване и изключението в случаи на задържане. Обикновено върху жалбоподателя по дело по Член 3 пада тежестта да докаже жалбата. Както и при Член 2 обаче, ако жалбоподателят е задържан от полицията по време на твърдяното малтретиране, тежестта на доказване преминава върху държавата, която трябва да докаже, че нараняването е причинено от друго, а не от малтретиране.³⁰⁶

---

303. пак там, параграф 162 и *Borbála Kiss* срещу *Унгария*, жалба №. 59214/11, Дата на решението 26 юни 2012 г., параграф 32.

304. Вж.: *Borbála Kiss* срещу *Унгария*, жалба №. 59214/11, Дата на решението 26 юни 2012 г., параграф 6, 34 и 35.

305. Такива доказателства може да следват от едновременното наличие на достатъчно силни, ясни и съгласувани заключения или от подобни неоспорими фактически презумпции. Вж.: *Ирландия срещу Обединеното кралство*, жалба №. 5310/71, Дата на решението 18 януари 1978 г., Серия А, № 25, (1979-80) 2 Е.Н.Р.Р. 25, параграф 161.

306. Вж.: *Асенов срещу България*, жалба №. 24760/94, дата на решението 28 октомври 1998, (1999) 50 Е.Н.Р.Р. 225, параграф 92.

По този начин по делото *Cobzaru срещу Румъния*³⁰⁷ Съдът стига до заключение, че е налице нарушение на Член 3 при обстоятелства, когато мъж от ромски произход твърди, че е бил бит от полицейски служители, докато е бил задържан и държавата не е могла да докаже, че нараняванията му са били получени по друг начин.³⁰⁸

Дискриминацията като „унизително отношение“. Сама по себе си дискриминацията може да представлява унизително отношение, когато е груба. Например, делото за *Южноафриканските азиатци* се отнася до притежатели на паспорти на Обединеното кралство от азиатски произход, живеещи в Уганда, Кения и Танзания, които са се опитали да се заселят в Обединеното кралство след опит тези африкански страни да се прочистят от своите неафрикански съграждани. Законът от 1968 г. за имигрантите от Британската общност подлага гражданите от Общността от азиатски произход на имиграционен контрол. Европейската комисия по правата на човека приема, че:

*„различното отношение към група лица на основание тяхната раса, би могло следователно да представлява унизително отношение, докато различно отношение на някакво друго основание не би поставило този въпрос.“*³⁰⁹

Това заключение е потвърдено по делото *Moldovan срещу Румъния*,³¹⁰ където лица от ромски произход, жертви на насилие от страна на тъпла, чиито домове са били изгорени до основи, са били принудени да живеят с години в кокошарници, обори и мазета без прозорци Съдът приема, че условията на живот на жалбоподателите и расовата дискриминация, на която те са били подложени публично, представлява нарушение на човешкото им достойнство, което при конкретните обстоятелства по делото са равносилни на „унизително отношение.“³¹¹

Процедурно изискване за разследване. Когато съществуват достоверни доказателства, че държавата е подложила дадено лице на унизително отношение в нарушение на Член 3, съществува позитивно задължение

---

307. Вж.: *Cobzaru срещу Румъния*, жалба №. 48254/99, Дата на решението 26 юли 2007 г., (2008) 47 Е.Н.Р.Р. 10.

308. Трябва да се отбележи, че Съдът също е стигнал до заключение, че е било налице нарушение и на Членове 13 и 14.

309. 3 EHRR 76 (1973).

310. Вж.: *Moldovan и други срещу Румъния (№ 2)*, жалба №. 41138/98, Дата на решението 12 юли 2005 г., (2007) 44 Е.Н.Р.Р. 16.

311. пак там, параграф 113.

на държавата да проведе пълно независимо и публично разследване на въпроса. По делото *Асенов срещу България*³¹² Съдът постановява, че разследването трябва да може да доведе до установяване и наказване на отговорните лица и заявява, че

„Ако това не беше така, независимо от фундаменталното си значение, общата правна забрана на изтезанията и нечовешкото или унизително отношение би била по същество неефективна и в някои случаи би станало възможно практически безнаказаното нарушение от страна на представители на държавата на правата на лица под техен контрол.“³¹³

Съдът подчертава този пункт в редица дела по Член 3, включващи жалбоподатели от –ромски произход.³¹⁴

Трябва да се отбележи, че позитивното задължение да се извърши разследване не е ограничено до обстоятелства, при които се твърди, че дадено лице е било подложено на унизително отношение от страна на представители на държавата. По делото *Šečić срещу Хърватия*³¹⁵ Съдът стига до заключение, че неизвършването от страна на държавата на надлежно разследване на твърдение, че мъж от ромски произход е бил нападат от група неидентифицирани скинари, нарушава Член 3 на Конвенцията.³¹⁶

---

312. Вж.: *Асенов срещу България*, жалба №. 24760/94, дата на решението 28 октомври 1998, (1999) 50 E.H.R.R. 225, (1999) 28 E.H.R.R. 652, параграф 92.

313. пак там.

314. Вж.: *Vekos и Koutropoulos срещу Гърция*, жалба № 15250/02, Дата на решението 13 декември 2005 г., (2006); 43 E.H.R.R. 2, параграф 46; *Jasar срещу Бивша югославска република Македония*, жалба № 69908/01, дата на решението 15 февруари 2007, параграф 48; *Petrovoulou-Tsakiris срещу Гърция*, жалба № 44803/04, Дата на решението 6 декември 2007 г., (2009); 48 E.H.R.R. 47, параграф 39; *Stoica срещу Румъния*, жалба №. 42722/02, Дата на решението, 4 март 2008 г., (2011) 52 E.H.R.R. 29, параграфи 63 и 126; *Dzeladinov срещу Бивша югославска република Македония*, жалба № 13252/02, Дата на решението, 10 април 2008 г., параграф 68; *Sulejmanov срещу Бивша югославска република Македония*, жалба № 69875/01, Дата на решението, 24 април 2008 г., 46; *Stefanou срещу Гърция*, жалба No.2954/07, дата на решението 22 април 2010, параграф 41; *Cobzaru срещу Румъния*, жалба №. 48254/99, Дата на решението 26 юли 2007 г., (2008) 47 E.H.R.R. 10, параграф 64.

315. Вж.: *Šečić срещу Хърватия*, жалба №. 40116/02, Дата на решението, 31 май 2007 г., (2009) 49 E.H.R.R. 18, параграфи 52-54. Съдът също така стига до заключение, че е налице нарушение на Член 14 - при обстоятелства, когато полицията е знаела, че нападението най-вероятно е било породено от етническа омраза, но не е направила нищо през период от седем години след нападението, за да разследва престъплението.

316. Вж. също делото *Ангелова и Илиев срещу България*, жалба №. 55523/00, Дата на решението 27 юли 2007 г., (2008) 47 E.H.R.R. 7, за подобно решение в контекста на Член 2 и незаконното убийство на мъж от ромски произход, което държавата

Държавните власти не могат да се крият зад традиционните ромски обичаи, като причина да не разследват евентуални престъпления. Съдът намира, че е налице нарушение на процедурната страна на Член 3 по делото *М и други срещу Италия и България*,³¹⁷ когато полицията не разследва надлежно твърденията, че българско непълнолетно момиче от ромски произход е било принудено да се омъжи против желанието си и това на нейните родители. Родителите ѝ твърдят, че са им предложили работа в Италия от ром от сръбски произход. След пристигането си, им казват, че племенникът на мъжа ще се ожени за дъщеря им. Те твърдят, че са били бити и заплашвани със смърт и трябвало да избягат в България, оставайки дъщеря си. Дъщерята се омъжва за племенника, но също е била бита, заплашвана със смърт и постоянно изнасилвана от него. Италианските власти прекратяват наказателно разследване срещу евентуалния нападател след по-малко от 24 часа и започват производство срещу евентуалната жертва за лъжесвидетелстване и клевета. Властите заключават, че бракът е традиционен ромски брак, с който родителите са били съгласни. Съдът постановява, че дори и бракът да е бил извършен в съответствие с ромските традиции, все пак са налице твърдения, че първата жалбоподателка е била бита и принуждавана да извършва полови сношения. Италианските власти са имали задължението да разгледат въпроса и да установят съответните факти чрез надлежно разследване. Заключениеето, че делото попада в контекста на ромските бракове не е достатъчно, за да се премахнат всякакви съмнения, че евентуалната жертва е била обект на търговия с хора.

Задължението да се опазва животът. Както Член 2, така и Член 3, носи със себе си задължението да се защитават лицата от изтезания и нечовешко или унизително отношение както от страна на публични, така и от частни лица, включително предотвратяване на експулсиране в страна, където лицето е заплашено от изтезания и нечовешко или унизително отношение.³¹⁸

*Бегановиќ срещу Хърватия*³¹⁹ е дело, в което ром се оплаква от нежеланието на държавата да осъди ефективно лица, които са го нападнали.

не е разследвала надлежно.

317. Вж.: *М и други срещу Италия и България*, жалба № 40020/03, дата на решението 31 юли 2012.

318. Вж. например, *Soering срещу Обединеното кралство*, жалба №. 14038, 7 юли 1989 г., Серия А, №. 161, (1989) 1 E.H.R.R. 439.

319. Вж.: *Бегановиќ срещу Хърватия*, жалба №. 46423/06, Дата на решението 25 септември 2009.

Съдът приема че жалбоподателят е бил подложен на достатъчно сериозно малтретиране, за да се приложи Член 3 от Конвенцията, а след това разглежда степента на позитивното задължение на държавата:

70. Съдът отбелязва, обаче, че дори и при отсъствието на пряка отговорност за действията на частно лице по Член 3 от Конвенцията, въпреки това отговорността на държавата може да се ангажира чрез задължението, наложено от Член 1 на Конвенцията. Във връзка с това Съдът отново потвърждава, че задължението на Високодоговарящите се страни по Член 1 на Конвенцията да осигурят на всяко лице в тяхната юрисдикция правата и свободите, определени в Конвенцията, във връзка с Член 3, изисква държавите да вземат мерки, предназначени да осигурят, щото лицата под тяхна юрисдикция да не бъдат подлагани на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание, включително малтретиране, извършено от частни лица...

71. Освен това Член 3 изисква държавите да въведат ефективни разпоредби на наказателното право, за да възпират извършването на нарушения срещу личната неприкосновеност, подкрепени от механизъм за прилагане на закона за предотвратяване, съдържане и наказване на нарушенията на тези разпоредби (вж. Начова...), като това изискване се разпростира и върху малтретирането, извършвано от трети страни (вж. Šečić ...). От друга страна, не е необходимо да се посочва, че задължението на държавата по Член 1 на Конвенцията не може да се тълкува като изискващо от държавата да гарантира чрез правната си система никога да не се извършва нечовешко и унижително отношение от едно лице над друго или ако това представлява престъпление, наказателното преследване непременно да води до конкретно наказание. За да може държавата да се държи отговорна, по мнението на Съда, трябва да се покаже, че националната правна система и в частност наказателното законодателство, приложимо към обстоятелствата по дадено дело, не осигурява практическа и ефективна защита на правата, гарантирани по Член 3..."

След това Съдът припомня, че изискванията на Членове 2 и 3 може да отидат отвъд етапа на разследване (например, когато то е довело до откриване на производство пред националните съдилища) и че производството като цяло трябва да отговаря на позитивните задължения по тези членове, като се отчита възпиращият ефект на съдебната система и значението на ролята, която се изисква тя да играе за предотвратяване на нарушения на правото на живот и предотвратяване на малтретирането.³²⁰

---

320. Вж.: *Ali и Ayşe Duran срещу Турция*, жалба №. 42942/02, Дата на решението 8 април

Съдът отбелязва, че хърватските власти са съдили само един от нападателите на жалбоподателя и че това производство не е успяло поради изтичане на давността, преди да стигне до заключението, че държавата не е спазила позитивното си задължение и че е било налице нарушение на Член 3.³²¹

Насилствена стерилизация на жени от ромски произход. Напоследък има редица решения на Съда относно насилствена стерилизация на жени от ромски произход в Словакия.³²² По делото *V.C. срещу Словакия* жалбоподателката твърди, че след няколкочасово раждане лекарите я попитали, дали иска да има още деца. Когато жалбоподателката отговаря утвърдително, тя била информирана, че ще бъде фатално, ако реши да има още деца и от нея е поискано да подпише формуляр за съгласие да бъде стерилизирана. По-късно жалбоподателката твърди, че не е разбрала, какво означава стерилизация. Думите „*пациентът е от ромски произход*“ се появяват в нейните документи за раждането, тя е в една стая с три други пациентки от ромски произход и не ѝ позволяват да ползва тоалетната с жени, които не са от ромски произход. Съдът намира, че *V.C.* трябва да е изпитвала страх, страдание и чувство на малоценност в резултат на стерилизацията ѝ, както и от начина, по който са поискали от нея да я приеме.³²³ Продължително време тя е страдала физически и психически, което е включвало симптоми на фалшиви бременности и това е наложило психиатрично лечение. Въпреки че няма доказателства, че въпросният медицински персонал е имал намерение да я малтретира, той е действал с огромно пренебрежение към правото

2008 г., параграфи 61-62.

321. Вж. също: делото *Коку и други срещу Словакия*, жалба № 13624/03, дата на решението 12 юни 2012 г. в което Съдът разглежда подобен проблем. В това дело след спор в бар, където жена, която не е от ромски произход, отказва да сервира на група роми, друга група мъже, които не са от ромски произход, някои от тях въоръжени с бейзболни бухалки и железни пръти, отиват в ромски квартал в селото, където живеят жалбоподателите. Твърди се, че те крещат расистки лозунги, нахълтват в три къщи, изпочупват прозорците, като причиняват и други щети. Съдът намира, че инцидентите не са били разследвани достатъчно, когато полицията решава да не продължава разследването поради липса на доказателства.

322. *V.C. срещу Словакия*, жалба № 18968/07, дата на решението 8 ноември 2011 г.; *N.B. срещу Словакия*, жалба № 29518/10, 12 юни 2012 г.; и *I.G., M.K. и R.H. срещу Словакия*, жалба № 15966/04, 13 ноември 2012 г. Вж. също: *R.K. срещу Чешката република*, жалба № 7883/08, дата на решението 27 ноември 2012 г., където делото е заличено от списъка на Съда, след като Чешката република приема приятелско споразумение, по което изплаща на жертва на насилствена стерилизация 10 000 евро.

323. пак там, параграф 18.

й на самостоятелност и избор като пациент и Съдът намира, че това представлява нарушение на Член 3.

По делото *I.G. M.K. и R.H. срещу Словакия*, Съдът установява нарушение на процедурното задължение да се разследва. Той заявява, че:

„129... Съдът потвърждава, че Членове 1 и 3 на Конвенцията налагат на Договарящите се страни да проведат ефективно официално разследване, което трябва да е изчерпателно и бързо. Неспособността обаче на конкретно разследване да доведе до заключения сама по себе си не означава, че то е било неефективно: по никакъв начин задължението да се разследва, не означава задължение да се получат резултати. Освен това, в конкретната област на медицинска небрежност задължението да се извърши разследване, например, може да бъде изпълнено, ако правната система дава на жертвата правно средство за защита в гражданските съдилища, или самостоятелно, или в съчетание с правно средство за защита в наказателните съдилища, което позволява да се установи отговорност от страна на лекарите, както и евентуално да се получи гражданско обезщетение, като, например, разпореждане за изплащане на щети и обнародване на решението.“

Съдът приема, че начинът на провеждане на разследването не е бил с необходимата бързина и експедитивност, което е довело до нарушение на процедурната страна на Член 3. Гражданската жалба, подадена от втората жалбоподателка, М.К., отнема шест години и пет месеца, а наказателното производство продължава пет години и три месеца.³²⁴

Делото на М.К. е добра илюстрация за това, как Съдът присъжда справедливо обезщетение по Член 41. От словашките съдилища на жалбоподателката са присъдени 1 593 евро като обезщетение. Съдът намира, че това не представлява справедливо обезщетение за нарушенията на Членове 3 и 8 и й присъжда 27 000 евро като нематериални вреди.³²⁵

ЧЛЕН 5 - ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

Член 5 изброява шест хипотези, при които държавата може да лиши от свобода дадено лице. Ако арестът или задържането или друго лишаване

---

324. Пак там, параграф 132 контрастира с делото *V.C. v. Словакия*, жалба №18968/07, Дата на решението, 8 ноември 2011 г.

325. *М.К. срещу Словакия*, жалба № 15966/04, 13 ноември 2012, параграфи 55-60.

от свобода не попада под една от шестте ситуации, той представлява нарушение на член 5.

Шестте конкретни хипотези, посочени в Член 5(1), са следните:

- (a) след като лицето е било осъдено от съд за престъпление;
- (b) арест или лишаване от свобода за неизпълнение на съдебно разпореждане или на задължение, предписано от закона (например, да се доведе задължително свидетел на съдебно дело, възбрани, тестове за бащинство или задържане за установяване самоличността на дадено лице - но задържането трябва да се използва само, ако по-малко драстичните варианти няма да дадат резултат);
- (c) обосновано подозрение за извършено престъпление или да се попречи на дадено лице да се укрие, след като е извършило престъпление („обоснованото“ подозрение е обективно и държавите имат място за преценка);
- (d) лишаване от свобода на непълнолетно лице, за да се осигури надзор с възпитателна цел или съдебен процес;
- (e) за предотвратяване разпространението на инфекциозни болести или лишаване от свобода на лица с психични отклонения, алкохолици или наркомани (за собствената им защита и защитата на околните - психичните отклонения трябва да бъдат надеждно установени и върху държавата пада тежестта да обоснове лишаването от свобода);
- (f) лишаване от свобода с цел депортиране или екстрадиране.

Държавата не може да създава допълнителни категории и трябва да действа в рамките на шестте хипотези, посочени по-горе. Обикновено причините, посочвани от държавата за лишаване от свобода на дадено лице, са предмет на внимателен надзор, като се има предвид голямата важност на правото на свобода в демократичните общества.³²⁶

Процесуални гаранции след арест или лишаване от свобода. След като дадено лице е било законосъобразно арестувано или лишено от свобода, влизат в сила няколко процесуални гаранции, изискващи постоянно обосноваване на лишаването от свобода. Член 5(2) изисква

---

326. Вж.: *De Wilde, Ooms u Versyp срещу Белгия (№ 1)*, жалба №№ 2832/66; 2835/66; 2899/67
Дата на решението 18 юни 1971 г., Серия А, №12 1979-80 1 Е.Н.Р.Р. 373.

всяко лице, което е арестувано, да бъде незабавно информирано за основанията за ареста му на разбираем за него език. Съгласно Член 5(3) лице, арестувано поради обосновано подозрение за извършено престъпление, трябва своевременно да бъде изправено пред съдия или друго длъжностно лице със съдебни функции и има право на освобождаване под гаранция, освен ако няма наложителни причини, това да бъде отказано. „Обоснованото подозрение“ може да бъде достатъчно, за да оправдае първоначалния арест, но за продължаване на задържането е необходимо повече. *По делото Асенов срещу България*, например, две години досъдебно задържане на малолетен нарушава Член 5(3), макар че „опасенията на националните власти, че жалбоподателят може отново да извърши престъпление, ако бъде освободен, не са били лишени от основание.“³²⁷

Член 5(4) предвижда правото на *habeas corpus* - постоянно право да се преразглежда законността на задържането (предимно по отношение на досъдебно задържане, а не след осъждането). И накрая, Член 5(5) гарантира правото на обезщетение за всеки, който е бил арестуван или лишен от свобода незаконно.

По отношение на делата с ромски проблеми с Член 5 може да възникнат в контекста на акции, провеждани в ромски лагери или квартали, където полицията задържа много лица, често поради доста съмнителни твърдения, че кражби и други престъпления са били извършвани от лица от ромски произход. Понякога ромите се арестуват без особена причина и са държат под стража или им се отказва освобождаване под гаранция по-дълго отколкото е оправдано.

По делото *Seferovic срещу Италия*³²⁸ е оспорена законността на задържането на жена от ромски произход от Босна и Херцеговина, преди да бъде депортирана от Италия, на основание, че са нарушени Членове 5(1) (f) и 5(5). Задържането на жалбоподателката и последващата депортация са разпоредени само няколко седмици, след като тя е родила дете (което умира няколко дни по-късно) в нарушение на италианския закон, който забранява депортирането на жени шест месеца след раждането.

---

327. Вж.: *Асенов и други срещу България*, жалба 24760/94, (1999) 28 E.H.R.R. 652, параграф 156-158.

328. Вж.: *Seferovic срещу Италия*, жалба. 12921/04, Дата на решението 8 февруари 2011 г.

Централният въпрос пред Съда е законносъобразността на задържането на жалбоподателката, което е резултат на издадена срещу нея заповед за депортиране. Съдът намира, че жалбоподателката не е трябвало да бъде обект на заповед за депортиране по италианския закон, защото тя току-що е родила; фактът, че бебето е починало, не променя правото ѝ, да не бъде обект на заповед за депортиране. Съдът стига до заключение, че е налице нарушение на Член 5(1)(f), тъй като италианските власти, които са знаели за раждането на детето, не са имали правомощия да лишат от свобода жалбоподателката.

ЧЛЕН 6 - ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Член 6(1) гарантира справедливо и публично гледане на делото за определяне на „граждански права и задължения“ или наказателни обвинения в разумен срок и от независим и безпристрастен съд. Съдът не е определил ясно, какво се включва в „граждански права и задължения“, но членът ясно се отнася към правата с частноправен характер (като договорни задължения, трудови права, искове за телесни повреди и др.) и изключва публичноправни права, освен ако няма финансови или икономически последици. Като цяло, Съдът дава широко тълкуване на обхвата на Член 6, обхващащо досъдебните процедури, процедурите след съдебното производство, както и самия съдебен процес.

Какво значи „справедлив“? Какво значи „справедлив“ зависи от конкретните обстоятелства по делото, но включва също правото, преди всичко, да стигнеш до съд. Процесуалните гаранции са безсмислени без правото на достъп до съда.³²⁹ Извънредно високите съдебни такси или други препятствия може да нарушават Член 6.³³⁰ В делата, свързани с роми, адвокатите трябва да бъдат особено внимателни за видовете културни и практически бариери, пред които са изправени техните клиенти, когато се опитват да решат оплакванията си. Освен това, съдът трябва да даде на всяка страна възможност да представи доводите си, без да бъде поставена в неравностойно положение. Тази теза, известна като „равнопоставеност“, приема, че полицейските правомощия на държавата и възможността да се разпитват свидетели и да се събират

---

329. Вж.: *Golder срещу Обединеното кралство*, жалба №. 4451/70, 21 февруари 1975 г., Серия А, №. 18, (1979-80) 1 E.H.R.R. 524, параграфи 91-93.

330. Вж.: *Kreuz срещу Полша*, жалба №. 28249/95, Дата на решението 19 юни 2001 г. Вж. също решението на Комисията (1999) 25 E.H.R.R. CD 80.

доказателства, трябва да бъдат балансирани с изискването доказателствата да се разкриват на обвиняемия и те да се събират по справедлив начин (например, без принуда или незаконни тактики). Принципът на справедливостта изисква също съдът да мотивира своите решения. Два случая с ромите представят добри примери за ситуации, в които справедливостта в гражданското производство води до искове по Член 6. По делото *К.Н. срещу Словакия* Съдът намира, че отказът да се представят фотокопия от медицински документи на жени с ромски произход, които искат да предявят граждански иск за стерилизация без тяхно съгласие, представлява нарушение на Член 6(1). При иск за вреди тежестта на доказване е паднала върху жалбоподателите, като е трябвало да докажат, че те са били стерилизирани и без доказателствата техният иск за вреди не би успял.³³¹ По делото *Stokes срещу Обединеното кралство*,³³² жалбоподателят - ирландска чергарка, твърди че правата ѝ, защитени от Членове 6 и 8, са били нарушени при обстоятелства, когато не са ѝ били предоставени пълните основания за изгонването ѝ от общински терен. Страните постигат приятелско споразумение и Обединеното кралство се съгласява да изплати на жалбоподателката сумата от 2 000 евро.

Какво е „разумен срок“? Съдът потвърждава многократно, че разумността на продължителността на производството трябва да се оценява в светлината на обстоятелствата по делото. Трябва да се отчитат критериите, залегнали в съдебната практика на Съда; по-специално сложността на делото, поведението на жалбоподателя и това на компетентните власти, както и това какъв е бил интересът на ищеца по делото.³³³

Следователно какво е „разумен“ срок зависи от конкретните обстоятелства по делото. При наказателните дела разумният срок вероятно е по-кратък, ако свободата на обвиняемия е ограничена в очакване на процеса. Делата с участие на деца или жалбоподатели, страдащи от заболяване, трябва да се решават по-бързо, отколкото дела с участие на възрастни или здрави жалбоподатели. По делото *Moldovan* срещу

---

331. *К.Н. и други срещу Словакия*, жалба №. 32881, Дата на решението 28 април 2009 г., (2009) 49 Е.Н.Р.Р. 34, параграфи 59-69.

332. Вж.: *Stokes срещу Обединеното кралство*, жалба № 65819/10.

333. Вж.: *Oršuš и други срещу Хърватия*, жалба №. 15766/03, Дата на решението, 10 март 2010 г., (2011) 52 Е.Н.Р.Р. 7

параграф 108; *Süßmatt срещу Германия*, жалба 20024/92, Дата на решението 16 септември 1996 г., параграф 48; *Gast и Popp срещу Германия*, жалба 29357/95, Дата на решението 25 февруари 2000 г., параграф 70.

Румъния,³³⁴ делото за насилието на тълпата, описано по-горе, Съдът установява нарушение на Член 6(1), защото решаването на гражданския иск на жалбоподателя отнема над 12 години. Граждански иски по законодателството на Румъния не може да се разглеждат до приключване на наказателното производство, а това производство също трае седем години.

Особени задължения при наказателни дела. Член 6(2) и (3) посочва особени задължения по отношение на наказателни процеси. Съществува презумпция за невинност и тежестта на доказване пада върху държавата. Обвиняемият трябва да бъде незабавно и в подробности информирано на разбираем за него/нея език за характера на обвиненията, като трябва да му/й се даде време и възможност да подготви защита и трябва да има право да задължи свидетели да присъстват. При необходимост, трябва да се осигури превод за свидетелите, както и за обвиняемия.

Ако обвиняемият не може да си позволи да наеме адвокат, държавата трябва да осигури такъв *„когато интересите на правосъдието го изискват“*. Също така, ако обвиняемият е застрашен от тежко наказание (например, затвор), тогава Съдът изисква правната помощ да е потенциално на разположение.

ЧЛЕН 8 - ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ, НА ЖИЛИЩЕТО И НА ТАЙНАТА НА КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА.

Член 8(1) предвижда, че *„всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията“*.

Какво е защитено? Член 8 защитава четири права - правото на зачитане на (1) личния живот, (2) семейния живот, (3) жилището и (4) кореспонденцията. Правата, защитени от Член 8, попадат в категория на права, които са квалифицирани, а не абсолютни. За разлика от правата, защитени от Член 3, те може да са предмет на определена степен на намеса от страна на държавните власти. Според Член 8(2) и съдебната практика на Съда всяка намеса в правата по Член 8 трябва да бъде в съответствие със закона; трябва да е необходима в едно демократично общество; и трябва да преследва законна цел. Законните цели са изброени в Член 8(2).

---

334. Вж.: *Moldovan v други срещу Румъния (№ 2)*, жалба №. 41 138/98, Дата на решението 12 юли 2005 г., (2007) 44 E.H.R.R. 16.

- i. в интерес на националната сигурност;
- ii. в интерес на обществената безопасност;
- iii. в интерес на икономическото благосъстояние на страната;
- iv. за предотвратяване на безредици или престъпления;
- v. за защита на здравето и морала; или
- vi. за защита на правата и свободите на други.

Пропорционалността на дадена мярка зависи от нейната ефективност, независимо дали има по-малко ограничителни средства за постигане на същата цел и равнището на въпросната намеса. Ако дадено лице е напълно лишено от дадено право, дори и най-законните цели може да не са достатъчни. Когато прилага този балансиращ тест, Съдът по принцип дава на държавата "свобода на преценка" – преценка на държавата да определи най-добрия баланс между квалифицираните права и обществения интерес при каквато и да е намеса.

Така че, правото да се зачита личния и семейния живот не е абсолютно и държавата може да получи разрешение по основателни причини, да подслушва нечий телефон, да събира медицинска информация за предотвратяване на потенциална епидемия или да монтира камери за наблюдение на публични места като мярка за сигурност.

Съдът е най-радикален при тълкуването на „личния живот“. Понятието „личен живот“ се тълкува като включващо „физическата и психическата неприкосновеност на дадено лице“, която трябва да се защитава, за да „се осигури развитието, без външна намеса, на личността на всеки човек в неговите отношения с другите човешки същества“.³³⁵ Съдът приема, че правата на жалбоподателите са накърнени, когато: държавата забранява сексуална дейност със съгласието на двама мъже³³⁶, съществува ограничение на достъпа до файлове³³⁷, или информация за нечие заболяване³³⁸ и репродуктивно състояние³³⁹; жалбоподателят е засегнат от

---

335. Вж.: *Botta срещу Италия*, жалба №. 21439/93, Дата на решението 24 февруари 1998 г., (1996) 26 Е.Н.Р.Р. 241, параграф 32.

336. Вж.: *Norris срещу Ирландия*, жалба №. 10581, дата на решението 26 октомври 1988, (1991) 13 Е.Н.Р.Р. 186.

337. Вж.: *Gaskin срещу Обединеното кралство*, жалба № 10454/83, дата на решението, 7 юли 1989 г.; *Серия А*, № 160 (1990) 12 Е.Н.Р.Р. 36

338. Вж.: *McGinley и Egan срещу Обединеното кралство*, жалба № 21825/93, 9 юни 1998 г., (1999) 27 Е.Н.Р.Р. 1; и *LCB срещу Обединеното кралство*, жалба № 23414/94, 9 юни 1998 (1999) 27 Е.Н.Р.Р. 212.

339. Вж.: *К. Н. и други срещу Словакия*, жалба №. 32881/04, Дата на решението 28 април 2009 г., (2009) 49 Е.Н.Р.Р. 34. параграф 44.

замърсяване на околната среда³⁴⁰, или когато жалбоподатели търсят информация за замърсяване на околната среда.³⁴¹

Като гарантира *зачитане на личния и семейния живот*, а не само правото на лично пространство, Конвенцията защитава широк спектър от припокриващи се и взаимосвързани права. Например по делото *Charman срещу Обединеното кралство*,³⁴² Съдът разглежда жалба, внесена от жена от ромски произход, която иска да живее в каравана на собствена земя в нарушение на националните и местните градоустройствени разпоредби и която е била подложена на принудителни действия, за да бъде преместена от терена. Съдът приема, че настаняването на жалбоподателката в собствената ѝ каравана е част от нейната етническа идентичност като циганка.

*„отразявайки старата традиция на малцинството да води чергарски живот ... дори и под натиска на градоустройствени и други политики или по собствено желание, много цигани вече не водят напълно чергарски живот и все по-често се установяват за продължително време на едно място, за да улеснят, например, образованието на децата си.“*³⁴³

Съдът намира, че Член 8 защитава правото на романските цигани да водят традиционен начин на живот. Трябва да се отбележи, че Съдът заявява също, че уязвимото положение на романските цигани като малцинство изисква специално отношение към техните нужди и различен начин на живот и че съществува позитивно задължение на държавите-членки да подпомагат начина на живот на романските цигани. Въпреки това Съдът отхвърля жалбата. Съдът предоставя на държавата широка свобода за преценка. Той намира, че мерките, предприети от държавата-ответник, съответстват на закона и преследват законна цел да се запази околната среда на въпросната земя, която е била определена от властите на Обединеното кралство като зелен пояс, и заключава, че в този случай принудителните действия са били пропорционални.³⁴⁴

---

340. Вж.: *Hatton срещу Обединеното кралство*, жалба №. 36022/97, Дата на решението 8 юли 2003 г., (2003) 37 Е.Н.Р.Р. 28 и *Di Sarro срещу Италия*, жалба №. 30765/08, Дата на решението 10 януари 2012 г.

341. Вж.: *Guerra и други срещу Италия*, жалба №. 14967/89, Дата на решението 19 февруари 1998 г., (1998) 26 Е.Н.Р.Р. 357, параграф 60.

342. Вж.: *Charman срещу Обединеното кралство*, жалба №. 27238/94, Дата на решението 18 януари 2001 г., (2001) 33 Е.Н.Р.Р. 18.

343. пак там, параграф 73.

344. Вж. също . *Smith срещу Обединеното кралство*, жалба №. 25154/94, Дата на решението 18 януари 2001 г., (2001) 33 Е.Н.Р.Р. 30, в параграф 138; *Coster срещу Обединеното кралство*, жалба №. 24876/94, Дата на решението 18 януари 2001 г.,

По делото *Connors срещу Обединеното кралство* жалбоподателят - ирландски чергар, е бил безцеремонно изгонен от управляван от местната власт терен за чергари. Съдът припомня за позитивното задължение да се подпомага циганския начин на живот и намира, че изгонването не е било придружено с необходимите процесуални гаранции при обстоятелства, при които жалбоподателят е нямал възможност да оспори производството по изгонване или да оспори в съда изгонването като непропорционално.³⁴⁵ Също така по делото *Buckland срещу Обединеното кралство*³⁴⁶ Съдът приема, че са били нарушени правата по Член 8 на романска циганка при обстоятелства, когато не ѝ е била дадена възможност да оспори пред независим съд пропорционалността на решение да търси владение върху нает от нея парцел на разрешен терен.

По делото *Йорданова срещу България*³⁴⁷ Съдът намира, че свободата на преценка е много широка по отношение на икономическите и социалните права, но е по-тясна, когато е застрашено ефективното упражняване на важни или ключови права. Властите връчват уведомление за изваждане на роми, живеещи в район на София, които заемат земята незаконно от 1960-те години. Преди връчването на уведомлението през 2005 г. относно тяхното присъствие там никога не е правено нищо и не са изготвени планове за настаняване на живеещите, които се изгонват. Съдът приема, че макар държавата да няма задължение да осигурява жилища, следва да се отбележи, че преди да издадат заповедта властите не преценяват риска, че жалбоподателите стават бездомни. Той също така приема, че „130 ... задължение да се осигури подслон на особено уязвими лица в изключителни случаи може да произтича от Член 8 на Конвенцията“

(2001) 33 Е.Н.Р.Р. 20 в параграф 141; *Lee срещу Обединеното кралство*, жалба №. 25289/94, Дата на решението 18 януари 2001 г., (2001) 33 Е.Н.Р.Р. 29 в параграф 129; и *Beard срещу Обединеното кралство*, жалба №. 24882/94, Дата на решението 18 януари 2001 г., (2001) 33 Е.Н.Р.Р. 19, в параграф 132 предишното дело на *Buckleу срещу Обединеното кралство*, жалба № 20348/92, Дата на решението 25 септември 1996 г., (1997); 23 Е.Н.Р.Р. 101

345. Вж.: *Connors срещу Обединеното кралство*, жалба №. 66746/01, Дата на решението, 27 май 2004 г., (2005) 40 Е.Н.Р.Р. 9, параграф 84; *Сартап срещу Обединеното кралство*, жалба №. 27238/94, Дата на решението 18 януари 2001 г., (2001) 33 Е.Н.Р.Р. 18, параграф 96; и *Winterstein срещу Франция*, жалба №. 27013/07, дата на решението 17 октомври 2013 г.

346. жалба № 40060/08, 18 септември 2012, (2013) 56 Е.Н.Р.Р. 16.

347. Жалба No 25446/06, 24 април 2012.

Съдът взема под внимание продължителното време, през което жалбоподателите са се намирали на земята и факта, че някои от оплакванията срещу тях от страна на други жители на района са съдържали расови предразсъдъци, преди да стигне до заключение, че ако изваждането е било извършено, би имало нарушение на Член 8.

По делото *Winterstein и други срещу Франция*³⁴⁸ Съдът приема, че е налице нарушение на Член 8, когато френските съдилища разпореждат изваждането на редица чергари, които са живели на даден терен между пет и тридесет години, срещу заплаха от глоба от 200 евро, ако останат на земята. Макар и заповедта да не е изпълнена принудително, голям брой хора напускат терена поради страх и само четири семейства са настанени на друго място от държавата. Съдът отбелязва, че националните съдилища не са взели под внимание продължителното време, през което семействата са били настанени на терена и в продължение на много години *де факто* е проявявана търпимост към тяхното присъствие. Съдът стига до заключение, че принципът на пропорционалността означава, че този вид дела, когато цяла общност е настанена за дълъг период от време, трябва да се разглеждат по напълно различен начин в сравнение със случаи, когато дадено лице се изважда от имот, който то заема незаконно.³⁴⁹ Той потвърждава отново, че когато човек е изправен пред загубата на своя дом, той трябва да може да поиска пропорционалността на тази мярка да бъде оценена от съда, което френските съдилища не са направили.

Макар че Член 8 не признава правото на лицето да бъде предоставено жилище, в конкретните обстоятелства по делото и поради дълготното време на присъствие на жалбоподателите, техните семейства и общността, която са създали, принципът на пропорционалността изисква да се отдели специално внимание на факта, че последицата от тяхното изгонване ще ги изправи пред опасността на останат бездомни. Съдът подчертава редица международни документи и такива на Съвета на Европа, които поставят ударение в случаи на насилствено изгонване на роми и чергари, върху необходимостта на засегнатите лица да се осигури алтернативно настаняване.³⁵⁰

---

348. *Winterstein срещу Франция*, жалба №. 27013/07, дата на решението 17 октомври 2013 г.

349. пак там, параграф 150.

350. пак там, алинеи 164-165.

По делото *Moldovan срещу Румъния* Съдът стига до заключение, че правото на зачитане на личния и семейния живот е било нарушено поради това, че държавата не е възстановила надлежно семейните къщи на ромите, след като тълпа съселяни, при съучастието на полицията, ги е опожарила до основи.³⁵¹

Член 8 се използва също така за предотвратяване на изгонването на роми от държави-членки. По делото *Hamidovic срещу Италия*,³⁵² жалбоподателката, която първоначално е от Босна и Херцеговина, е живяла в Италия в продължение на 20 години, преди италианската държава да реши да я експулсира. Съдът установява, че през времето, през което жалбоподателката е живяла в Италия, те е развила лични, социални и икономически взаимоотношения, които формират част от нейния личен живот. Всичките ѝ деца са отгледани в Италия и Съдът отхвърля аргумента на италианското правителство, че те може да се върнат с нея в Босна и Херцеговина като нереалистичен, тъй като децата нямат връзка с тази страна. Той отбелязва, че престъпленията, извършени от жалбоподателката, са главно просия и не са тежки, за да оправдаят експулсирането. Решението да бъде експулсирана представлява непропорционална намеса в правото ѝ на зачитане на личния и семейния ѝ живот.

По делата за насилствена стерилизация на жени от ромски произход, които се споменават в раздела за Член 3 по-горе, Съдът приема, че е било налице нарушение на Член 8 в смисъл, че е имало намеса в правото на жалбоподателката на зачитане на личния и семейния живот. По делото *V.C.* Съдът установява, че е било налице нарушение на основание, че насилствената стерилизация е засегнала отношението на жалбоподателката с ромската общност и със съпруга ѝ по това време. Съдът отбелязва, че:

(146) „... документите пред него сочат, че въпросът за стерилизацията и злоупотребата с него засяга уязвими лица, принадлежащи към различни етнически групи. Комисарят по правата на човека на Съвета на Европа е убеден обаче, че ромското население в източна Словакия е било особено застрашено. Това са дължи, между другото, на широко разпространеното отрицателно отношение спрямо относително високата раждаемост сред ромите в сравнение с другите части на населението, изразявано често като безпокойство заради нарастването

---

351. Вж.: *Moldovan и други срещу Румъния* (№ 2), жалба №. 41138/98, 64320/01, Дата на решението 12 юли 2005 г., (2007) 44 Е.Н.Р.Р. 16, параграф 109.

352. Вж.: *Hamidovic срещу Италия*, жалба № 31956/05, дата на решението 4 декември 2012 г.

на дела на населението, живеещо от социални помощи. По мнение на Комисаря словашкото правителство носи обективна отговорност по въпроса поради системните недостатъци в разрешените процедури и, в частност, заради невъвеждането на съответно законодателство и неупражняването на съответния надзор върху практиките на стерилизация (вж. параграф 78 по-горе)...

(154) ... Отсъствието в съответното време на гаранции, отделящи особено внимание на репродуктивното здраве на жалбоподателката като жена от ромски произход, е довело до неспазване от държавата-ответник на позитивното си задължение да ѝ осигури достатъчна степен на защита, което да ѝ даде възможност да се ползва от правото си на зачитане на личния и семейния ѝ живот.

ЧЛЕН 14 - ЗАБРАНА НА ДИСКРИМИНАЦИЯТА

Член 14 гарантира свободата от дискриминация по отношение „правата и свободите“, гарантирани от Конвенцията. Правото няма независимо съществуване и за да съществува дискриминация, жалбоподателят трябва да твърди, че тя се е появила в контекста на нарушаване на други съществени права, като правото на зачитане на семейния живот или забраната на изтезанията.

Потенциалните категории на дискриминация са отворени. Член 14 забранява дискриминацията на „каквото и да е основание“. Той дава примерите „пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак“. Конвенцията обаче е жив инструмент и Съдът, когато взема решения, я тълкува в контекста на времето. Поради това Съдът приема, че сега Конвенцията забранява дискриминация, основана на увреждания³⁵³ или сексуална ориентация³⁵⁴, и двете от които не са били предвидени, когато Конвенцията е била първоначално изготвена.

Както и другите членове, Член 14 защитава правата на лица, а не на групи. Така че роми, ашкалии, жени или други лица могат да подават жалби,

---

353. Вж.: *Glor срещу Швейцария*, жалба № 13444/04, Дата на решението, 30 април 2014 г., параграф 53.

354. Вж.: *Salguiero da Silva Mouta срещу Португалия*, жалба № 33290/96, Дата на решението 21 декември 1999 г., (2001); 31 Е.Н.Р.Р. 47, параграф 28.

свързани с нарушение на техните права, само когато те са засегнати индивидуално, а не от името на група. Всеки жалбоподател трябва да може да покаже, че той или тя лично е жертва на нарушение.

Не се изискват съществени нарушения. Ако дискриминацията, за която се твърди, попада в обхвата на друго право по Конвенцията, тогава Съдът може да разгледа твърденията по Член 14. Няма нужда Съдът да установи отделно нарушение на материалното право, за да заключи, че е било налице нарушение на Член 14. Например, по *делото Abdulaziz, Cabales, и Balkandali срещу Обединеното кралство*³⁵⁵ жалбоподателките се оплакват, че е било по-лесно за мъжете, установени в Обединеното кралство, отколкото за жените да получат разрешение за влизане на техните съпруги, които не са граждани на Обединеното кралство, или да останат там. Те твърдят за нарушения на Член 8 и Член 14 във връзка с Член 8. Съдът установява, че Член 8 е приложим, но взет сам по себе си той не е бил нарушен, защото жалбоподателките не са имали право по Конвенцията да избират страната на пребиваване и са могли да се заселят в Турция, Пакистан или на друго място. Въпреки това Съдът намира, че искът попада в сферата на Член 8 и че Член 14 във връзка с Член 8, е бил нарушен поради дискриминация срещу жалбоподателките на основание пол, тъй като е било налице дискриминационно отношение спрямо съпрузите и съпругите в едни и същи ситуации.

Еднакво отношение в еднакви ситуации. По същество Член 14 гарантира, че лицата в еднакви ситуации трябва да се третират по един и същ начин по отношение правата по Конвенцията, освен ако не съществува обективно и разумно оправдание за разлика в третирането.

По делото *Hoffmann срещу Австрия*³⁵⁶ отношението към майка, която е свидетел на Йехова, е било различно по въпрос за настояничество на дете поради нейната религия. Установено е, че е било налице нарушение на Член 8 във връзка с Член 14. В *белгийското езиково дело* деца, говорещи френски и живеещи в общини, говорещи фламандски, са третирани различно в сравнение с деца, говорещи фламандски, живеещи в общини, говорещи френски.³⁵⁷ По делото *Abdulaziz* Съдът отхвърля аргумента

---

355. Вж.: *Abdulaziz, Cabales и Balkandali срещу Обединеното кралство*, жалба №№ 9214/80; 9473/81; 9474/81, дата на решението 28 май 1985 г., (1985) 7 E.H.R.R. 471.

356. Вж.: *Hoffmann срещу Австрия*, жалба № 12875/87, дата на решението, 23 юни 1993 г.; Серия А, № 255 -С (1994) 17 E.H.R.R. 293.

357. Вж.: Делото „свързано с някои аспекти на законите за използване на езиките в образованието в Белгия (по същество), известно като *белгийското езиково дело*

на Обединеното кралство, че различното отношение към съпрузите в сравнение с жените по въпросите на имиграцията е оправдано поради високото равнище на безработица в държавата.

По-скоро, в делото *Miñoz Díaz срещу Испания*,³⁵⁸ Съдът приема, че е налице нарушение на Член 14, във връзка с Член 1 на Протокол 1 (правото на ползване на лични притежания), при обстоятелства, когато държавата отказва да признае брака на жена от ромски произход (който е бил сключен в съответствие с ромските обичаи и традиции) и вследствие на това е отказала да ѝ отпусне пенсия на преживяла съпруга, на която тя би имала право, ако е била сключила брак по испанските закони.

По делото *Sejdić u Finči срещу Босна и Херцеговина*³⁵⁹ Голямата камара приема, че са нарушени както Член 14, така и Член 3 на Протокол 1 (право на свободни избори) при обстоятелства, когато конституционните разпоредби не дават на други, освен на лица от трите „съставни народа“ (босненци, хървати или сърби), да се кандидатира на избори за Палатата на народите и президентството на Босна и Херцеговина. В частност, конституционната разпоредба дискриминира еврейските и ромските кандидати.

По делото *Парашкева Тодорова срещу България*,³⁶⁰ Съдът приема, че присъдата от три години затвор, наложена на жена от ромски произход, нарушава Член 14 във връзка с Член 6. Националният съд, произнесъл присъдата, коментира етническия произход на жалбоподателката сред личните данни, използвани за нейната идентификация и след това отказва да постанови условна присъда на основание, че „съществува впечатление за безнаказаност, особено сред членовете на малцинствени групи, които смятат, че условната присъда не е присъда изобщо.“³⁶¹ Съдът намира, че жалбоподателката е била третирана различно и че мотивите, изложени от съда, произнесъл присъдата, не съдържат никаква обективна обосновка за разликата в третирането.

№ 2, жалба № 1474/64, дата на решението, 23 юли 1968 г.; Серия А, № 6 (1979-80) 1 E.H.R.R. 252

358. Вж.: *Miñoz Díaz срещу Испания*, жалба №. 49151/07, Дата на решението, 8 март 2010 г., (2010) 50 E.H.R.R. 49.

359. Вж.: *Sejdić u Finči срещу Босна и Херцеговина*, жалби №№ 27996/06 и 34836/06, дата на решението 22 декември 2009.

360. Вж.: По делото *Парашкева Тодорова срещу България*, жалба №. 37193/07, Дата на решението 25 март 2010 г.

361. пак там, параграф 10.

Различно отношение в различни ситуации. Член 14 гарантира също правото на лицата в различни ситуации да бъдат третирани различно. По делото *Thlimmenos срещу Гърция*³⁶² Съдът приема, че свидетел на Йехова, който е пратен в затвора за четири години поради отказ да носи военна униформа, трябва да бъде третиран различно от „обикновените“ престъпници по отношение на законите, недопускащи лица с престъпно минало да стават счетоводители в публични институции. Макар и да има легитимна причина да не се позволява на осъдени престъпници да стават счетоводители в публични институции, същото правило не се отнася за хората, отказващи да служат в армията заради своите убеждения и техните различни обстоятелства изискват различно отношение.³⁶³ Тези разсъждения са важни по делата за роми - по делото *Charptan срещу Обединеното кралство*³⁶⁴ Съдът специално отбелязва различния начин на живот на романските цигани и позитивното задължение на държавата да подпомага този начин на живот, който в определени случаи може да изисква различно отношение за ромите, поради тяхната различна ситуация.

„Свобода на преценка“ на държавата в делата за дискриминация. Свободата от дискриминация по Член 14 е квалифицирано, а не абсолютно право и държавата може да има широка свобода на преценка. Различното отношение трябва да има обективно и разумно оправдание - трябва да има законна цел и мярката трябва да е пропорционална и насочена към осъществяването на тази цел. Дали тази свобода на преценка е широка или тясна зависи от:

- ▶ Характера на правото, за което става дума (държавите имат повече свобода в социалната и икономическата област, докато границата по отношение на основните права е много тясна).
- ▶ Равнище на намеса (елиминира ли се напълно основното право?) По делото *Aziz срещу Кипър*,³⁶⁵ Съдът установява нарушение от името на кипърски турчин, живеещ в гръцката част на Кипър, който не може да се регистрира да гласува, защото кипърската

---

362. Вж.: *Thlimmenos срещу Гърция*, жалба №. 34369/97, Дата на решението 6 април 2000 г., (2001) 31 Е.Н.Р.Р. 15.

363. пак там, параграф 47.

364. Вж.: *Charptan срещу Обединеното кралство*, жалба №. 27238/94, Дата на решението 18 януари 2001 г., (2001) 33 Е.Н.Р.Р. 18.

365. Вж.: *Aziz срещу Кипър* жалба №. 69949/01, Дата на решението 22 юни 2004 г., (2005) 41 Е.Н.Р.Р. 11.

конституция изисква турците да бъдат в турските избирателни списъци, а гърците в гръцките, като по този начин го лишават изцяло от правото да гласува.

- Общественият интерес по отношение категорията на дискриминация (силният обществен интерес да се води борба с половите и расовите различия изисква по-висока степен на обосноваване на дискриминацията на тези основания).

Сегрегация в училищата. По важното *белгийско езиково дело* Съдът установява, че белгийското законодателство не съответства на Член 14 във връзка с Член 2(1) на Протокол 1, защото не дава възможност на деца, говорещи френски и живеещи в някои общини, говорещи фламандски, в околностите на Брюксел, да имат достъп до училища с френски език само на основание, къде живеят родителите им.³⁶⁶

Съществуват редица решения на Съда, свързани с дискриминация, пред която са изправени много ромски деца при достъпа до образование в страните в цяла Европа. По знаковото дело *D.H. срещу Чешката република*³⁶⁷ Съдът приема, че ромските жалбоподатели са жертва на непряка дискриминация. Голямата камера постановява, че е налице нарушение на Член 14, разглеждан във връзка с Член 2 на Протокол 1 (правото на образование), при обстоятелства, когато жалбоподателите са били подложени на непряка дискриминация при избирането или насочването им в специални училища за деца със затруднения при ученето.

На Съда бяха представени статистически доказателства, които показват, че през 1999 г. в град Острава 50.3% от ромските деца са ходили в специални училища в сравнение с 1.8% от неромските деца. Те показват също така, че ромските деца представляват 56% от всички деца, на които е определено място в специално училище. Това е много високо съотношение, като се има предвид, че ромските деца представляват 2.26% от децата във възраст за началното училище в града.³⁶⁸

Голямата камера стига до заключение, че: тестовите за подбор за училищата са били предубедени и не са взели под внимание особените

---

366. Вж.: Дело „относно някои аспекти на законите за използване на езици в образованието в Белгия (по същество) жалба № 1474/64, дата на решението, 23 юли 1968 г.; Серия А, № 6 (1979-80) 1 Е.Н.Р.Р. 252.

367. Вж.: *D.H. и други срещу Чешката република, жалба № 57325/00*, дата на решението 13 ноември 2007 г., (2008) 47 Е.Н.Р.Р. 3.

368. пак там, параграф 18.

характеристики на ромските деца³⁶⁹; родителите не са могли да изразят информирано съгласие за изпращането на децата в тези училища³⁷⁰; и че във всеки случай

„не може да се приеме отказ от правото да не бъдеш подлаган на расова дискриминация.“³⁷¹

Когато стига до заключението си, че е било налице нарушение на Конвенцията, Голямата камара приема, че изборът на най-доброто средство за справяне с трудностите при образованието на деца без добро знаене на езика на обучението не е лесен и че той предполага различни балансиращи усилия между конкуриращи се интереси. Независимо от това, Голямата камара прави следния коментар за свободата на преценка:

„206 ...когато на националните власти се даде преценка, способна да попречи на упражняването на дадено право по Конвенцията, процесуалните гаранции, с които разполага отделното лице, са особено важни при определянето на това дали държавата-ответник остава в своята свобода на преценка, когато определя регулаторната рамка...“

По делото *Sampanis и други срещу Гърция*,³⁷² редица ромски жалбоподатели се оплакват от дискриминация, когато местно училище първоначално отказва изобщо да запише децата им за една година, а след това, след като са дадени места, обучават ромските деца в отделни „подготвителни класове“ без никакво обективно или разумно оправдание.

Държавата приема, че децата са пропуснали учебната 2004-2005 година, но твърди, че няма нарушение на Конвенцията, защото жалбоподателите не са кандидатствали официално децата им да бъдат записани, а само са попитали училището за записването им. Съдът отхвърля този аргумент. Той приема, че жалбоподателите изрично са изразили желание да запишат децата и стига до заключението, че училището е трябвало да улесни записването на децата на жалбоподателите, като се има предвид уязвимостта на ромската общност и изискването да се отделя специално внимание на техните нужди.

---

369. пак там, параграф 200-201.

370. пак там, параграф 202.

371. пак там, параграф 204.

372. Вж.: *Sampanis и други срещу Гърция*, жалба No 32526/05, дата на решението 5 юни 2008 г.

Децата на жалбоподателите са били записани в училището през следващата учебна година, но в началото на тази учебна година родителите, които не са от ромски произход, са протестирали заради тяхното приемане и са блокирали училището с искания ромските деца да бъдат прехвърлени в друга сграда. Впоследствие жалбоподателите подписват заявление, съставено от учители в училището в смисъл, че желаят децата им да бъдат прехвърлени в друга сграда и малко след това децата им започват да бъдат обучавани в „подготвителни класове“ в пристройка и блокадата се вдига.

От фактите по делото Съдът заключава, че решението да се изпратят ромските деца в пристройката е повлияно от протестите и блокадата, организирана от родителите на децата, които не са роми и смята, че доказателствата, приведени от жалбоподателите, създават силна презумпция за дискриминация. При тези обстоятелства Съдът проверява дали държавата е показала, че разликата в отношението е била резултат на обективни фактори, несвързани с етническия произход на въпросните лица. Държавата твърди, че децата на жалбоподателите са били поставени в „подготвителни класове“, за да могат да достигнат равнище на образование, което да им позволи да бъдат преместени в „обикновени класове“. Съдът, обаче, отбелязва, че: училището не е приело какъвто и да е ясен критерий или подходящ тест за способностите или затрудненията при усвояване, които биха могли да се използват, за да се изберат децата, които да бъдат записани в „подготвителни класове“; и че държавата не е посочила примери за ромски деца, които са били прехвърлени в „обикновени класове“ (въпреки факта, че децата на жалбоподателите са учили в „подготвителни класове“ в продължение на две години), нито е обяснила как децата са били оценени обективно, за са определят способностите им да бъдат прехвърлени в „обикновени класове“.

Макар и Съдът да приема, че жалбоподателите са подписали заявление, че желаят децата им да бъдат прехвърлени в пристройката, той потвърждава тезата, която е изложена в делото *D.H. срещу Чешката република*, а именно, че отказът от правото да не бъдеш подложен на дискриминация, е неприемлив и би бил несъвместим с Конвенцията.

В заключение Съдът решава, че държавата е дискриминирала децата на жалбоподателите и че е налице нарушение на Член 14, разглеждан заедно с Член 2 на Протокол 1 на Конвенцията.

Въпросът за дискриминацията на ромски деца в гръцките училища е разглеждан отново от Съда в края на 2012 г. по делото *Sampani срещу*

Гърция.³⁷³ Жалбоподателите са или деца на възраст от пет до петнадесет години или техните родители или настойници. Някои от жалбоподателите по това дело са същите като жалбоподателите по делото от 2008 г. *Sampanis срещу Гърция*.

След решението по делото *Sampani* през есента на 2008 г. в района се открива ново училище, известно като 12-то училище, за да замени пристройката, където се обучават ромските деца. Преди откриването на училището родители, които не са роми, потвърждават противопоставянето си на интегрирането на ромските деца в обикновените класове. Освен това през лятото на 2008 г. помещенията на новото училище са повредени и е откраднато оборудване, а директорът уведомява Министерството на образованието, че училището не е готово да удовлетвори основните нужди на децата и представлява заплаха за безопасността на учителите и децата. Както Омбудсманът, така и Министерството на образованието, предприемат стъпки, за да подтикнат местния префект и кмета да предприемат действия за интегриране на ромските деца в училищната система. Предлага се новото училище да се обедини с друго училище, но префектът отказва. През септември 2008 г. кметът се оплаква, че ромските деца „са се осмелили да искат да споделят класните стаи с другите ученици“.

В крайна сметка единствените ученици, които посещават новото училище, са деца от ромски произход и директорът се оплаква, че учебниците, дадени на училището, не отговарят на нуждите на децата, за които гръцкият е втори език.

През 2009 г. жалбоподателите пишат до Министерството на образованието, като искат на децата да бъде позволено да ходят в друго училище в района и учебната програма да бъде разработена така, че да отговаря на техните нужди. Те обаче не получават отговор.

Съдът приема, че е имало определени трудности пред националните власти в някои европейски страни при опитите да се интегрират ромските деца в образователната система, някои от които произтичат от враждебността на родители, които не са роми. Той приема също така, че не винаги е лесно да се избере най-добрият начин за разрешаване на трудностите да се обучават деца, които нямат съответните познания по езика, на който им се преподава. Съдът отново потвърждава, че ако разликата в третирането се основава на раса, цвят на кожата или

---

373. *Sampanis срещу Гърция*, жалба № 59608/09, дата на решението 11 декември 2012 г.

етнически произход понятието за обективно и разумно оправдание трябва се тълкува по най-стриктния възможен начин. Независимо от свободата на преценка, предоставена на държавата, Съдът намира, че мерките, предприети за образование на ромските деца, не са били придружени от достатъчни гаранции за защита на нуждите на тази група в неравностойно положение. Съдът намира, че е налице нарушение на Член 14, разглеждан заедно с Член 2(1) на Протокол 1.

От гледна точка на Член 46(2) (задължителна сила и изпълнение на решението) Съдът препоръчва гръцката държава да запише учениците в ученическа възраст в други училища, а на тези, които са вече прекалено големи, за да останат в училище, да се даде възможност да се запишат в образователни курсове за възрастни.

По делото *Oršuš и Others срещу Хърватия*³⁷⁴ Голямата камера посочва, че временното настаняване на деца от етнически малцинства в отделни класове на основание езикови трудности, не представлява непременно нарушение на Член 14 и може да има обстоятелства, при които това би било допустимо. Например, би било съвместимо с Конвенцията, когато целта на разделянето е да се подобрят знанията на отделените деца по хърватски език до съответно равнище, след което те да се прехвърлят в смесени класове. Когато, обаче, тези мерки засягат непропорционално членовете на конкретна етническа група, такава система трябва да бъде придружена със съответните гаранции за защита на тези деца.³⁷⁵

По делото *Oršuš* децата, посещаващи обикновени начални училища, се поставят автоматично в отделни класове, уж заради незнанието на хърватски език. Голямата камера отбелязва, че тестът, предназначен за разделяне на децата, не оценява тяхното знание на хърватски език. Освен това не е създадена програма, за удовлетворяване на специалните нужди на ромските деца, които нямат езикови умения, която да включва график за удовлетворяване на тези нужди и прехвърляне на децата обратно в обикновени класове.

Голямата камера приема, че държавата е надхвърлила свободата на преценка. Според нея:

---

374. Вж.: *Oršuš и други срещу Хърватия*, жалба №. 15766/03, Дата на решението, 10 март 2010 г., (2011) 52 E.H.R.R. 7.

375. пак там, параграф 147.

„... не са били въведени адекватни гаранции, способни да осигурят постигането и поддържането на разумни отношения на пропорционалност между използваните средства и легитимната цел.“³⁷⁶

От това следва, че поставянето на децата на жалбоподателите в класове само с роми няма обективно и разумно оправдание. Следователно налице е нарушение на правата на жалбоподателите, защитени от Член 14 във връзка с Член 2 на Протокол № 1.³⁷⁷

Държавата също така е критикувана, че не е предприела позитивни мерки за справяне с такива въпроси като лошата посещаемост в училище и 84% отпадане от началното училище на ромските ученици.³⁷⁸

По делото *Horváth и Kiss срещу Унгария*³⁷⁹ жалбоподателите са двама младежи от ромски произход, които са били оценени като имащи леки психически отклонения и са изпратени в училище за лица със забавено умствено развитие. Жалбоподателите твърдят, че това е неправилно и представлява непряка дискриминация. Съдът е съгласен и постановява нарушение на Член 14, във връзка с Член 2(1) на Протокол 1. Той взема под внимание специалните нужди на жалбоподателите като членове на група с увреждания. Много от учениците, диагностицирани с леки увреждания, е можело да бъдат изпратени в обикновени училища. Много са с погрешна диагноза в резултат на социално-икономическо неизгодно положение или културни различия. В Унгария има дълга предистория на настаняване на ромски деца в специални училища и властите не вземат под внимание техните специални нужди като група в неравностойно положение. Съдът приема, че

„... в светлината на установените предубеждения при минали процедури на настаняване... държавата има конкретни позитивни задължения да избягва увековечаване на минала дискриминация или дискриминационни практики, маскирани като привидно неутрални тестове.“³⁸⁰

---

376. пак там, 184.

377. Трябва да се отбележи, че Голямата камара приема също, че е налице нарушение на Член 6 на Конвенцията поради продължителния срок на производството пред националните съдилища.

378. Статистиката, съдържаща се в решението, е за областта Medimurje (алинеи 176-177).

379. *Horváth и Kiss срещу Унгария*, жалба №. 11146/11, Дата на решението 29 януари 2013 г., (2013) 57 E.H.R.R. 31.

380. пак там, параграф 116.

Освен това Съдът приема, че държавата има позитивно задължение да премахне историята на расова сегрегация в специални училища.³⁸¹

По делото *Lavida и други срещу Гърция*,³⁸² Съдът приема, че е налице нарушение на Член 14 във връзка с Член 2 на Протокол 1, когато децата на жалбоподателите са били настанени в училище, посещавано само от ромски деца. Съдът отбелязва, че училището не е било създадено за тази цел и че властите са признали проблема и необходимостта да се поправи. Дори и при отсъствието на някакви дискриминационни намерения от страна на държавата, позиция, която се състои в продължаване образованието на ромски деца в държавно училище, посещавано само от деца на ромската общност и вземайки решение срещу ефективни антисегрегационни мерки, не може да се смята за обективно оправдано от легитимна цел.

Член 14 в контекста на Член 8, права на ромите и скрита дискриминация. По делото *Aksu срещу Турция*³⁸³ Голямата камера приема, че не е налице нарушение на Член 14, във връзка с Член 8, по отношение на твърдението на жалбоподателя, че две финансирани от държавата публикации са съдържали забележки и изрази, отразяващи антиромски настроения. Първата публикация е академична книга, в която по твърдение на жалбоподателя, някои пасажки представят ромите като престъпници. Втората публикация е речник, предназначен за ученици, в който, според твърдението на жалбоподателя, някои записи са дискриминационни и обидни.

Турската държава твърди, че книгата е просто научно изследване и когато обидните пасажки се четат в контекста на книгата като цяло, не се вижда дискриминационно намерение. Освен това то твърди, че думите в речника са метафорични и че те са ясно дефинирани като такива в речника.

Съдът отбелязва, че:

“по настоящото дело жалбоподателят, който е от ромски произход, твърди, че книга и два речника, които са получили държавно финансиране, включват забележки и изрази, които отразяват антиромски настроения. Той смята, че тези изрази представляват атака срещу неговата ромска идентичност. Съдът обаче отбелязва, че делото не

---

381. пак там, параграф 127.

382. Вж.: *Lavida и други срещу Гърция*, жалба №. 7973/10, Дата на решението 30 май 2013 г.

383. Вж. *Aksu срещу Турция*, жалба №№ №. 4149/04, 41029/04, Дата на решението, 15 март 2012 г., (2013) 56 E.H.R.R. 4.

засяга разлика в третирането и в частност - етническа дискриминация, тъй като жалбоподателят не е успял да представи несъмнени доказателства, че оспорваните публикации са имали дискриминационно намерение или последствия. Поради това делото не е сравнимо с други жалби, внесени в миналото от членове на ромската общност (относно образованието вж. пак там §§ 175-210; относно жилищното настаняване, Шарпан срещу Обединеното кралство [ГК], № 27238/95, § 73, ECHR 2001-; и относно изборите Sejdić и Finci срещу. Босна и Херцеговина, [ГК], №№ 27996/06 и 34836/06, § 45, ECHR 2009)³⁸⁴.

Трябва обаче да се отбележи общото особено мнение на съдия Gyulumyan:

„(1) Струва ми се, че ако фактите, срещу които е жалбата, се разгледат по Член 14 на Конвенцията, заключението трябва да бъде, че е налице нарушение на Член 14 на Конвенцията във връзка с Член 8.

(2) Противно на това, което се заявява в параграф 45 на решението, не съм убеден, че „делото не засяга различно третиране и в частност - етническа дискриминация“. Мнозинството стига до това заключение на основата, че „жалбоподателят не е успял да представи несъмнени доказателства, че оспорваните публикации са имали дискриминационно намерение или последствия“. В това отношение съм съгласен с частичното особено мнение на съдия Giovanni Bonello по делото Ангелова срещу България (№ 38361/97, ECHR 2002 г.-IV), в което той заявява:

„Алтернативно той е длъжен, според мен, да поддържа, че когато член на малцинствена група в неравностойно положение пострада в среда на силно напрежение на расова основа и системна безнаказаност на държавни служители, тежестта на доказване, че събитията не са на етническа основа се прехвърля върху Правителството.“

Съдът не взема под внимание средата, в която трите публикации са били издадени, и се задоволява с оценките, направени от турските съдилища. Тези съдилища обикновено възприемат много различен подход, когато се занимават със случаи относно критиките срещу „туркостта“ (Член 301 на турския Наказателен кодекс).“

По отношение съдържанието на книгата и речника съдия Gyulumyan коментира по следния начин“

---

384. пак там, параграф 45.

„(5) Тези и някои други изрази в трите книги ясно показват нарушения на ромското достойнство, нетолерантност и липса на уважение към култура, която е различна от тази на мнозинството в обществото. Освен това, изразите увековечават стереотипи и предразсъдъци срещу ромите и подбуждат към дискриминация спрямо малцинство, което несъмнено днес е сред най-уязвимите, ако не и най-уязвимото в Европа. Трябва да се отбележи, че книгите са били публикувани с помощта на турските власти“.

...

Съдия Gyulumyan заключава, че:

“(10)... Продължаващото насаждане на стереотипи за ромите трябва да спре. Би било много неприятно, ако се създаде впечатление, че този Съд оправдава подтикването към дискриминация от типа, съдържащ се във въпросните книги.”

Не е необходимо да се разглежда Член 14 отделно. Съдът невинаги започва да разглежда това дали е налице нарушение на Член 14, когато установи, че е било нарушено друго материално право. Например, по делото *V.C. срещу Словакия* Съдът решава, че не е необходимо да се разглежда дали фактите по делото дават основание за нарушение по Член 14. Той приема, че държавата не е спазила позитивните си задължения по Член 8 на Конвенцията да осигури на жалбоподателите достатъчни мерки в тяхна защита като членове на уязвимата ромска общност, за да могат ефективно да се ползват от правата си. Следователно е нямало нужда да се разглежда отделно Член 14.

Стандартът и тежестта на доказване в делата за дискриминация. В делата по Член 14 Съдът прилага стандартът за доказателства *извън всякакво съмнение*. Тежестта на доказване пада върху жалбоподателя. Понякога това води до някои незадоволителни резултати.

По делото *Ангелова срещу България*³⁸⁵ синът на жалбоподателката - ром е починал докато е бил задържан от полицията. Съдът намира, че твърдението в жалбата, че той е измъчван заради етническата си принадлежност, представлява “сериозен аргумент” и държавата не е представила никакво друго достоверно обяснение. Независимо от това, Съдът не може да достигне до заключение *извън всякакво съмнение*, че

---

385. Вж.: *Ангелова срещу България*, жалба №. 38361/97, Дата на решението 13 юни 2002 г., (2004) 38 E.H.R.R. 31.

смъртта и липсата на смислено разследване са били мотивирани от расови предразсъдъци. Заключението кара съдия Vonello да посочи в силно различаващо се особено мнение, че:

*„Кюрди, цветнокожи, мюсюлмани, роми и други отново и отново са убивани, измъчвани или осакатявани, но Съдът не е убеден, че тяхната раса, цвят, националност или място на произход има нещо общо с това.“*³⁸⁶

Традиционният подход на Съда беше поставен на изпитание в делото *Начова срещу България*,³⁸⁷ когато жалбоподателите и участниците твърдят, че стандартът за доказателства *извън всякакво съмнение* просто е много трудно да се постигне и посочват разрастващата се тенденция при другите съдилища, като Съда на Европейския съюз, за прехвърляне на тежестта на доказване по делата за дискриминация, след като се установят неоспорими случаи на дискриминация.

По делото *Начова* Голямата камера отбелязва, че стандартът *извън всякакво съмнение* е приет от Съда, но посочва, че Съдът никога не е имал за цел да заимства подхода на националните правни системи, които използват този стандарт и че не са налице процесуални пречки за допустимостта на доказателства или предопределени формули за неговата оценка. Съдът заявява, че той може да основава заключенията си на изводи, които произтичат от фактите, и отново потвърждава позицията си по предишни дела, че

*“ доказването може да се основава съвместното съществуване на достатъчно сериозни, ясни и съгласувани заключения или сходни необорени презумпции за даден факт. Освен това, степента на убеденост, необходима за достигане на определено заключение и, в тази връзка, разпределянето на доказателствената тежест са неразривно свързани със спецификата на обстоятелствата, естеството на направеното твърдение и нарушеното право по Конвенцията .”*³⁸⁸

По делото *Mižigárová срещу Словакия*,³⁸⁹ жалбоподателят се опитва да се опре на редица доклади, изготвени както от органи на ООН, така и на

---

386. пак там, особено мнение, параграф 3.

387. Вж.: *Начова и други срещу България*, жалба №№ №. 43577/98 и 43579/98, Дата на решението 6 юли 2005 г., (2006) 42 Е.Н.Р.Р. 43.

388. Вж.: *Salman срещу Турция*, жалба №. 21986/93, Дата на решението 27 юни 2000 г., (2002) 34 Е.Н.Р.Р. 17; и *Начова срещу България*, жалба №№ 43577/98 - 43579/98, дата на решението 6 юли 2005, параграф 147.

389. Вж.: *Mižigárová срещу Словакия*, жалба № 74832/01, 14 декември 2010.

международни организации, като доказателство за широко разпространени груби действия на полицията срещу лица от ромски произход.³⁹⁰ Съдът намира, че докладите не дават достатъчно доказателствена основа, въз основа на която да се направи заключение дали отношението спрямо жалбоподателите е мотивирано от расизъм.³⁹¹

Съдия David Thor Bjorgvinsson обаче дава частично особено мнение, в което заявява, че е имало:

„... достатъчно обективни доказателства, за да се приеме враждебен расистки мотив. Освен това постоянната критика от страна на международни органи, показана в тези доклади, би трябвало да е послужила като сигнал за властите за възможното съществуване на такъв мотив. Така че властите, по мое мнение, са имали задължението да извършат разследване, дали в смъртта на г-н L'ubomir Sarisky са играли роля расистки мотиви: Тъй като такова разследване не е било извършено, стигам до заключението, че и налице нарушение на процесуалната страна на Член 14 във връзка с Член 2 на Конвенцията.“³⁹²

При делата по Член 14 е ясно, че след като жалбоподателят е доказал, че съществува разлика в третирането, тежестта на доказване преминава върху държавата-ответник, която следва да докаже, че това е било оправдано.

Това беше потвърдено неотдавна от Голямата камара по делото *DH срещу Чешката република*, жалба³⁹³

„Когато жалбоподател, който твърди за наличието на непряка дискриминация, по този начин установи оборима презумпция, че последиствието от мярката или практиката са дискриминационни, тежестта на доказване преминава върху държавата-ответник, която трябва да покаже, че различното третиране не е дискриминационно.“³⁹⁴

---

390. пак там, параграф 57-63. Вж. също така делата *Димитрова и други срещу България*, жалба № 44862/04, Дата на решението 27 януари 2011 г.; *Сейдова срещу България*, жалба № 310/04, дата на решението 18 ноември 2010 за скорешни примери за прилагането на Член 14 във връзка с Член 2. За допълнителен пример за особени мнения, свързани с прилагането на Член 14 по дела за роми вж. *Soare и други срещу Румъния*, жалба 24329/02, Дата на решението 22 февруари 2011 г.

391. *Mižigárová срещу Словакия*, жалба № 74832/01, 14 декември 2010 г., параграф 117.

392. пак там, частично особено мнение .

393. Вж.: *DH срещу Чешката република*, жалба №57325/00, Дата на решението, 13 ноември 2007 г.

394. пак там, параграф 189.

За да се създаде тази оборима презумпция, Голямата камара посочва, че:

„... статистиката, която при критично разглеждане изглежда е надеждна и съществена, би била достатъчна да представлява неоспоримото доказателство, което жалбоподателят трябва да представи. Това обаче не означава, че непряката дискриминация не може да бъде доказана без статистически доказателства.“³⁹⁵

Процесуални задължения за разследване на възможни расистки мотиви. По делото *Начова* Голямата камара подкрепи първоначалния анализ на Камарата за процесуално задължение на Договарящите се страни да разследват евентуални расистки мотиви при действията на насилие:

„... Държавите имат общо задължение съгласно Член 2 от Конвенцията да провеждат ефективно разследване в случаите на лишаване от живот.

... Това задължение трябва да бъде изпълнено без дискриминация съгласно изискването на Член 14 на Конвенцията ... Когато има съмнение, че расистко отношение е предизвикало акт на насилие, е особено важно официалното разследване да бъде проведено енергично и безпристрастно, като се има предвид необходимостта от непрекъснато осъждане в обществото на расовия и етнически расизъм и поддържане на вярата на малцинствата, че държавните власти могат да ги защитят от расистки заплахи с насилие. Изпълнението на позитивните задължения на държавата по Член 2 на Конвенцията изисква вътрешните правни системи да покажат способността си да прилагат наказателния закон срещу онези, които незаконно са отнели чужд живот, независимо от расовия или етническия произход на пострадалия...

*... Когато разследват случаи на насилие и по-специално – смърт в ръцете на държавни служители, държавните органи имат допълнителното задължение да предприемат всички обосновани действия, за да разкрият каквато и да била расистка подбуда и да установят дали е възможно етническа омраза или предразсъдък да са изиграли роля в събитията. Ако не направят това и приравнят насилие и бруталност по расистки подбуди на случаи, които не са свързани с расизъм, значи си затварят очите за специфичния характер на действията, които са особено пагубни за основните права. Липсата на разграничение на начина, по който съвсем различни ситуации се овладяват, представлява необосновано третиране, несъвместимо с Член 14 от Конвенцията. (вж. *mutatis**

---

395. пак там, параграф 188.

mutandis делото Thlimmenos срещу Гърция...) С оглед поддържане на общественото доверие в механизма си за правоприлагане, договарящите се страни трябва да гарантират, че при разследването на случаи, свързани с използване на сила, се прави разграничение в техните правни системи и практика между делата за прекомерна употреба на сила и расистко убийство..

Естествено, често на практика доказването на расистки подбуди е много трудно. Задължение на държавата-ответник да разследва възможния расистки оттенък на даден насилствен акт е задължение за полагане на всички възможни усилия и не е абсолютно... Държавните органи трябва да направят необходимото при дадените обстоятелства, за да съберат и обезпечат доказателствата, изследват всички практически средства за разкриване на истината и постановяват напълно обосновани, безпристрастни и обективни решения, без да допускат подозрителни обстоятелства, които биха могли да бъдат показателни за... насилие, предизвикано от расизъм.³⁹⁶

Голямата камара добавя, че:

„... задължението на държавните власти да изследват съществуването на възможна връзка между расистко отношение и насилствено действие е аспект процесуалното им задължение съгласно Член 2 на Конвенцията, но може също така да се разглежда като част от задълженията им на основание Член 14 на Конвенцията във връзка с Член 2 за осигуряване упражняването на правото на живот без дискриминация.“³⁹⁷

Приемайки тези принципи, Голямата камара приема, че държавата не е изпълнила задължението си по Член 14 на Конвенцията във връзка с Член 2 да предприеме всички възможни действия, за да разследва дали дискриминацията е играла роля или не в събитията, довели до убийството на двама роми, застреляни от полицейски служител.³⁹⁸

---

396. *Начова и други срещу България*, жалба №№ №. 43577/98 и 43579/98, Дата на решението 6 юли 2005 г., (2006) 42 Е.Н.Р.Р. 43, параграф 161.

397. пак там, параграф 162.

398. По делото *Stoica срещу Румъния*, жалба №. 42722/02, Дата на решението, 4 март 2008 г., (2011) 52 Е.Н.Р.Р. 29, Съдът не само приема, че държавата е извършила материално и процесуално нарушение на Член 3, но и, приемайки принципите, изложени от Голямата камара по делото *Начова*, че е налице нарушение на Член 14 Вж. също . *Mižigárová срещу Словакия*, жалба № 74832/01, 14 декември 2010 г., параграфи 119-120.

По делото *Fedorchenko u Lozenko срещу Украйна*³⁹⁹ къщата на жалбоподателя е била запалена от нападатели, които са убили двама от членовете на семейството му. Съдът отбелязва факта, че същата вечер две други къщи, в които са живеели хора от ромски произход, също са били запалени вероятно заради това, че живеещите в тях са се занимавали с търговия/ контрабанда на наркотици. Съдът приема, че като се има предвид широко разпространената в Украйна дискриминация и насилие срещу роми, не може да бъде изключено, че опожаряванията са били подкладени от етническа омраза. При конкретните обстоятелства е неприемливо, че разследващите не са предприели никакви сериозни действия, за да се опитат да установят или да съдят извършителите. Следователно Съдът приема, че е налице нарушение на Член 14 във връзка с процесуалния аспект на Член 2.⁴⁰⁰

ЧЛЕН 4 НА ПРОТОКОЛ 4 - ЗАБРАНА ЗА КОЛЕКТИВНО ЕКСПУЛСИРАНЕ НА ЧУЖДЕНЦИ

Член 4 на Протокол 4 забранява масовото експулсиране на чужденци. В решението по делото *Andrić срещу Швеция*⁴⁰¹ Съдът приема, че няма колективно експулсиране, когато емигрантският статутът на чужденец се проверява индивидуално и обективно по начин, който му позволява да представи аргументи против експулсирането. Така че колективното експулсиране

*„трябва да се разбира като всяка мярка, задължаващи чужденци като група да напуснат страната, освен ако такава мярка не бъде взета на основата на разумна и обективна проверка на конкретния случай на всеки отделен чужденец от групата“*⁴⁰²

По делото *Џонка срещу Белгия*, жалбоподателите са група словашки роми, които търсят убежище в Белгия. Те се явяват в полицейски участък на 1 октомври 1999 г. в отговор на уведомление, че се изисква присъствието им, за да се попълнят молбите си за убежище. Вместо това, при

---

399. Вж.: *Федорченко и Лозенко срещу Украйна*, жалба. №. 387/03, Дата на решението 20 септември 2012.

400. Вж. параграфи 68-71.

401. Вж.: *Andrić срещу Швеция* жалба № 45917/99, [Раздел 1], решение по допустимостта 23 февруари 1999 г., (1999) 28 E.H.R.R. CD 218.

402. Вж.: *Џонка срещу Белгия*, жалба №. 51564/99, Дата на решението 5 февруари 2002 г., (2002) 34 E.H.R.R. 54, параграф 59.

пристигането в полицейския участък, им се връчва заповед да напуснат страната и са изпратени в център за задържане под стража, преди всички да бъдат депортирани от Брюксел четири дни по-късно. Съдът не приема твърдението на държавата, че молбите за убежище на жалбоподателите са били отхвърлени на основата на проверка на техните лични обстоятелства (което се изисква от Конвенцията за бежанците). Имайки предвид големия брой на лицата в групата, всички от които са били изгонени, Съдът преценява:

„... че следваната процедура не дава възможност да се премахнат всякакви съмнения, че изгонването е било колективно... [поради което]... е налице нарушение на Член 4 на Протокол № 4.“⁴⁰³

От формулировката, използвана от Съда, се подразбира, че когато жалбоподател или група жалбоподатели могат да покажат, че имат доказуемо оплакване, че е налице колективно експулсиране, тогава държавата носи тежестта на доказването, че експулсирането не е било колективно. Съдът приема, че държавата не е могла „да премахне всякакви съмнения, че експулсирането не е било колективно“ и поради това приема, че държавата е нарушила Конвенцията.

ПРОТОКОЛ 12 - ОБЩА ЗАБРАНА НА ДИСКРИМИНАЦИЯТА

Протокол 12 към Конвенцията влезе в сила през 2005 г. Член 1 разпростира защитата, съдържаща се в член 14 така, че „упражняването на всяко право, предвидено в закона, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на ...“. Протокол 12 създава самостоятелно право; за разлика от Член 14, то не зависи от установяване на намеса в друго право по Конвенцията. Макар основната цел на Протокол 12 - обща забрана на дискриминацията - да е потенциално радикална, е трудно да се предскаже предварително колко ефективен инструмент ще стане той. Досега Протоколът е ратифициран само от 18 държави. Много от по-големите държави-членки и страните с най-голямо ромско население все още не са го ратифицирали и Член 14 остава единственият възможен инструмент за много от ромите в Европа да обжалват дискриминация по Конвенцията.

---

403. пак там, параграф 61.

Съдът е обсъждал Протокол 12 само веднъж във връзка с дискриминация срещу роми - по делото *Sejdić u Finić срещу Босна и Херцеговина*.⁴⁰⁴ Голямата камара приема, че са нарушени както Член 14, така и Член 1 на Протокол 12 (право на свободни избори) при обстоятелства, когато босненската конституция не разрешава на други освен на лица от трите „съставни народа“ (босненци, хървати или сърби) да се кандидатира на избори за Народната палата и Президентството на Босна и Херцеговина. Той приема, че конституционните разпоредби са дискриминационни за ромските и еврейските кандидати и представляват нарушение на Член 1 на Протокол № 12.

---

404. Вж.: *Sejdić u Finić срещу Босна и Херцеговина*, жалба №№ 27996/06 и 34836/06, дата на решението 22 December 2009, за заключение на Голямата камара, че са нарушени както Член 14, така и Член 1 на Протокол 12 на Конвенцията при обстоятелства, когато конституционни разпоредби не позволяват на ром и евреи да се кандидатира в избори за Народната палата и Президентството на Босна и Херцеговина.

Раздел IV - Практически упражнения

Gloria Jean Garland u Luke Clements

ВСТЪПЛЕНИЕ

Семинарът за обучение е най-ефективен, когато включва елемент на практическо прилагане на включените теми. За адвокати, проявяващи интерес да водят дела, свързани с правата на човека, едно такова упражнение е да съберат набор от хипотетични факти на основата на комбинация от действителни събития и да дадат на участниците да аргументират двете страни на делото пред панел от съдии (който може да е съставен както от истински съдии и/или опитни адвокати по правата на човека). Хипотетичното дело би трябвало да включва различни текстове на Европейската конвенция и в идеалния вариант – и някои процедурни въпроси.

Това упражнение е известно като “симулиране на съдебен процес” и същият подход се използва в много юридически факултети и в международни състезания. Някои участници в предишни семинари за обучение съобщават, че упражнението “симулиране на съдебен процес” е най-ценната част на обучението. По-долу се дава пример за казус, основан на действителни събития, който може да се използва като упражнение за “симулиране на съдебен процес”. То се нарича *Пет ромски семейства срещу Plodalo*”.

Към упражнението за обучение “симулиране на съдебен процес” има толкова различни подходи, колкото са обучаващите. По-долу е предложен подход, който се оказва ефективен при предишни сесии за обучение.

Участниците се разделят на два екипа, избрани произволно. Единият екип представлява правителството, а другият - жалбоподателите. Екипите могат да бъдат подбрани или от обучаващите, или от самите участници.

Участниците трябва внимателно да прочетат казуса, като подчертаят съответните дати и отбележат съществените събития. След това, като група, участниците преглеждат фактите и им се дава възможност да задават всякакви въпроси по тях. Като група, участниците под ръководството на обучаващите трябва също така да определят проблемите, поставени в казуса.

След това участниците се разделят на два отбора и обсъждат с обучаващите по-подробно аргументите, които те биха искали да представят от името на своите съответни клиенти (т.е. държавата и жалбоподателите). Позициите, които ще се отстояват, след това трябва да бъдат разпределени сред членовете на отбора (или от тях като доброволно поемат конкретен въпрос, или ако това не стане – като им бъдат възложени определени въпроси). Участниците силно се насърчават да представят част от доводите на своя отбор, но всеки, който се смущава да говори публично, може да избере вместо това да подпомага свой съотборник при подготовката на неговите аргументи. В зависимост от броя на въпросите и на участниците, може да се вземе решение, как най-добре да се разпределят аргументите сред участниците, независимо дали аргументите по всеки въпрос могат да се представят от отделни хора или от групи от двама или трима участници. Един член на отбора трябва да се избере да направи въведение по делото, като обобщи важните факти, а друг трябва да бъде избран, за да обобщи аргументите, като очертае накратко най-важните пунктове. Трябва да има време за оборване на доводите на другия отбор в упражнението "симулиране на съдебен процес" - оборването може да бъде оставено на хората, покриващи конкретните въпроси, обхванати от оборването, или отборът може да предпочете един човек да отговори на всички аргументи на другата страна. Съдиите може също да имат въпроси към отборите, така че членовете на отбора трябва да са готови да им отговорят.

След представяне на аргументите съдиите се оттеглят и се връщат с решението си. Решението често представлява смесен резултат - жалбоподателите ще спечелят по някои въпроси, а правителството - по други. Целта на упражнението е да се придобие опит при формулирането на творчески аргументи - печели всеки участник независимо от решението на съдиите.

ОБРАТНА ВРЪЗКА/ЧЕСТО ЗАДАВАНИ ВЪПРОСИ

Защо да не се използва действително дело вместо хипотетично?

Няма проблем да се използва действително дело, но е по-добре да се избегне използването на дело, което вече е било решено. Казусите обикновено се основават на действителни факти, но тези факти може да се появят в повече от едно дело. Те са разработени така, че да представят различни проблеми, за да се даде възможност на участниците да преговорят това, което са научили в няколко различни области.

Доколко упражнението “симулиране на съдебен процес” е подобно на действително дело?

Обучаващите трябва да следват, доколкото е възможно, действителната процедура, с която ще се сблъска адвокатът при представяне на своето дело пред Европейския съд по правата на човека, включително реда на представянето и предполагаемите ограничения във времето. Трябва обаче да се отчита фактът, че много от участниците в семинара за обучение няма да имат еднакъв опит, както адвокатите, които са се явявали пред Съда.

Сроковете за подготовка на доводите са прекалено кратки! Защо казусите не бъдат разпратени предварително?

Когато е възможно, обучаващите се стремят да изпратят на участниците казуса предварително. Опитът обаче показва, че когато това е правено в миналото, много от участниците не се подготвят предварително.

Защо страните имат такива глупави имена? Защо да не се използва реална държава?

Участниците са от много различни страни. Идеята е да се съсредоточат върху самата Конвенция и на по-широко равнище, без да се разсейват от действителни правни ситуации в конкретни държави. Освен това, използването на хипотетична държава избягва перспективата участниците от конкретна страна да мислят, че родната им страна се определя като нарушител на правата на човека.

Пет ромски семейства срещу Plodalot

Plodalot става член на Съвета на Европа на 1 януари 2002 г. Ромите представляват 8% от населението.

Пет ромски семейства в град Plod се оплакват пред Европейския съд по правата на човека. Фактите в основата на жалбата им са следните:

1. Почти цялата ромска общност на Plod (включително петте ромски семейства) живее в общински жилища в един район, известен като Hell. Жилищата там са много по-лоши от всички останали общински жилища. Сградите са много влажни, водата има химически вкус, а канализационната система не работи.
2. Здравето на ромските деца в района е лошо и много от тях имат сериозни необясними заболявания. Преди 10 години международен доклад установява, че ромските деца, живеещи в района Hell, са подложени на значително по-голям риск от редица заболявания, отколкото децата на обикновеното население. Например, опасността от някои форми на левкемия е 10 пъти по-висока, а детската смъртност е 12 пъти по-висока. Докладът призовава правителството на Plodalot да премести общността, тъй като твърди, че Hell е построен върху бивше тайно държавно химическо сметище.
3. В резултат на доклада правителството на Plodalot възлага на университета в Plodabit да изготви свой доклад. Докладът е завършен през юни 2000 г. Ромските жалбоподатели смятат, че този доклад също е установил, че разпространението на някои детски болести сред жителите на Hell е статистически значимо. Правителството на Plodalot обаче отказва да разкрие доклада.
4. Макар и ромската общност често да се е оплаквала пред общината за лошите жилищни условия, в Hell все още се настаняват роми, докато на тези, които не са роми, се предлагат жилища на други места в по-добри райони.
5. Жилищата не само са лоши, но единственото училище в района (в което ходят практически всички ромски деца) също се смята за неподходящо от петте ромски семейства. Те твърдят, че училището е предназначено за деца със забавено умствено развитие и че образователните му стандарти са значително по-лоши отколкото в други училища в града. Само 5% от учениците не са от ромски произход.
6. Петте семейства инициират производство пред общинския съвет в Plod. В Plodalot няма правна помощ при граждански искиове, а семействата не могат да платят на адвокат. Те обаче получават известна помощ от общински работник и изпращат жалба до Съда относно отказа на правителството да разкрие доклада на университета в Plodabit.

7. Правилникът на съда в Plodalot позволява да се използват като доказателство в производството само доклади, изготвени от одобрени експерти. Докладът на университета в Plodabit е изготвен от одобрен експерт, но международният доклад - не. Семействата искат да се разкрие доклада на Университета в Plodabit, защото те не могат да си позволят да платят на един от одобрените от съда експерти да подготви друг доклад; оценява се, че разходите за това ще бъдат около 100 000 plodlets (сума, равна на около 1 500 евро) - средната годишна заплата в Plodalot.
8. Националното производство започва на 1 март 2001 г. и в крайна сметка е прекратено на 10 септември 2005 г.
9. Въпреки че е възможно да се обжалва пред върховния съд на Plodalot, семействата са посъветвани от общинския работник, че такова обжалване няма никакъв шанс за успех. Освен това трябва да се отбележи, че никой никога не е водил дело във Върховния съд в Plodalot, без да е представляван от адвокат и във всеки случай семействата не могат да си позволят съдебните такси за подаване на жалба, която е 50 000 plodlets на жалбоподател.
10. Съществува процедура, по която съдебните такси на жалбоподателите могат да бъдат намалени, но обикновено процесът отнема много време (средно година и половина) и жалбоподателят не може да обжалва, преди да завърши тази процедура (освен ако не плати пълната такса).
11. Единственото друго национално средство за правна защита, което е използвано от петте ромски семейства, е административна жалба до Отдела по образование на Plod относно образованието на децата. Те искат децата им да бъдат прехвърлени в неромско училище извън района. Жалбата е отхвърлена на 1 октомври 2005 г., защото училищните отчети за децата показват, че им липсва необходимата интелектуална способност да се справят в което и да е училище, освен такова за деца със забавено умствено развитие.
12. Срещу такова административно решение няма друго право на обжалване, макар че съществува теоретична възможност случаят да се отнесе до Конституционния съд.
13. Петте ромски семейства решават да се оплачат направо в Европейския съд по правата на човека относно тези различни въпроси и подават жалбата си в Страсбург на 1 февруари 2006 г.

ВЪЗМОЖЕН ОЧЕРТАН ОТГОВОР

Проблемите и оплакванията, повдигнати по това дело включват -

1. Общи проблеми по допустимостта, повдигнати от държавата;
2. Жалба относно съществено нарушение на Член 2 за липсата на защита на правото на живот за жителите на Hell – особено на децата;
3. Жалба за съществено нарушение на Член 3 относно твърдяно унизително отношение, понесено от децата на Hell.
4. Жалба за съществено нарушение на Член 3 относно твърдяно унизително отношение, понесено от родителите в Hell, в резултат на психическите страдания, на които са били подложени, страхувайки се, че децата им може да се разболеят от левкемия.
5. Жалба за нарушение на позитивното задължение на държавата по Член 3 да разследва вредите, причинени на семействата от бившето химическо сметище (самостоятелно или във връзка с Член 14).
6. Нарушение на Член 6 по отношение на:
  - липсата на достъп до доклада на университета и прокуратурата разпоредба, забраняваща използването на международния доклад;
  - липсата на правна помощ за заплащане на адвокат при обжалването; и
  - прекалено високите съдебни такси;
  - забавянето;
7. Ужасните екологични условия (и липсата на информация за околната среда), съществуващи в Hell, представляват нарушение на правото на жалбоподателите на зачитане на личния и семейния им живот по Член 8;
8. Петте семейства са били подложени на тази ужасни екологични условия само защото са роми и поради това представлява нарушение на Член 8 във връзка с Член 14;
9. Лошите жилищни условия представляват унизително отношение на основата на аргумента по делото на *азиатците от Източна Африка*⁴⁰⁵;

---

405. Вж.: *Patel срещу Обединеното кралство* (делото на азиатците от Източна Африка), дата на решението 14 декември 1973 г. (1981) 3 E.H.R.R.76.

10. Противно на Член 13 жалбоподателите са били без ефективно правно средство за защита.
11. Непредоставянето на образование по адекватен стандарт представлява нарушение на Член 2 на Протокол 1 самостоятелно и във връзка с Член 14.

1. Общи проблеми по допустимостта.

Правилото за шестте месеца

Макар и правителството да не повдига възражение относно шестмесечния срок, Европейският съд по правата на човека трябва да си отговори на този въпрос. Всички жалби обаче изглежда, че са подадени в рамките на шестмесечния срок.

Ratione temporis (Времева компетентност)

Съдът може да разглежда жалби, които твърдят, че държавата е нарушила задълженията си по Конвенцията. Държавите могат да се държат отговорни за нарушения, които се случват, след като те са поели тези задължения; т.е. след като са ратифицирали Конвенцията. Съдът обаче отчита положението към датата на ратификацията. Така например, по делото *Луканов срещу България*⁴⁰⁶ Съдът взема под внимание факта, че основанията за задържането на жалбоподателя остават едни и същи преди и след дата на влизане в сила на компетентността на Съда. Решението да се откаже освобождаване на жалбоподателя от ареста е взето след ратификацията и поради това решението на върховния съд, което е взето преди ратификацията, може да се провери.

По сегашното дело нарушението изглежда е продължаващо и Съдът вероятно ще отхвърли аргументите на държавата на това основание.

Изчерпване на вътрешните правни средства за защита

Редица проблеми относно тези въпроси се повдигат от правителството, като повечето от тях ще бъдат разгледани от Съда, когато се прави оценка по същество, тъй като те са неразривно свързани. Съдът обаче ще разгледа като преюдициален въпрос твърдението на правителството, че жалбоподателите са открили неправилно производство или, най-малкото, че не са предприели действията, които са им били на разположение - например:

---

406. жалба №. 21915/93, Дата на решението, 20 март 1997 г., (1997) 24 Е.Н.Р.Р. 121

- ▶ по отношение на твърдяното лошо състояние на жилищата - като предявят обикновен иск за оспорване на договор за наемане на жилище;
- ▶ по отношение на твърдяните екологични вреди - като предявят иск по законодателството за опазване на околната среда;
- ▶ по отношение на твърдяната дискриминация - чрез използване на конституционните гаранции в това отношение.

Съдът ще повтори, че там, където има възможност за избор на правни средства за защита, той очаква да се използват най-очевидните и най-разумните. Той приема, че правилото за изчерпване на националните правни средства за защита може да се прилага само, за да се отразят практическите реалности на положението на дадено лице. Когато жалбоподател е изчерпал дадено правно средство за защита, което очевидно е ефективно и достатъчно, тогава от него или нея няма да се изисква да изчерпи други, които са налице, но вероятно са неефективни. От друга страна жалбоподателят не може да игнорира правно средство за защита, което обикновено се смята за налично и ефективно. При сегашните обстоятелства Съдът вероятно ще отхвърли този аспект на доводите на държавата.

2. Твърдяното съществено нарушение на Член 2 относно липсата на защита на правото на живот на жителите на Hell - особено на децата

Съдът приема, че на теория може да е възможно правата на дадено лице по Член 2 да бъдат нарушени - дори и да не е настъпила смърт - но тези случаи са редки и изискват убедителни доказателства за много реална и непосредствена заплаха за жалбоподателя (вж. например делото *Ostap срещу Обединеното кралство*,⁴⁰⁷ *Yaşa срещу Турция*⁴⁰⁸ и *Makaratzis срещу Гърция*⁴⁰⁹). По делото *Ostap срещу Обединеното кралство*⁴¹⁰ Съдът заявява, че Член 2(1) изисква държавата:

407. Вж.: *Ostap срещу Обединеното кралство*, жалба № 23452/94, дата на решението 28 октомври 1998, (2000) 29 E.H.R.R. 245, (2000) 29 E.H.R.R. 245.

408. Вж.: *Yaşa срещу Турция*, жалба № 22495/93, Дата на решението 2 септември 1998 г., (1999); 28 E.H.R.R. 408.

409. жалба № 50385/99, Дата на решението 20 декември 2004 г., D. R.

410. *Ostap срещу Обединеното кралство*, жалба № 23452/94, 28 октомври 1998, (2000) 29 E.H.R.R. 245, стр. 305.

„не само да се въздържа от преднамерено и незаконно отнемане на човешки живот, но също да взема съответните мерки за опазване на живота на хората под нейна юрисдикция“.

Трябва да се отбележи, че решението на Комисията по делото *Ostap* срещу Обединеното кралство включва следния абзац:

„91. Макар разследващите процедури и налагането на забраните на наказателния закон по отношение на настъпили събития да осигуряват необходимите гаранции и защитен ефект на възпиране, Комитетът е на мнение, че за да се придаде практическа сила на Член 2, той трябва да се тълкува и като изискващ вземане на превантивни мерки, за да се защити живот от известни и възможни за избягване опасности. Степента на това задължение обаче неизбежно варира, като се има предвид източника и степента на опасност и наличните средства за борба с нея. Дали опасността за живот е следствие на заболяване, екологични фактори или умишлени действия на лица, действащи извън закона, съществува поредица политически решения, свързани, между другото, с използването на ресурсите на държавата, които трябва да се оценят от Договарящите се страни на основата на техните цели и приоритети, при условие че те са съвместими с ценностите на демократичното общество и основните права, гарантирани от Конвенцията. Така че, когато жалбоподателка твърди за опасност за живота ѝ поради заплахата от терористична атака в Северна Ирландия, след като съпругът и брат ѝ са били убити, Комитетът смята, че не е негова задача да разглежда подробно дали са подходящи или ефективни мерките, предприети за борба с тероризма и че от Обединеното кралство не може да се изисква да вземе мерки, които надхвърлят тези, които вече са взети за защита на живота на жителите на Северна Ирландия. Тя се позовава на факта, че броят на войниците е увеличен на 10 500 души и че неколкостотин служители на силите за сигурност са загубили живота си в борбата срещу тероризма.

92. Степента на задължението да се вземат превантивни мерки може обаче да се увеличи по отношение на това, доколко опасността за живота е непосредствена. Когато съществува реална и непосредствена опасност за живота на определено лице или група лица, невземането от страна на държавните органи на съответни мерки, може да разкрие нарушение на правото на защита на живота от закона. За да се установи такова невземане, не е достатъчно да се посочат грешки, недоглеждания или че е можело да се вземат по-ефективни мерки.“

По настоящото дело обаче няма неоспорими доказателства за непосредствена опасност от увреждане и поради това Съдът не установява нарушение на Член 2.

3. Твърдяното материално нарушение на Член 3 относно твърдяно унизително отношение, понесено от децата на Hell.

Жалбоподателите твърдят, че повишената опасност за децата им от заболяване от левкемия представлява унизително отношение в нарушение на Член 3 на Конвенцията. Те не твърдят, че държавата нарочно проявява това отношение спрямо техните деца, а че държавата непряко е отговорна за увреждането, на което те са изложени.

Съдът ще провери всички материали, които са му представени и ще припомни, че стандартът за доказателства, който се прилага по отношение на Член 3, е „извън всякакво съмнение“⁴¹¹. Единственото доказателство пред Съда представлява международният доклад, който в момента е доста остарял. Въпреки това Съдът ще отбележи, че преценявайки дали тази доказателствена тежест е изпълнена, той често е прибегвал до използването на презумпции, заключения и промяна на тежестта на доказване в усилията си да осигури надлежната защита срещу нарушения на правата на човека (вж. например, *Ribitsch срещу Австрия*⁴¹² и *Salabiaku срещу Франция*⁴¹³).

Съдът може да изрази загриженост, че държавата не му е предоставила копие от доклада на университета в Plodabit и да заключи, че тежестта на доказване не е изпълнена. По делото обаче никое от децата в действителност не се е разболяло от левкемия и следователно те не могат да твърдят, че имат статут на жертви по смисъла на Член 3. Следователно Съдът ще приеме, че в това отношение няма нарушение.

---

411. Вж.: *Ирландия срещу Обединеното кралство*, жалба №. 5310/71, Дата на решението 18 януари 1978 г., Серия А, № 25, (1979-80) 2 Е.Н.Р.Р. 25.

412. Вж.: *Ribitsch срещу Австрия* №. 18896/91, Дата на решението 4 декември 1995 г., Серия А, № 336, (1996) 21 Е.Н.Р.Р. 573; вж. също *Tomasí срещу Франция*, жалба № 12850/87, Дата на решението 27 август 1992 г., Серия А, № 241-А, (1993) 15 Е.Н.Р.Р. 1.

413. Вж.: *Salabiaku срещу Франция*, жалба №. 10589/83, Дата на решението 7 октомври 1998 г., Серия А, No 141-А, (1988) 13 Е.Н.Р.Р. 379.

4. Твърдение за материално нарушение на Член 3 относно психическите страдания, на които са били подложените родителите, страхувайки се, че децата им може да се разболеят от левкемия.

Съдът ще отбележи, че по принцип страданията, изпитвани от опечален родител може да бъдат достатъчни, за да се приемат като нарушение на Член 3.⁴¹⁴ Съдът обаче ще потвърди отново, че лошото отношение трябва да постигне минимално равнище на сериозност, за да попадне в обхвата на Член 3⁴¹⁵ и задача на жалбоподателите е да представят доказателства, за да се види, че прагът е преминал. Макар и да е очевидно, че родителите изпитват силно страдание, опасявайки от заболяване на своите деца, това само по себе си не е вероятно да е достатъчно за да изпълни тежестта на доказване. При отсъствието на медицински доклади като доказателство и причинна връзка, установяваща (извън всякакво съмнение) отговорността на държавата за екологичните проблеми, е вероятно Съдът да прецени тази част от жалбата като прекалено спекулативна и да не установи нарушение.

5. Твърдяно нарушение на Член 3 относно позитивното задължение на държавата да разследва вредите, причинени на семействата от бившето химическо сметище (самостоятелно или във връзка с Член 14).

Съдът ще се позове на все по-сложната си юриспруденция относно позитивните задължения на държавата да разследва - след като са й предоставени достоверни доказателства - дали някой е бил сериозно малтретиран от нейните представители. Така, например, по делото Асенов срещу България⁴¹⁶ той заявява:

“102. При тези обстоятелства, Съдът счита, че когато едно лице твърди, че е било малтретирано от полицията или от други държавни служители незаконно и в нарушение на чл.3, тази разпоредба, във връзка с общото задължение на държавата по чл.1 от Конвенцията да

---

414. Вж., например, *Kurt срещу Турция*, жалба №. 24276/94, Дата на решението, 25 май 1998 г., (1999) 27 Е.Н.Р.Р. 373.

415. Вж: *Ирландия срещу Обединеното кралство*, жалба №. 5310/71, Дата на решението 18 януари 1978 г., Серия А, № 25, (1979-80) 2 Е.Н.Р.Р. 25.

416. Вж.: *Асенов срещу България*, жалба №. 24760/94, дата на решението 28 октомври 1998, (1999) 28 Е.Н.Р.Р. 652.

“осигур[и] на всяко лице под [своята] юрисдикция правата и свободите, определени в Конвенцията”, предполага и изисква задължение за ефективно официално разследване. Както и по чл.2, изпълнението на това задължение, трябва да е годно да доведе до издирването и наказването на отговорните лица.”

Освен това, в делото *Edwards срещу Обединеното кралство*⁴¹⁷ Съдът заявява:

„69... Какъвто и начин на разследване да се приложи, властите трябва да действат по собствена инициатива, след като проблемът е попаднал на вниманието им. Те не може да оставят на инициативата на най-близкия роднина или да подаде официална жалба, или да поеме отговорност за провеждането на каквито и да са разследващи процедури.“

Всички дела досега обаче се отнасят до ситуации, където е настъпила смърт или значителни телесни повреди и достоверни доказателства, че отговорна е държавата. По настоящото дело, макар и да има достоверни доказателства за отговорност на държавата за екологичните вреди, никой от членовете на петте ромски семейства не е претърпял смърт или увреждане, достатъчни, за да се премине прага на Член 3.

Въпреки това съществува допълнително измерение на тази жалба, а именно, че изглежда съществува достоверен аргумент, че ромите са избрани на основата на расови мотиви. По делото *Начова срещу България*⁴¹⁸ Съдът приема, че Член 14 съдържа процедурно задължение от подобен характер на това, определено по отношение на Членове 2 и 3. По мнението на Голямата камара, когато съществуват убедителни доказателства, че е извършено вероятно нарушение на право по Конвенцията заради расата на дадено лице, задължение на държавата е да извърши подробно разследване, за да се реши дали това е така. Впоследствие това решение е прилагано по отношение на подобни дела.⁴¹⁹ Като се има предвид съчетанието на фактори, е възможно (но малко вероятно) Съдът да установи, че държавата не е спазила процесуалните си задължения по Членове 3 и 14 в това отношение.

---

417. Вж.: *Edwards срещу Обединеното кралство*, жалба №. 46477/99, Дата на решението, 14 март 2002 г., (2002) 35 Е.Н.Р.Р. 19.

418. жалба №№ №. 43577/98 и 43579/98, Дата на решението 6 юли 2005 г., (2006) 42 Е.Н.Р.Р. 43.

419. Вж., например, *Vekos и Koutrououlos срещу Гърция*, жалба № 15250/02, Дата на решението 13 декември 2005 г., (2006); 43 Е.Н.Р.Р. 2.

6. Твърдяно нарушение на Член 6(1) относно забавяне, липса на правна помощ и съдебни такси

Жалбоподателите твърдят, че не са имали справедлив съдебен процес поради липсата на правна помощ, високите такси, които е трябвало да бъдат платени за обжалването и факта, че производството е отнело неразумно дълго време.

Държавата, напротив, твърди, че жалбоподателите са могли да се представяват сами, могли са да подадат молба за намаляване на съдебните такси и че забавянето не е извънредно. Тя твърди също, че това че жалбоподателите не са обжалвали във Върховния съд на Plodalot, прави жалбата им недопустима, поради това че не са изчерпали всички вътрешноправни средства за защита. Съдът ще разгледа този въпроси едновременно с разглеждането на аргумента по Член 6 по същество.

Правна помощ

Първият аргумент се отнася до липсата на правна помощ. В това отношение делото е много подобно на делото *Airey срещу Ирландия*.⁴²⁰ По делото *Airey* Съдът приема, че по сложни дела, засягащи жизнени права по Член 8 в гражданското производство, може да е необходима правна помощ. Той приема, че:

„24 ... Поради тези причини Съдът смята, че е крайно невероятно лице в положението на г-жа Airey да не може да представи ефективно собствена теза. Тази гледна точка се потвърждава от отговорите на правителството на въпроса, зададен от Съда – отговор, който разкрива, че във всяко без изключение от 255-те производства за съдебна делба, открити в Ирландия в периода между януари 1972 г. до декември 1978 г., ищецът е бил представляван от адвокат...

От горното Съдът стига до заключение, че възможността човек да се яви лично пред Върховния съд не дава на жалбоподателя ефективно право на достъп, а оттук - и че това не представлява вътрешноправно средство за защита.

...“

Би било погрешно да се обобщава заключението, че възможността да се яви пред Върховния съд не дава на г-жа Airey ефективно средство за

---

420. жалба №. 6289/73, Дата на решението 9 октомври 1979 г., Серия А, No 32, (1979-80) 2 E.H.R.R. 305.

достъп; това заключение не важи за всички дела, засягащи „граждански права и задължения“ или за всеки, участващ в тях. При определени евентуалности възможността за лично явяване пред съда, дори и без помощта на адвокат, ще отговаря на изискванията на Член 6(1); може да има случаи, когато такава възможност осигурява адекватен достъп дори до Върховния съд. Всъщност, много зависи от конкретните обстоятелства.

Освен това, докато Член 6(1) гарантира на участниците в процеса ефективно право на достъп до съдилищата за определяне на техните „граждански права и задължения“, той оставя на държавата свободен достъп до средствата, които ще се използват с тази цел. Създаването на схема за правна помощ ... представлява едно от тези средства, но съществуват и други, като например, опростяване на процедурата. Във всеки случай не е функция на Съда да посочва, да не говорим да диктува, какви мерки да се предприемат; единственото, което изисква Конвенцията, е лицето да се ползва от ефективното си право на достъп до съдилищата при условия, които не противоречат на Член 6(1).

Поради това заключението ... не предполага, че държавата трябва да осигури безплатна правна помощ по всеки спор, свързан с „гражданско право“.

Съдът е съгласен, че да се твърди, че съществува такова важно задължение не би съответствало на факта, че Конвенцията не съдържа разпоредба за правна помощ за тези спорове... Обаче ... Член 6(1) може понякога да задължи държавата да осигури помощта на адвокат, когато такава помощ е необходима за ефективен достъп до съд, или защото юридическото представителство е задължително, както е случаят с националното законодателство на някои Договарящи се страни по различни съдебни дела или поради сложността на процедурата или на делото.

...

27. Жалбоподателката не е могла да намери адвокат, желаещ да действа от нейно име в производството за съдебна делба. Комитетът предполага, че причината адвокатите да не желаят да действат е, че тя не би могла да посрещне съответните разходи Правителството поставя под въпрос това становище, но Съдът го намира за правдоподобно и не е получил доказателства, които биха го обезсилили.

28. Като отчита всички обстоятелства по делото Съдът приема, че г-жа Airey не е имала ефективно право на достъп до Върховния съд

с цел да обжалва решението за съдебна делба. Следователно е налице нарушение на Член 6(1).“

Далото *Airey* е необичайно, но е възможно, след като фактите са толкова подобни, Съдът да може да приеме по настоящото дело, че неспособността да се получи правна помощ прави гражданското производство несправедливо, а правните средства за защита - недостъпни.

Съдебни такси

Вторият пункт, повдигнат от жалбоподателите, е че производството е несправедливо, защото те не могат да си позволят да платят таксата за обжалване. Държавата се противопоставя на този пункт, като се опира на факта, че има процедура, чрез която може да се кандидатства за намаляване на таксите. Съдът ще се заеме със забавянето и също с високите такси и ще си припомни решението си по делото *Kreuz срещу Полша (2001)*⁴²¹, където, след претегляне на всички аргументи, той стига до заключението:

„66. Оценявайки фактите по делото като цяло и отчитайки важното място, което заема правото на съд в демократичното общество, Съдът смята, че съдебните власти не са осигурили правилен баланс между, от една страна, интереса на държавата да събира съдебни такси за разглеждане на искове и, от друга страна, интереса на жалбоподателя да докаже иска си чрез съдилищата.

Исканата от жалбоподателя такса за производството по неговия съдебен процес е прекомерна. Тя има за резултат той да се въздържа от иска си и неговото дело да не бъде разгледано от съд. Това по мнението на Съда накърнява самата същност на неговото право на достъп.

67. Поради горните причини Съдът стига до заключение, че налагането на съдебни такси на жалбоподателя представлява непропорционално ограничение на правото му на достъп до съд. Следователно той намира, че е налице нарушение на Член 6(1) на Конвенцията.

Съдът ще отбележи, че настоящото дело е различно от делото *Kreuz* с това, че е в ход процедура по намаляване на таксите. Въпреки това, тази процедура отнема година и половина и Съдът може да заключи, че от жалбоподателите не е можело да се очаква да чакат толкова дълго време, за да бъде решена тази жалба.

---

421. жалба №. 28249/95, Дата на решението 19 юни 2001 г.

Забавяне

Жалбоподателите се оплакват, че производството относно разкриването на доклада на експертите е отнело неразумно дълго време. Производството започва на 1 март 2001 г. и се прекратява от Областния съд в Plod на 10 септември 2005 г. - 4½ години по-късно. Държавата привлича вниманието на Съда към факта, че времето, съответстващо на жалбата, и това, което е последвало ратификацията от страна на Plodalot на Конвенцията на 1 януари 2002 г., т.е. в този случай срок от 3½ години. Съдът, обаче ще отчете положението към датата на ратификацията – вж. *делото Луканов срещу България*.⁴²²

Съдът ще заяви, че когато се определя дали производството отнема прекалено дълго време, трябва да се отчита естеството на производството и неговата важност за жалбоподателите. В този случай въпросът се отнася до това, дали да се разкриват доказателства или не - относително прост проблем на закона. Като се имат предвид строгите правила за доказателствата в Plodalot, разкриването на доклада на университета в Plodabit е въпрос от изключителна важност за жалбоподателите, а основният въпрос е голямата опасност от фатално заболяване на техните деца.

Като се има предвид това множество аргументи относно незадоволителния характер на националните съдебни производства, Съдът вероятно ще установи нарушение на Член 6(1).

7. Твърдяно нарушение на позитивното задължение на държавата по Член 8 да се предприемат действия за подобряване на екологичните условия в Hell и да се дава информация за опасността от увреждане.

Във връзка с опасната ситуация Съдът ще повтори становището си, че не са представени медицински доказателства, които по някакъв начин да предполагат, че самите жалбоподатели са били изложени на сериозни вреди и на тази основа може да е склонен да отхвърли този аспект от жалбата.

Ако имаше съществени доказателства би могло да се установи нарушение. Например по делото *López Ostra срещу Испания*⁴²³ (което се отнася

---

422. жалба №. 21915/93, Дата на решението, 20 март 1997 г., (1997) 24 E.H.R.R. 121

423. жалба №. 16798/90, Дата на решението 9 декември 1994 г., Серия А, № 303 - С, (1995) 20 E.H.R.R. 277.

до два екологични въпроса, подобни на настоящото дело) решението на Съда е както следва:

„47. Г-жа López Ostra твърди, че ... заводът продължава да изпуска дим, постоянен шум и силна миризма, което прави условията на живот на семейството ѝ непоносими и причинява както на нея, така и на него сериозни здравни проблеми. Тя твърди във връзка с това, че правото ѝ на зачитане на дома ѝ е нарушено.

...

49. На основата на медицински доклади и експертни мнения, представени от правителството или жалбоподателката Комитетът отбелязва между другото, че емисиите на водороден сулфид от завода надхвърлят допустимия лимит и може да застрашат здравето на живеещите наоколо и че може да има причинна връзка между тези емисии и заболяванията на дъщерята на жалбоподателката.

...

51. Естествено, силното замърсяване на околната среда може да се отрази на благосъстоянието на хората и да им попречи да се ползват от домовете си по начин, който да се отрази отрицателно на личния и семейния им живот без обаче сериозно да застрашава здравето им.

Дали въпросът е анализиран от гледна точка на позитивно задължение на държавата - да предприеме разумни и подходящи мерки за осигуряване правата на жалбоподателката по алинея 1 на Член 8(1) - както желае жалбоподателката в нейния случай, или от гледна точка на „намесата на публичен орган“ да бъде оправдана в съответствие с алинея 2, приложимите принципи са, общо казано, подобни. И в двата контекста трябва да се отчита справедливият баланс, който трябва да се постигне между конкуриращите се интереси на отделното лице и на общността като цяло и във всеки случай държавата има на разположение определена свобода на преценка...

52... Несъмнено испанските власти ... теоретично не са пряко отговорни за въпросните емисии. Както обаче посочва Комитетът, градът е позволил заводът да се построи на негова земя и държавата е субсидирала строителството му

58. Имайки предвид горното и въпреки свободата на преценка, оставена на държавата-ответник, Съдът смята, че държавата не е успяла да постигне справедлив баланс между интереса на икономическото

благосъстояние на града - да има завод за преработка на отпадъци, и ефективно ползване от страна на жалбоподателката на правото ѝ на зачитане на жилището ѝ и личния ѝ и семеен живот. Следователно е налице нарушение на Член 8.“

Съдът ще зададе риторичния въпрос, „Какво е трябвало да направи държавата, ако знаеше, че в район на страната съществува такова опасно положение“. Очевидно една стъпка би била да възложи проверка от експерти и това е направено от Plodalot. Неразкриването на този доклад обаче несъмнено е влошило положението - като е увеличило безпокойството и страховете на жителите. От държавата също така би се очаквало да извърши проверка и да предприеме действия за подобряване на условията (т.е. да предложи промени на водоснабдяването и т.н.). Никое от тези неща не е направено.

По делото *Фадеева срещу Русия*⁴²⁴ Европейският съд по правата на човека приема, че отрицателните последици от замърсяването на околната среда трябва да достигнат определено минимално равнище, за да попаднат в обхвата на Член 8. Жалбоподателката живее на ½ км от стоманолеярнен завод, за който се е установило, че предизвиква такова токсично замърсяване, че правителството е решило да пресели жителите; на жалбоподателката обаче не е било предложено друго жилище. Макар жалбоподателката да не е представила медицински доказателства за влошено здраве, пряко свързано със стоманолеярния завод, Съдът преценява, че продължителното въздействие трябва неминуемо да я е направило по-уязвима към заболявания и да се е отразило на качеството на живот в дома ѝ. Въпреки че заводът е частен, Съдът приема, че държавата не е спазила позитивното си задължение да предотврати или намали емисиите и установява нарушение на Член 8.

Информация за околната среда

Жалбоподателите твърдят, че отказът на достъп до доклада на университета не им е дал доказателства за действителните опасности, на които те и техните семейства са изложени, оставайки в района. Съдът ще прецени дали това дело е подобно по принцип на делата *Guerra срещу Италия*⁴²⁵ и *Öneriildiz срещу Турция*⁴²⁶ и на тази основа почти сигурно ще приеме, че отказът да се разкрият доказателства за опасности, пред-

424. жалба №. 55723/00, Дата на решението 9 юни 2005 г.

425. жалба №. 14967/89, Дата на решението 19 февруари 1998 г., (1998) 26 Е.Н.Р.Р. 357.

426. жалба № 48939/99, дата на решението 30 ноември 2004 г., (2004) 39 Е.Н.Р.Р. 12.

ставява неразумна намеса в правото на жалбоподателите на зачитане на техния личен живот по Член 8. Приемайки това, той може също да се позове на делото *McGinley & Egan срещу Обединеното кралство*⁴²⁷, където той заявява:

„97. Съдът смята, че предвид горното въпросът за достъп до информация, която или би успокоила опасенията на жалбоподателите в това отношение, или би им дала възможност да оценят опасността, на която са изложени, е достатъчно тясно свързан с техния личен и семеен живот по смисъла на Член 8, за да възникне проблем по тази разпоредба. Следователно Член 8 е приложим.

98. Съдът смята, че не може да се каже, че Обединеното кралство се е „намесило“ в правото на жалбоподателите на зачитане на техния личен или семеен живот. Настоящата жалба не се отнася до действие на държавата, а се твърди за неразрешаване на достъп до информация на жалбоподателите.

*Въпреки че предметът на Член 8 по същество да е защита на лицата от произволна намеса на държавните власти, той не само задължава държавата да се въздържа от такава намеса: в допълнение към това негативно задължение, може да има и позитивни задължения, присъщи на ефективното зачитане на личния и семейния живот. При определяне дали съществува такова позитивно задължение или не Съдът ще отчете справедливия баланс, който трябва да бъде постигнат между общия интерес на общността и конкурентните интереси на засегнатото отделно лице или лица.*⁴²⁸

Съдът ще се позове на делото *Öneriyildiz срещу Турция*⁴²⁹ и *Guerra срещу Италия*.⁴³⁰ По делото *Guerra* (дело относно замърсяване от торов завод) той заявява, че:

*“... силното замърсяване на околната среда може да се отрази на благосъстоянието на лицата и да им попречи да се ползват от домовете си по начин, който засяга отрицателно техния личен и семеен живот (вж. *mutatis mutandis* решението по делото *López Ostra*, посочено по-горе, стр. 54, § 51). По настоящото дело жалбоподателите са чакали чак*

---

427. жалба №. 21825/93, Дата на решението 9 юни 1998 г., (1999) 27 Е.Н.Р.Р. 1.

428. Вж.: *Gaskin срещу Обединеното кралство*, жалба № 10454/83, дата на решението 7 юли 1989 Серия А, № 160, (1990) 12 EHRR 36, параграф 42.

429. жалба № 48939/99, дата на решението 30 ноември 2004 г., (2004) 39 Е.Н.Р.Р. 12.

430. (1998) 26 Е.Н.Р.Р. 357.

докато се прекрати производството на торове през 1994 г. за важна информация, която би им дала възможност да оценят опасностите, на които те и семействата им може да са подложени, ако продължат да живеят в *Manfredonia* - град особено изложен на опасност в случай на авария в завода.⁴³¹

Подобно заключение е достигнато по делото *Öneryildiz срещу Турция*⁴³², където хора, живеещи на сметища, са умрели в резултат на експлозия, опасността от която е била известна на общинските власти. Съдът преценява, че позитивните задължения, които е установил по делото *Guerra* (да се уведоми местното население за екологичната опасност) се отнасят до случаи, когато опасността засяга Член 2 - и съответно се установява нарушение на Член 2.⁴³³

По делото *Roche срещу Обединеното кралство*⁴³⁴ бивш военнослужещ твърди, че влошеното му здраве е вследствие от учение през 1950-те години, когато е бил изложен на иприт. Той се опитва да получи медицински документи за инцидентите, но правителството отказва и процесът трае над 10 години с безкрайни жалби (включително жалба до Европейския съд по правата на човека) Съдът приема (единодушно), че това представлява нарушение на Член 8.

Предвид всички тези проблеми Съдът вероятно ще установи нарушение на Член 8(1).

8. Твърдения, че петте семейства са били подложени на тази ужасни екологични условия само защото са роми и следователно това представлява нарушение на Член 8 във връзка с Член 14;

Макар и Съдът вероятно да е установил съществено нарушение на Член 8, възможно е също той да разгледа дали не е имало нарушение на Член 8 във връзка с Член 14.⁴³⁵

---

431. В параграф 60 на решението.

432. жалба № 48939/99, дата на решението 30 ноември 2004 г., (2004) 39 Е.Н.Р.Р. 12.

433. Вж. параграф 84 на решението.

434. ⁴³⁴ Вж. делото *Roche срещу Обединеното кралство*, жалба №. 32555/96, дата на решението 19 октомври 2005, (2006) 42 Е.Н.Р.Р. 30.

435. Виж по аналогия делата *Начова срещу България*, жалба №№ 43577/98 - 43579/98, дата на решението 6 юли 2005; и *Ѕејиќ срещу Хърватия*, жалба №. 40116/02, Дата на решението 31 май 2007 г.

По делото *Moldovan* срещу *Румъния*⁴³⁶ ромските жалбоподатели са принудени да живеят в непоносими жилища и стават жертва на откровено расистко полицейско и съдебно разследване - само поради расата им. Като се имат предвид особено жестоките (и неоспорени) факти по делото, Съдът приема, че отношението е дискриминационно в противоречие с Член 14 (в този случай - във връзка с Член 3). По настоящото дело доказателствата са по-малко ясни и не е вероятно да се установи нарушение на Член 14

9. Твърденията за нарушение на Член 3 на основание, че лошите условия на живот представляват унижително отношение (аргумента по делото за азиатците от Източна Африка).

Жалбоподателите твърдят, че са били обект на грубо дискриминационно отношение във връзка с жилищно настаняване единствено заради расата им - и затова твърдят, че това представлява унижително отношение в противоречие с Член 3 на основание на заключенията на Комитета по делото *Patel срещу Обединеното кралство* (делото за азиатците от Източна Африка)⁴³⁷ и по-скоро на Съда по делото *Кипър срещу Турция*⁴³⁸ и *Moldovan* срещу *Румъния*⁴³⁹.

По делото на *азиатците от Източна Африка* Комитетът смята, че унижителното отношение не е било ограничено само до фактически нападения, но е включвало действия от сериозно естество, предназначени да се накърни достойнството на човека. Делото се отнася до масовото изгонване на азиатци от Източна Африка, на някои от които, макар и да са били притежатели на валидни британски паспорти, им е било отказано пребиваване в Обединеното кралство. По аналогия, преднамереното настаняване на расова група в гето, придружено със сериозни екологични опасности, може да представлява същия вид унижително отношение. По делото за *азиатците от Източна Африка* Комитетът смята, че имиграционните закони на държавата дискриминират на основание на раса и цвят на кожата до такава степен, че жалбоподателите са станали жертва на унижително отношение.

---

436. жалба №. 41138/98, Дата на решението 12 юли 2005 г., (2007) 44 Е.Н.Р.Р. 16.

437. *Patel срещу Обединеното кралство* (делото за азиатците от Източна Африка), дата на решението 14 декември 1973 г., (1981) 3 Е.Н.Р.Р. 76.

438. жалба №. 25781/94, дата на решението 10 май 2001 г., (2002) 35 Е.Н.Р.Р. 30.

439. жалба №. 41138/98, дата на решението 12 юли 2005 г., (2007) 44 Е.Н.Р.Р. 16.

„207 ...законодателството, приложено към настоящия случай дискриминира срещу жалбоподателите на основание цвета на кожата и расата им ...дискриминацията поради расата може при някои обстоятелства сама по себе си да представлява дискриминация по смисъла на Член 3 на Конвенцията.

...

трябва се отдаде специална важност на дискриминацията на основата на раса; че публичното третиране на група лица по различен начин на основата на расата им може при определени обстоятелства да представлява особена форма на обида на човешкото достойнство; и че различното отношение на група лица на основата на расата им поради това може да представлява унизително отношение, докато различно третиране на някакво друго основание не би повдигало такъв въпрос

208. Комитетът смята, че расовата дискриминация, на която жалбоподателите са били подложени публично от прилагането на горното имиграционно законодателство, представлява обида на човешкото достойнство, което при особените обстоятелства, описани по-горе, е „унизително отношение“ по смисъла на Член 3 на Конвенцията.“

По последващата жалба на *Abdulaziz Cabales и Balkandali срещу Обединеното кралство*⁴⁴⁰ (която се отнася до имиграционната политика на Обединеното кралство на отказ да се позволи на съпрузи от определени страни да се присъединят към съпругите си в Обединеното кралство) Съдът приема, че:

„91 ... разликата в третирането, от което е оплакването, не показва пренебрежение или липса на зачитане на личността на жалбоподателите, и че то не е предназначено да е унизително и не е такова, а е предназначено единствено да постигне целите [на първичен имиграционен контрол]. Поради това то не може да се разглежда като „унизително“.

Решението по делото *Abdulaziz* може да се разграничи от настоящото дело на петте ромски семейства, тъй като в техния случай не изглежда да има легитимна цел в основата на политиката на сегрегация.

По делата на *азиатците от Източна Африка и Кипър* са установени административни практики на расова сегрегация. По настоящото дело доказателствата не са толкова ясни и държавата твърди, че много от

---

440. жалба №. 9214/80, 9473/81, 9474/81, Дата на решението 28 май 1985 г., Серия А, № 94, (1985) 7 Е.Н.Р.Р. 471.

ромите просто са избрали да живеят заедно и отказват алтернативно настаняване. Следователно, макар и твърдението, направено по настоящото дело, да е в състояние (ако е подкрепено от убедителни доказателства) да представлява грубо дискриминационно поведение, за да го постави в обсега на Член 3, на жалбоподателите ще е трудно да установят такова нарушение.

10. Твърденията за нарушение на Член 13 - липсата на ефективни правни средства за защита

Жалбоподателите твърдят, че макар и да имат доказателства да докажат, че държавата е нарушила редица от правата им по Конвенцията, те нямат достъп до съответни вътрешноправни средства за защита за решаване на тези проблеми. Държавата обаче посочва, че съществуват редица други възможни вътрешноправни средства за защита, които жалбоподателите биха могли да използват - например, като заведат договорни, екологични и конституционни дела. При обстоятелства, при които жалбоподателите не са се опитали да предприемат такива действия, е вероятно Съдът да стигне до заключение, че тази страна на жалбата не е оправдана и да не установи нарушение на Член 13.

11. Твърдения за нарушение на Член 2 на Протокол 1 (самостоятелно и във връзка с Член 14) на основание по-лошото образование, предоставяно на ромите в Hell.

Член 2 на Протокол 1 самостоятелно

Съдът ще повтори ограниченото си тълкуване на Член 2 на Протокол 1, а именно, че този член не изисква от държавата да осигурява образование на някакво специално равнище - и съответно няма да установи съществено нарушение на това право.

Член 2 на Протокол 1 във връзка с Член 14

Съдът ще разгледа статистическите доказателства и аргументите на държавата, че макар само 8% от населението на Plodalot да са роми, в град Plod и района Hell в частност процентът на ромите е значително по-висок. Изправен пред това, Съдът ще вземе под внимание, че единственото възможно училище в Hell е за деца със забавено умствено развитие и е вероятно да стигне до заключение, че жалбоподателите са доказали наличието на различно третиране. Освен това предвид решението на Голямата камара по делото *D.H. срещу Чешката република* е вероятно

също Съдът да е готов да установи в този случай нарушение на Член 14 във връзка с Член 2 на Протокол 1.

„Преводът на това ръководство стана възможен благодарение на финансовата помощ на правителството на Република Финландия.“

Марк Вилерс упражнява професията на адвокат от 1987 г. Той е провъзгласен за юрист на годината - специалист по правната помощ, през 2011 г. и е назначен в Съвета на Кралицата през 2014 г. Той специализира право по въпросите на човешките парва и дискриминацията, като набляга специално на необходимостта от представителство на роми и на

други пътуващи групи във Великобритания. Той е също съ-издател/автор на *Закона за ромите и пътуващите групи* (Група *Легал Акшън*, 2007 г.) и е редактор на наръчника на Съвета на Европа: *Осигуряване на достъп до правата за роми и пътуващи групи. Ролята на Европейския съд по правата на човека*.

Марк Вилерс е редовен дописник на *Легал Акшън* и на други юридически издания и води семинари по въпросите на човешките права и по други въпроси във Великобритания и в чужбина.

Съветът на Европа е водещата организация за защита на правата на човека на континента. Той има 47 държави-членки, сред които са 28-те членки на Европейския съюз. Всички държави-членки на Съвета на Европа са подписали Европейската конвенция за правата на човека, договор, предназначен да защитава правата на човека, демокрацията и върховенството на закона. Европейският съд по правата на човека следи за изпълнението на Конвенцията в държавите-членки.

www.coe.int

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE